

Združenie SK8
a
Stála konferencia organizácií
tretieho sektora SR

Trnava, 27.10.2011

Zborník z konferencie Združenie SK8
a Stála konferencia organizácií tretieho sektora
Slovenskej republiky

Zostavovateľ: Dr.h.c. Ing. Tibor Mikuš, PhD.

Vydavateľ: Úrad TTSK

Náklad: 100 ks

ISBN: 978-80-970978-5-1

Obsah

1. Dr. h. c. Ing. Tibor Mikuš, PhD. - predseda TTSK Fenomény budovania regionálnej identity	5
2. Jozef Behýl – predseda Stálej konferencie organizácií III. sektora SR Spolupráca mimovládnych organizácií, celoslovenských a regionálnych občianskych združení s komunálnou a regionálnou sférou.....	32
3. PhDr. Roman Hradecký – podpredsa Stálej konferencie organizácií III. sektora SR Podiel organizácií III. sektora na ochrane a prezentácii kultúrneho dedičstva v nadväznosti na voľnočasové aktivity a cestovný ruch	37
4. Ing. Ladislav Setnický - podpredsa SKTS/Regio-In Možnosti spolupráce SK8 a SKTS pri stratégii získavania zdrojov z fondov EÚ na inkluzívny rozvoj.....	42
5. RNDr. Miloslav Hetteš, CSc. – hlavný predstaviteľ Stálej konferencie organizácie tretieho sektoru Slovenskej republiky (SKTS) pri Medzinárodnej rade pre sociálny rozvoj (ICSW) Spolupráca mimovládnych organizácií a vyšších územných celkov pri odstraňovaní chudoby	50
6. prof. PaedDr. Gabriela Korimová, PhD. – vedúca Katedry verejnej ekonomiky a regionálneho rozvoja Univerzity Mateja Bela v BB Ako ďalej v sociálnom podnikaní na Slovensku	58
7. Ing. Dušan Gut'an, PhD. - riaditeľ Úradu TTSK Úloha samospráv pri rozvoji regionálnej zamestnanosti	68
8. Ing. Milada Dobrotková, MPH – predsedníčka Asociácie poskytovateľov sociálnych služieb v SR Problémy poskytovania sociálnych služieb v SR	84
9. Štefan Sirý – predseda OZ Chránené dielne - Žilina Úloha III. sektora pri naplňaní stratégie efektívnej prevencii s ťažiskom na osvetu pre zdravotne ťažko postihnutých a seniorov	89
10. Ing. Jakub Suchý - projektový manažér Zväzu stavebných podnikateľov Slovenska Mimovládne organizácie a rozvoj zamestnanosti.....	92
11. Ing. Eva Šimoňáková – vedúca ekonomického odboru úradu NSK Financovanie samosprávnych krajov	97

12. Ing. Martin Čaja – vedúci odboru strategických činností úradu NSK Regionálny rozvoj v pôsobnosti samosprávnych krajov.....	101
13. Ing. Emília Kodríková – odbor regionálneho rozvoja úradu BBSK Podpora malého a stredného podnikania.....	106
14. Ing. Zuzana Jusková – samostatný referent odboru regionálneho rozvoja KSK Sociálne služby regionálnej samosprávy	114
15. Ing. Zuzana Mešková – oddelenie ekonomiky úradu ŽSK Školstvo a šport v samosprávnych krajocho v Slovenskej republike	117
16. Mgr. Jarmila Moncmannová – odborný referent odboru cestovného ruchu a propagácie TTSK Rozvoj cestovného ruchu a kultúry v podmienkach samosprávnych krajov	130

1. Fenomény budovania regionálnej identity

Phenomenons of regional identity construction

Dr.h.c. Ing. Tibor Mikuš, PhD.

Anotácia: Významnou zložkou štruktúry Trnavského samosprávneho kraja, vytvárajúcou a ovplyvňujúcou jednotlivé aspekty jeho regionálnej identity sú aktivity jednotlivých regionálnych, mestských a miestnych kultúrnych zariadení. Kvalita vzťahu obyvateľstva s príslušným regiónom je závislá od kontinuity tohto vzťahu z kultúrneho, historického a spoločenského hľadiska, resp. znovuobnovovania na pretrhnutých vzťahov, vychádzajúce z tradičných kultúrnych hodnôt charakteristických pre príslušný región.

Kľúčové slová: identita, región, regionálna identita, kultúra, kultúrna identita

Summary: An important part of the structure of Trnava Self-Governing Region creating and affecting different aspect of regional identity are activities of regional, municipal and local cultural facilities. Quality of relationship with population of the region depends on the continuity of mentioned relationship of cultural, historical and social aspect, respectively again restore torn relationships, based on traditional cultural values which is characteristic for region.

Keywords: identity, region, regional identity, culture, cultural identity

1. Úvod

Jedným zo základných znakov krajín Európy je regionálne členenie štátov respektíve národov. Preto jedným z významných kritérií, ktoré je uplatnené v absolútnej väčšine európskych krajín pri vymedzení územia tzv. regionálnej samosprávy je rešpektovanie regionálnej identity obyvateľov vyplývajúcej z historického vývoja, geografického členenia krajiny a prírodných podmienok. Regionálna identita formuje sociálnu a kultúrnu súdržnosť obyvateľov - pocit domova - a je základným prvkom štátnej či národnej identity. Predstavuje významný motivačný faktor pre aktivizáciu obyvateľov na rozvoj regiónov. Tvorí

základný rámec pre formovanie sociálneho kapitálu -- jedného z najvýznamnejších rozvojových impulzov. Význam etnokultúrnych faktorov pri regionálnom rozvoji vyjadrujú Európska charta regionálneho plánovania a Európska charta regionálnej samosprávy.

1.1 Identita

Keď sa povie identita, tak hľadať jej charakter (tvar, podobu, veľkosť, hodnotu a pod.) je ťažko predstaviteľné a týmto výrokom nevyjadríme nič konkrétneho, nič zrozumiteľného. Až do chvíle, keď informáciu o identite nezapojíme do patričného vzťahu. Uvažovať vo vzťahoch – reláciách je ľudskému uvažovaniu nakoniec prirodzené. Trochu obecný a abstraktný pojem identita, ktorému možno rozumieť univerzálne ako totožnosť, tak pomocou zapojenia do vzťahu (regionálna, biografická, kultúra, politická, triedna apod.) špecifikujeme a približujeme určitému obsahu významov. Logiku významu získava až tým, že je uvedený do konkrétnych vzťahov.

Prirodzené ľudské myslenie zbavuje identitu, tak ako aj iné obecné pojmy neurčitosti a prikladá jej aktívny význam až v určitých súvislostiach. Základné otázky pôvodu, charakteru či obsahu jednotlivých „identít“. Sebazpoznávanie a hľadanie vlastnej identity je základom socializačného procesu a princípom integrity osobnosti. Ide o vedomú snahu osobnosti zachovať vlastnú individuálnosť (individualita – v zmysle jedinečnosti osobnosti). Úsilie nestratiť tie vlastnosti, ktorými sa človek odlišuje od ostatných je pochopiteľná, ale čo s myšlienkou, že sa naša osobnosť v čase mení a vyvíja? Sme stále rovnakí? Tak okolie ako i vlastný rozum nám hovorí, že sme iní ako pred 20 rokmi, niekoľkými mesiacmi, týždňami alebo dokonca včera. Premenou osobnosti v čase, teda starnutím, ktoré začína od prvého dňa života sa často domnievame, že sme skúsenejší, múdrejší, zodpovednejší, ale i opotrebovanejší, pohodlnejší a hlavne starší. Sme jednoducho iní, ale sme to stále my.

Tričko, ktoré často nosíme je iné než aké bolo v dobe pred piatimi rokmi, keď sme ho kupovali. Je opotrebované, niekoľkokrát vyprané a inak sfarbené. Jeho vlastnosti sa zmenili, ale sme si stále istí, aj keby úplne stratilo pôvodnú

farbu, že je to presne to isté tričko, ktoré sme si pred časom kúpili. Vlastnosti vecí aj ľudí sa menia, ale po istú hranicu si vlastnú identitu zachovávajú. U trička nenachádzame identitu vo forme, vzhľade, a farbe, ale vo vlastnosti „trička“. Rovnako tak u človeka nie je forma či chemický materiál podstatnou vlastnosťou – forma dieťaťa je iná než forma starca, ale napr. bunky ľudského tela sa za život jednotlivca niekoľkokrát zmenia. Totožnosť objektu so sebou samým je tak do určitej miery nezávislá na určitých jeho vlastnostiach, resp. nie je závislá na všetkých týchto vlastnostiach. Identita vzťahujúca sa k ľubovoľnému predmetu, je tým pádom závislá na určitých podstatných vlastnostiach a naopak nezávislá na vlastnostiach náhodných.

Identita je obecné chápaná ako jednota vnútorného života a jednania, ktorá býva tiež nazývaná autentickým bytím. Identita nie je pre väčšinu z nás neznámym pojmom. Práve naopak. Slovo identita je pojem často využívaný v rôznych súvislostiach a významoch vo vedeckých publikáciách, odbornej literatúre, v médiách i pri bežnej ľudskej komunikácii. Ak sa hlbšie zamyslíme nad významom slova identita, zistíme, že nie je ani zďaleka tak priezračné a samozrejmé. Filozofovia bádajú nad samotnou podstatou identity, psychológovia napr. upozorňujú na dynamiku identity jednotlivca v socializačnom procese a utváraní osobnosti, sociálni psychológovia varujú pred stratou identity v teórii davu a politológovia špekulujú v súvislosti s Európskou úniou o identite Európanstva. Nehovoriac o sociológoch, ktorí identitu rovnako „neušetrili“ jej významovej pluralite. Pojem identita sa stáva obvyklou témou rôznych sociologických prieskumov, diskusií o možných obavách napr. nad stratou národnej kultúrnej či regionálnej identity.

S pojmom identita pracujú mnohé obory, a preto má celý rad rôznych významov. Všeobecne môžeme identitu charakterizovať ako sociálny proces, ktorý sa neustále dynamicky vyvíja či mení a je neustále konfrontovaný s rôznymi sociálnymi aktérmi, nech už sú to ostatní ľudia, inštitúcie alebo verejná mienka (Paasi, 2003).¹ Manuel Castells² (1997) tvrdí, že identita je našim zdrojom pre

¹ PAASI, A. (2003): Region and Place: regional identity in question. In: *Progress in Human Geography*, 27, č. 4, s. 475-485, London: Arnold, 2003. ISSN 470309-1325

symbolické poznanie účelu vlastného konania. Niekedy je spájaná s príslušnosťou k vyššiemu celku, či už vo vyjadrení sociálnom alebo teritoriálnom. Vyším celkom teda môže byť územie alebo sociálna skupina. Táto príslušnosť nám pomáha orientovať sa v spoločnosti a uvedomovať si svoje miesto v nej.

Je dôležité si uvedomiť, že jednotlivé identity sa spravidla nevylučujú. Avšak v niektorých prípadoch sa môžu vylučovať (napr. národná identita). Častejšie sa identity prekrývajú a môžu sa dopĺňovať. Identita teda nemusí byť len jedna.

Dôležité je taktiež poznanie, že identita je vytváraná behom nášho života, človek ju nemá automaticky po svojom príchode na svet (Castells, 1997).

Identitu môžeme rozdeliť na dva základné typy:

- identitu individuálnu,
- identitu kolektívnu.

Skrz individuálnu rovinu identity si človek môže uvedomovať vlastnú existenciu a zároveň sa i vymedzuje k identitám odlišným, vymedzuje sa voči ostatným ľuďom. Kolektívna identita sa formuje prostredníctvom širších kultúrnych a spoločenských vzorcov. Proces budovania kolektívnej identity nikdy nekončí a zahrňuje v sebe kolektívnu pamäť. Samotný proces prebieha v špecifickom priestore, ktorý v sebe nesie význam pre seba definujúcu skupinu (Chromý, 2009).³

1.2 Región

Pavel Chromý (2009) zhŕňa základné prístupy k chápaniu a definovaniu regiónov do troch fáz:

² CASTELLS, M. (1997, second edition, 2004). *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. II.* Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell. ISBN 978-1405107136

³ CHROMÝ, P. (2009): Regionální identita; Region a místo. In Chromý, P., Heřmanová, E., a kolektiv: *Kulturní regiony a geografie kultury*, vyd. 1., Praha: ASPI, 2009, ISBN : 978-80-7357-339-3

- *tradičný prístup* je charakteristický popis špecifických, unikátnych a výnimočných aspektov regiónu, ďalej je pre tento prístup charakteristická absencia snahy o vysvetlenie procesov a javov, ktoré sa v danom ohraničenom priestore odohrávajú
- *priestorový prístup* je chápaný ako spôsob, ktorým sú organizované informácie
- *sociálny prístup* sa zameriava na skúmanie sociálnej organizácie priestoru a región je chápaný ako „sociálna konštrukcia“, teda nie niečo existujúceho objektívne, nezávisle na ľudskej predstavivosti, ale ako vyjadrenie spôsobu, akým spoločnosť formuje priestor, respektíve aký mu dáva zmysel.

Všeobecne môžeme región definovať ako viac či menej ohraničenú územnú jednotku, ktorá sa vďaka svojej zhodnosti znakov alebo svojmu organizačnému princípu líši od podobne vymedzených, iných územných jednotiek (Johnston, 2009).⁴ Región nepovažujeme za stály, pretože je dynamickým prvkom v krajine. Z hľadiska tejto svojej vlastnosti sa blíži identite, ktorá sa taktiež vyvíja, mení, prípadne zaniká. Samotná existencia regiónu je podmienená spôsobom, akým spoločnosť organizuje priestor, respektíve aký mu dáva zmysel.

Región slúži ako prostredie pre ekonomické, kultúrne a ďalšie procesy (Chromý, 2003)⁵. Je rozlišovaná celá škála typov regiónov. Jedným z hľadísk pre typológiu je to, či ide o región formálne deklarovaný alebo nie. V prvom prípade ide o administratívne, resp. správne regióny. Tieto regióny majú spravidla deklarované (pevne vymedzené) hranice a centrum (správne stredisko) a sú vymedzené za účelom uplatnenia určitej politickej alebo ekonomickej moci. Môžu, ale nemusia mať dlhodobú historickú tradíciu. V druhom prípade ide o regióny, ktoré nemajú pevné hranice a nie sú integrované určitou mocou. Ich vymedzenie vychádza napr. z ekonomických väzieb alebo z kultúrnych a historických súvislostí.

Región má kolektívny rozmer, možno ho chápať ako čiastkový geografický priestor, ktorý zastupuje historickú, ekonomickú, prípadne i inštitucionálnu

⁴ JOHNSTON, R. J. et al. (eds.) (1981): The Dictionary of Human Geography. Oxford (Blackwell). ISBN 0-631-10721-5 (5th edition published in 2009)

⁵ CHROMÝ, P. (2003): Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In Jančák, V., Chromý, P., Marada, M. (eds.) *Geografie na cestách poznání*. Praha: Univerzita Karlova, PpF, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje s., s. 163-178, ISBN 8086561100

skúsenosť (Chromý, 2009). Práve kolektívny rozmer regiónu – vedomie solidarity ľudí zdieľajúcich rovnaké územie – je jeden z hlavných aspektov pri tvorbe regionálnej identity. Odlišné prístupy k štúdiu regionálnej a lokálnej identity vychádzajú z rôzneho chápania regiónu. Najčastejšie však vychádzajú z humanistického, resp. postmoderného chápania regiónu ako sociálnej konštrukcie. Niektoré prístupy pracujú skôr so správnym regiónom, iné s funkčným či historickým regiónom. Práve kolektívny rozmer regiónu je základom analýzy regionálnej identity.

1.3 Regionálna identita

Regionálna identita je univerzálny pojem ktorý zjednocuje také antropologické a sociologicko-politické javy, ako je príslušnosť k etniku, vlastenectvo, národná hrdosť, lokálpatriotizmus, spoločná história, hmotné i duchovné kultúrne tradície. V súčasnosti sledujeme dve, zdanlivo protikladné a antagonistické tendencie: na jednej strane je to masívna globalizácia, univerzalizácia všetkých zložiek spoločenského života a na strane druhej tendencia podporovať, tvoriť, upevňovať, ochraňovať, dokumentovať a uchovávať všetky prejavy regionálnej kultúry, t.j. všetko pôvodné, odlišné, jedinečné, to čo charakterizuje tvorivý potenciál národov, regiónov, ich tradície, spôsob života, ich dušu.

Vyvstáva otázka, ako a či vôbec možno zabezpečiť fungovanie (symbiózu) týchto dvoch protichodných tendencií v jednom priestore a v jednom čase. Pýtame sa, ako zabezpečiť, aby sa popri globalizácii nestratilo v národoch a regiónoch to, čo je pre ne charakteristické, čo im dalo historickú pečať, čo ich od iných národov a etnických skupín odlišuje formou, variabilitou prejavu i obsahom života. Odpoveďou majú byť nadnárodné, európske, štátne, národné či regionálne projekty, zámery a koncepcie, ktoré majú napríklad v Európe naplňovať jeden z princípov Európskej únie a to, že EÚ chce byť jednotou v rôznosti. Svedčia o tom granty, programy a projekty národnej, nadnárodnej i cezhraničnej spolupráce.

Tieto koncepcie tvoria akoby protipól ekonomickej, finančnej, migračnej, komunikačnej, informačnej a digitálnej globalizácii, pretože sa snažia o posilňovanie tendencií rozvoja regionálnej identity. Snažia sa o riešenie problémov národnej kultúry, života národnostných menšín, kultúrneho dedičstva a ostatných segmentov uchovávaní a rozvíjania jedinečnosti a svojbytnosti kultúry. Len tak môže byť náš svet a náš život v globálnom politicko-ekonomickom prostredí pestrý, tvorivý, rôznorodý a nekonfliktný. No tieto koncepcie, zámery a granty by nemali cenu, keby nenachádzali ohlas v tvorivom potenciáli, ktorý je ukrytý v jednotlivých regiónoch, v ochote a snahe obyvateľov povzniesť svoj kraj, okres či obec na vyššiu ekonomickú a hlavne kultúrnu úroveň. Prax nás presvedča, že základnou zložkou regionálnej identity je kultúra, kultúrna identita, ktorú skúma jej teoretická nadstavba- kulturológia.

1.4 Kultúrna identita

Kultúrna identita je hodnota vyjadrujúca sumu charakteristík určitej pospolitosti na jednej strane a kolektívnej i individuálnej sebareflexie spoločenstva na strane druhej. V súčasnosti môžeme sledovať, že snahy o uchovanie, pestovanie a upevnenie národných či regionálnych identít sú napriek silnej hybridizácii postmoderného sveta veľmi silné. Regionálna kultúra v rámci kultúrnej identity neustále žije, stále sa tvorivo prejavuje a hľadá spôsoby sebarealizácie. Tieto snahy sú o to pozitívnejšie a úspešnejšie, čím vyššie, širšie a kvalitnejšie je vedomie kultúrnej spolupatričnosti k spoločenstvu (jazyk k spoločenstvu, literatúra, zvyky, história) a čím citovejšie a psychologicky účinnejšie sú jednotliví príslušníci spoločenstva ovplyvnení výchovou a tradíciou v rámci rodiny, obce, kraja, regiónu, národa, štátu.

Stále platí, že každé spoločenstvo odovzdáva budúcim generáciám existujúce hmotné i duchovné hodnoty, ktoré vytvorili generácie pred ňou a očakáva sa, že toto dedičstvo nebudú len konzumovať, ale aj tvorivo dopĺňať, rozvíjať a posúvať ďalej. Kulturologická reflexia regionálnej kultúry, ktorá sa stáva čoraz významnejším faktorom regionálnej identity zahŕňa vo svojej štruktúre aktívne subjekty a objekty, tvorcov, organizátorov i recipientov týchto

aktivít. Podieľajú sa na tom jednak inštitucionalizované subjekty a množstvo neinštitucionalizovaných subjektov, ktoré na miestnej a regionálnej úrovni zabezpečujú kultúrny rozvoj. Inštitucionalizovaná báza patrí do pôsobnosti orgánov verejnej správy. Prostredníctvom nej sa realizuje kultúrna politika a zámery štátu, resp. regionálnych a miestnych samospráv. Sú to osvetové zariadenia, knižnice, galérie, hvezdárne, divadlá, múzeá, archívy, kiná, pričom nezastupiteľnú úlohu zohrávajú i cirkvi.

Na budovaní a upevňovaní kultúrnej identity participujú aj dobrovoľníci: kronikári, nadšení miestni historici, neziskové organizácie, občianske združenia. Vyjadrujú spontánny záujem o rozvoj kultúry a ich praktické aktivity sú konvergentné so spoločnými kultúrnymi cieľmi mikroregiónu v oblasti, v ktorej pôsobia. Tieto dobrovoľné aktivity obyvateľov sú zamerané a realizované priamo v regiónoch – je to rukolapný dôkaz praktického identifikovania sa so svojim bydliskom, obcou alebo mestom, v ktorom rozvíjajú svoju činnosť. V Encyklopédii ľudovej kultúry Slovenska nachádzame charakteristiku regiónu. Región je tu definovaný ako: „oblasť s výskytom javu alebo súboru javov v charakteristickej preň vlastnej skladbe. Na rozdiel od areálu zaberá menšie územie v rámci etnických, politických alebo prírodných hraníc. Má svoje centrum, hranice sú dané buď geograficky, alebo sa sformovali v priebehu historického vývoja, spoločenských a kultúrnych podmienok“ (Encyklopédia 1995).⁶

2. Budovanie regionálnej identity v Trnavskom samosprávnom kraji

Bývalé administratívne členenie územia Uhorska a teda aj Slovenska na župy rešpektovalo isté prirodzené oblasti, ktoré determinovali prírodné pomery. Spolupatričnosť a identitu týchto regiónov zvýraznilo používanie spoločného územného názvu aj pre obyvateľov – Oravci, Liptáci, Spišiaci, Záhoráci. Povedomie regionálnej príslušnosti prejavujúce sa spoločným pomenovaním regiónu a jeho obyvateľov sa nevytvorilo na celom Slovensku. V niektorých

⁶ *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. 2, Veda, Bratislava 1995. Encyklopédia Slovenska. I, A-D, 1977*

oblastiach sa takéto označenie nepoužívalo. Ku kultúrnemu obohacovaniu ale i ekonomickému rozvoju niektorých oblastí prispeli aj migrácie obyvateľstva.

História a kultúra sú popri prírodných danostiach azda hlavnými prejavmi regionálnej identity. Ich prepojenie sa uskutočňuje v hlavnej miere prostredníctvom regionálnych a miestnych múzeí, pamätných domov a izieb. Prirodené regióny na území terajšieho Slovenska (dané geografickým členením terénu a prírodnými podmienkami) sa začali formovať už v 9. storočí. Po zániku Veľkej Moravy nadviazali panovníci Uhorska na historické komitáty ako vyššie organizačné útvary a postupne od 14 storočia do roku 1849 sa vytvorili stolice ako správne jednotky uhorského feudálneho štátu. V období bachovského prechodného usporiadania politickej správy v Uhorsku sa v rokoch 1850 - 1860 Trnava stala sídelným centrom novej hornonitrianskej župy. Dnešné územie Trnavského samosprávneho kraja až do roku 1960 bolo v podstate organickou súčasťou Bratislavského a Nitrianskeho kraja, v rokoch 1960 - 1990 boli jednotlivé mestá a obce súčasťou Západoslovenského kraja.

K zásadnej zmene prišlo 22. marca 1996, keď Národná rada SR prijala zákon o územnom a správnom členení SR, ktorým sa Slovensko rozčlenilo na 8 krajov a 79 okresov. Trnavský samosprávny kraj vznikol 1. januára 2002 na základe zákona 302/2002 Z.z. o samospráve vyšších územných celkov. Jeho rozloha je 4 148 km² s počtom obyvateľov 557 151 (31.12.2007). Delí sa na 7 okresov, v ktorých je spolu 256 obcí. Nachádza sa na juhozápadnom Slovensku, kde zo slovenskej strany lemuje Bratislavský samosprávny kraj tak, že na juhu siaha po maďarské hranice a na severozápade hraničí s Českou republikou a Rakúskom. Na východe susedí s Nitrianskym samosprávnym krajom a na severe s Trenčianskym samosprávnym krajom. Územím kraja pretekajú, alebo ho ohraničujú tri najväčšie rieky Slovenska: Dunaj s Malým Dunajom, Váh a Morava. V národnostnej štruktúre obyvateľov je 73,9 % slovenskej národnosti, maďarskej 23,7 %, českej 0,8 % , rómskej 0,6 %, ostatné 1 %. V okrese Dunajská Streda je zastúpenie obyvateľov maďarskej národnosti až 80,6 % a v okrese Galanta 37,9 %.

Trnavský samosprávny kraj patrí k územiám Slovenska s veľkým podielom veriaceho obyvateľstva – takmer 86 % obyvateľov sa hlási k veriacim, pričom najväčšie zastúpenie má rímsko-katolícka cirkev 78,2 % všetkého obyvateľstva kraja, čo je 92,2 % z veriacich, evanjelická cirkev augsburského vyznania 4,4 % resp. 5,1 % z veriacich reformovaná cirkev 2,2 %, resp. 2,4 % veriacich obyvateľov. Po celom území Trnavského samosprávneho kraja, takmer vo všetkých obciach od českých hraníc na severe až po maďarské na juhu je roztrúsené veľké množstvo nehnuteľných (592) a hnuteľných (vyše 800) kultúrnych pamiatok. Najväčšia koncentrácia, vyše 150 objektov, je v krajskom meste – v Mestskej pamiatkovej rezervácii Trnava. Sústredené sú aj v okresných mestách Skalica, Hlohovec a Piešťany, kde sú vyhlásené pamiatkové zóny. Staré ľudové domčeky sa zachovali v koncentrovanej forme v dvoch obciach Senického okresu, v obci Plavecký Peter, kde bola najstaršia časť vyhlásená za pamiatkovú rezerváciu ľudovej architektúry a v Sobotišti, ktorého Habánsky dvor je chránenou pamiatkovou zónou.

Jedinou stavbou na Slovensku, pochádzajúcou z 9. storočia z obdobia Veľkej Moravy je nenápadný, v poli stojaci Kostol sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch. Ďalšia veľkomoravská stavba – veľmožský dvorec v Ducovom (okres Piešťany) je zachovaná už iba ako archeologická pamiatka. Prelínanie cirkevnej a svetskej moci nastupujúceho Uhorského štátu predstavuje množstvo významných pamiatok vo všetkých častiach kraja. Sakrálne stavby, komplexy hradných areálov, ako aj mestská zástavba. Mimoriadny význam v kontexte Slovenska majú drobné románske kostolíky – rotundy v Skalici, Križovanoch (okres Trnava), v Jalšovom (okres Hlohovec), pozoruhodné sú tiež starobylé kostolíky s obdĺžnikovou loďou v Dehticiach, ale aj v mnohých obciach okresov Galanta a Dunajská Streda. Z väčšiny hradných areálov už iba ruiny mohutných kamenných múrov vypovedajú o ich zašlej sláve a dôležitosti. Zaujímavé sú zrúcaniny stredovekých hradov Dobrá Voda (okres Trnava), Branč, Korlátka nad obcou Cerová-Lieskové (okres Senica), Ostrý Kameň nad Bukovou, ale aj mnohokrát prebudovávaný Smolenický zámok (okres Trnava). Na svoje lepšie

časy a záchranu ešte stále čaká zámok nad mestom Hlohovec, či Sered'ský kaštieľ, stojaci na mieste bývalého Šintavského vodného hradu.

Významnou zložkou štruktúry Trnavského samosprávneho kraja, vytvárajúcou a ovplyvňujúcou jednotlivé aspekty jeho regionálnej identity sú aktivity jednotlivých regionálnych, mestských a miestnych kultúrnych zariadení. V kraji pôsobí viac ako 250 knižníc (z toho 4 regionálne), sieť kultúrno-osvetových zariadení, ktoré sú takmer v každej obci, vyše 50 stálych kín. Zbierkové fondy múzeí a galérií predstavujú bohatstvo kultúrneho dedičstva. Samotný Trnavský samosprávny kraj je zriaďovateľom 7 regionálnych múzeí: Západoslovenského múzea v Trnave s jeho pobočkami – Domom hudby Mikuláša Schneidera-Trnavského, špecializovanou expozíciou knižnej kultúry a stálou expozíciou o živote a diele Williama Schiffra v budove bývalého Olláhovho seminára v Trnave, Záhorského múzea v Skalici, Balneologického múzea v Piešťanoch, Vlastivedného múzea v Hlohovci, Vlastivedného múzea v Galante a Žitnoostrovného múzea v Dunajskej Strede.

V ďalších mestách a obciach je zriadených množstvo miestnych múzeí, domov ľudového bývania a pamätných izieb, dokumentujúcich históriu a život v obci a blízkom okolí. Dôležitou súčasťou kultúrneho života je divadlo. Jedinou profesionálnou scénou v kraji je Divadlo Jána Palárika v Trnave, ktoré sídli v najstaršej mestskej divadelnej budove, postavenej na Slovensku v roku 1831. V repertoári divadla sú každoročne zaradené okrem inscenácií svetových autorov hry slovenskej klasiky ako aj novinky súčasnej tvorby. Región Trnavského samosprávneho kraja tvoria tri mikroregióny, ktoré sa tvorili počas stáročí. Na severe kraja je to Záhorie, do ktorého patria okresy Senica a Skalica, stredná časť kraja je zložená z okresov Trnava, Piešťany, Hlohovec a časť obcí okresu Galanta. Južná časť kraja tvorená časťou obcí okresu Galanta a obcami okresu Dunajská Streda je súčasťou regiónu Žitného ostrova.

Záhorie patrí k tým regiónom Slovenska, ktoré sa prirodzene vytvorili na základe historicko-geografických, národopisných, jazykových a kultúrnych daností a ako taký dodnes tvorí ucelený, kompaktný a osobitý útvar s charakteristickými fenoménmi, ktoré ho špecifikujú od ostatných častí Slovenska i v širšom stredoeurópskom priestore. Severná časť regiónu, resp.

okresy Skalica a Senica patria do Trnavského samosprávneho kraja, s výnimkou prechodného severovýchodného cípu Záhoria, pretože obce Vrbovce, Chvojnica, Bukovec patria administratívne už do Trenčianskeho kraja, ale z viacerých národopisných hľadísk ich radíme do záhorského regiónu a aj obyvatelia – čo je dôležité - sa identifikujú ako Záhoráci). Kultúrne dedičstvo tohto regiónu sa dá konkrétnejšie vyjadriť a charakterizovať pomocou viacerých javov – fenoménov širšej (platných pre celý región) a užšej povahy, platných pre niektoré miesta a lokality.

Rôzne formy múzejnej práce (zbierková, vedecko-výskumná, výstavná, publikačná, kultúrno-spoločenská ap.) priamo alebo nepriamo spoluvytvárajú, resp. posilňujú pocit regionálnej identity u miestneho obyvateľstva, a to najmä výberom takých tém, ktoré sú špecifické, jedinečné, tiež atraktívne a pre kultúrny a hospodársky rast dôležité práve pre daný záhorský región. Medzi takéto špecifiká záhorského regiónu patria udalosti z histórie, viažuce sa tematicky na záhorský región, prípadne celoslovenského i širšieho významu a spracované z hľadiska regionálnej histórie, ktoré sa dajú pripomenúť rôznymi formami - výstavou, odborným seminárom, besedou a sprievodným slávnostným podujatím, napr. odborný seminár v r. 2008 o troch výročiach československých dejín 1918, 1948 a 1968, príchod dočasnej vlády, 90. výročie vzniku Československej republiky a československých légii – november 1918, výstava *20 rokov po ...* v r. 2009 venovaná pádu železnej opony zámerne situovaná na hranicu Moravský Sv. Ján – Hohenau an der March – v spolupráci s dolnorakúskym múzeom v Hohenau, inštalovaná na viacerých prihraničných miestach).

Charakteristické vlastnosti regiónu vyplývajúce z jeho geograficko-hospodárskych daností sa využívajú ako dôležitý fenomén regionálnej identity napr. pri príprave stálych expozícií (chránené prírodné územia, výnimočné prírodné úkazy a osobitá fauna a flóra, tradičné hospodárstvo a remeslá, najstaršie a najvýznamnejšie architektonické pamiatky: Kostol sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch, Rotunda Sv. Juraja v Skalici, synagóga v Malackách, Habánsky dvor vo Veľkých Levároch ap.), ako zdôraznenie špecifických poľnohospodárskych a remeselných odvetví pri príležitostných výstavách, napr. téma vinohradníctva na výstave Vinohrady, vinohrady...

Dôležité fenomény z ľudovej kultúry – kroje, hudba, tanec ap., sú javy, ktorými sa v súčasnosti vo veľkej miere identifikuje miestne obyvateľstvo, dokonca zažíva táto identifikácia svoju revitalizáciu, samozrejme s istými posunmi vo vyjadrovacích prostriedkoch (výstava, publikácia a sprievodné hudobno-tanečné programy: *Hudba a tanec v ľudovej piesni, Ľudový odev na území TTSK* – r. 2009 až 2010; výstava a program: *55 rokov folklórneho súboru Skaličan* – r. 2009). Kroj a krojové súčiastky sa dajú využiť popri primárnom výtvarnom chápaní aj ako inšpirácia v súčasnej móde (výstava: *Móda našich babičiek, Zo zbierok Záhorského múzea v Skalici*, reінštalácia: Mestské kultúrne centrum Malacky, 2.7. – 31.8. 2008), pri porovnaní rôznych regiónov (výstava *Kroje Záhoria a Normandie*, spoločný projekt Břeclav – Skalica – *Tradičný odev Podluží a Záhoria* – r. 2011), resp. hudbu vychádzajúcu z regionálnych tradícií možno využiť ako súčasť prezentácie muzikologicky zameraných výstav (výstavy: *Návraty s piesňou – k nedožitým 95. narodeninám Dr. Janka Blahu*, r. 1996; *Na Záhorí hudby hrali – inštrumentálna hudba na Záhorí*, r. 1999), prípadne ako sprievodný program inak zameraných (výtvarných ap.) výstav.

Pripomínanie si výročí významných osobností z regiónu je vhodnou príležitosťou k posilňovaniu pocitu regionálnej identity a podľa charakteru životného diela týchto osobností treba zvoliť adekvátnu formu prezentácie, resp. pri známejších osobnostiach, ktoré sa pripomínajú častejšie, tieto formy obmieňať a zatraktívniť (napr. akcia *Po stopách Dušana Jurkoviča* – v rámci podujatia *Noc s múzeom* ap.): výstava: *Ján Hollý 1785 – 1849*; Dr. Janko Blaho – r. 1996; seminár a prednáška (architekt Dušan Jurkovič – vzťah k regiónu – v r. 2008; historik Dr. Jozef Šátek – v r. 2010); koncertov (operný spevák, zberateľ piesní Dr. Janko Blaho – v r. 2011). Osobitne je treba „sprístupňovať“ aj menej známe, resp. neznáme osobnosti z regiónu, ktoré sa vyprofilovali na základe vedecko-výskumnej činnosti v regionálnych inštitúciách a zostali nepovšimnuté alebo zámerne obchádzané v minulom období.

V múzeách sa explicitne ponúka možnosť zdôraznenia a teda spropagovania zbierkových predmetov osobitého významu a iných objavných tém a informácií archívnej povahy. V pôsobnosti Záhorského múzea sa do širšieho povedomia dostávajú takéto javy z pramenného výskumu okrem iného cez vlastivedný

časopis Záhorie (napr. rubrika Z depozitárov múzea, Drobnosti z archívov, ap.), ktorý múzeum vydáva už 20 rokov. Dôležitým fenoménom budovania regionálnej identity je miestny dialekt a jeho využitie v rôznych formách: publikovanie prepisov osobitých tém v nárečí (napr. vo vlastivednom časopise Záhorie), resp. iniciovanie aj samostatných publikácií v nárečí (napr. trilógia spomienkových rozprávání v skalickej mestskej reči od RNDr. Antona Dinku, ktorá vyšla v spolupráci s odbornými pracovníkmi Záhorského múzea v Skalici: *Skalica, moja láska, osud a potešení, Výstrižky, Jedna, dve, tri štyri, to sú naše litery, Na skalickej svadbje*).

Dôležitý je odborný pohľad na nárečia z dnešného pohľadu. Záhorské múzeum spolupracovalo v r. 2011 s partnerským dolnorakúskym múzeom v Hohenau an der March na lexikóne nárečových slovensko-moravských výrazov, ktoré sa dodnes zachovali v hovorovej reči Dolnorakúšanov; prepisy nárečových textov, ktoré sú pevnou súčasťou zvykov miestneho obyvateľstva – ľudové piesne, nárečové texty viažuce sa k svadobným a fašiangovým zvykom a podobne. V posledných rokoch sú viac ako v minulosti vyvíjané snahy zo strany jednotlivých obcí všetky tieto vyššie spomínané javy bližšie popísať, charakterizovať a následne publikovať v monografiách obcí, pretože cítia, že aj touto formou sa posilňuje pocit regionálnej identity. Vo väčšine prípadov týchto výskumných a edičných počínov vystupuje ako odborný garant alebo aj ako vydavateľ inštitúcia Záhorského múzea v Skalici.

Kvalita vzťahu obyvateľstva s príslušným regiónom je závislá od kontinuity tohto vzťahu z kultúrneho, historického a spoločenského hľadiska, resp. nadväzovania na pretrhnuté vzťahy, vychádzajúce z tradičných kultúrnych hodnôt charakteristických pre ten-ktorý región. Medzi Záhorím a Podunajskou nížinou sa rozkladá väčší mikroregión, ktorý tvoria okresy Piešťany, Hlohovec, Trnava a časť okresu Galanta. Tento región netvoril uzavretý kultúrno-historický útvar ani samostatný administratívny celok – juhozápadná časť patrila v minulosti do Bratislavskej, sever do Nitrianskej župy. Geografickými hranicami regiónu sú: Malé Karpaty (na západe), Považský Inovec (na severe), rieka Váh (na východe) a Malý Dunaj (na juhu). Symbolicky všetky tieto spája rieka Váh, ktorá nimi preteká a tieto okresy sú súčasťou dolného Považia. Srdcom tohto regiónu je už

celé stáročia mesto, ležiace na križovatke dvoch starobyľých obchodných ciest – Trnava.

Bohatstvo kultúrneho dedičstva z tejto časti kraja predstavujú vo svojich zbierkach a expozíciách 4 múzeá v zriaďovateľskej pôsobnosti Trnavského samosprávneho kraja. Prastarú, ale i nedávnu históriu mesta Trnava a jeho okolia skúma a dokumentuje Západoslovenské múzeum v Trnave. Historické mesto s prvou písomnou správou z rokov 1205 a 1211 sa stalo v roku 1238 prvým slobodným kráľovským mestom na území Slovenska. V súčasnosti predstavuje administratívne, priemyselné, športové aj spoločenské centrum kraja. Je krajským mestom a sídlom Trnavského samosprávneho kraja. Sídlia tu 3 univerzity: Trnavská univerzita (1992), ktorá nadviazala na tradíciu jezuitskej univerzity z rokov 1635 - 1777, Univerzita sv. Cyrila a Metoda (1997) a Materiálovo-technologická fakulta Slovenskej technickej univerzity. V historickom centre mesta sa nachádza viac ako sto významných architektonických pamiatok a bolo vyhlásené za chránenú pamiatkovú rezerváciu. Prastarú, ale i nedávnu históriu tohto mesta a jeho okolia skúma a dokumentuje Západoslovenské múzeum.

Balneologické múzeum v Piešťanoch okrem svojho regionálneho pôsobenia vykonáva aj funkciu špecializovaného múzea zameraného na históriu kúpeľníctva na celom Slovensku. Vlastivedné múzeá v Galante a Dunajskej Strede pôsobia hlavne vo svojich okresných mestách a prilahlých obciach. Najmä 90. roky 20. storočia predstavovali oživenie záujmu o minulosť, o kultúru, o charakteristické prejavy regionálnej identity. Prejavilo sa to viacerými spôsobmi. Mnohé obce začali vydávať vlastné periodikum (noviny) v tlačenej podobe, neskôr aj v elektronickej podobe prístupnené na internete. Súčasťou webových stránok obcí sú aj informácie o histórii, kultúre a prírodnom prostredí. Mnohé obce si pripomenuli výročie prvej písomnej zmienky a táto príležitosť sa stala podnetom pre vydávanie materiálov rôzneho charakteru o ich histórii, prírodných pomeroch i novodobom vývoji. Vydané materiály majú rôznu podobu – od drobných skladačiek, brožúrok až po reprezentačné obecné monografie. Tento záujem o históriu vlastnej obce alebo mesta sa stal mimoriadne výrazný.

Na príprave monografií sa rôznou formou podieľajú aj miestni obyvatelia, rodáci žijúci mimo regiónu, či už na Slovensku alebo v zahraničí, záujemcovia

o históriu a zberatelia rôznych dokumentov (najmä fotografií) spojených s históriou, tej ktorej obce (alebo mesta), študenti. Autormi, spoluautormi či odbornými spolupracovníkmi mnohých sú práve pracovníci regionálnych múzeí. Prejavuje sa tu lokálpatriotizmus, vzťah k rodnej obci, mestu, zdôraznenie ich osobitosti a stotožnenie sa s určitým regiónom. Práve osobitosti jednotlivých regiónov, ktorými sa vzájomne líšia, ich hodnotenie, využívanie a rozvoj pomáhajú formovať regionálnu identitu. Treba zdôrazniť, že vo väčšine prípadov išlo o vôbec prvé súborné spracovanie histórie danej obce. Prezentácie mnohých obecných monografií bývajú častokrát spojené so slávnostným pripomenutím si výročia prvej písomnej zmienky o obci kultúrnym programom, usporiadaním výstav a pod. Predstavujú znovuoobjavenie špecifik regiónu, jeho svojrázu a identity. Prastarú, ale i nedávnu históriu tohto mesta a jeho okolia skúma a dokumentuje Západoslovenské múzeum.

Nezanedbateľným fenoménom regiónu sú kúpele Piešťany, kúpeľníctvo a vývoj s tým spojený. Ako dobrý príklad pôsobenia regionálnej inštitúcie možno uviesť Balneologické múzeum v Piešťanoch, ktoré vo svojej výskumnej, publikačnej a edičnej činnosti spracúva témy špecifické pre región, zvyrazňujúce jeho špecifické danosti a zaujímavosti. Nachádza pri tom podporu u svojho zriaďovateľa – Trnavského samosprávneho kraja, mesta Piešťany i v Piešťanských kúpeľoch. Zaujímavosťou je komplexné spracovanie a vydanie práce postihujúcej históriu miest a obcí piešťanského okresu. V roku 1999 vydalo Balneologické múzeum publikáciu svojho pracovníka M. Klča „Okres Piešťany – stručná história a erby miest a obcí“. Dielo prinieslo množstvo dosiaľ nepublikovaných či poopravených informácií, vychádzajúcich z rozsiahleho štúdia archívnych materiálov a výskumnej činnosti autora publikácie priamo v teréne. Významným edičným počinom Balneologického múzea v posledných rokoch je aj vydávanie publikácií s podporou mesta Piešťany v rámci edície „Bibliotheca Pescana“. Táto edícia je zameraná na podporu vydávania knižných publikácií, mapujúcich históriu mesta i kúpeľov. Edičná činnosť múzeí, miest, či obcí je rozsiahla a vysoko prevyšuje možnosti tohto príspevku.

O histórii regiónu a o osobitostiach jeho vývoja nás informujú nielen archívne dokumenty, pamiatky ale i archeologické nálezy. Mnohé významné

archeologické nálezy či lokality sa stali symbolmi regiónu dolného Považia. Ľudia sú na ne právom hrdí. Azda najznámejším nálezom z tohto regiónu, vystupujúcim nad všetky ostatné je z mamutieho kla vyrezaná 7,6 cm vysoká soška ženy – Moravianskej Venuše, nájdená pri Moravanoch nad Váhom. V procese budovania regionálnej identity v sfére kultúrnych hodnôt na území južných okresov (Galantský a Dunajskostredský) TTSK zaujímajú významné miesto dve regionálne múzeá - Vlastivedné múzeum v Galante a Žitnoostrovne múzeum v Dunajskej Strede. Tieto inštitúcie v zmysle hlavného poslania v uplynulom polstoročí realizovali množstvo prieskumov a vedeckých výskumov v súlade so svojim zameraním a špecializáciou. Vlastivedné múzeum v Galante dokumentuje popri regionálnej histórii a ľudovej kultúre i tematiku mlynárstva v oblasti Malého Dunaja a dolného toku Váhu a Žitnoostrovne múzeum v Dunajskej Strede sa venuje dokumentácii regionálnej histórie a ľudovej kultúry na území Žitného ostrova.

Charakter tohto územia po stáročia determinovala hustá sieť vodných tokov, z ktorých najvýznamnejšie sú Dunaj, Malý Dunaj a Váh. V tejto oblasti je doložený takmer každý dejinný úsek praveku a včasnej doby dejinnej zaujímavými archeologickými nálezmi. Pamiatkový fond tohto územia tvorí veľké množstvo cirkevných pamiatok: kostoly a malé sakrálne pamiatky. Najstaršie kostoly boli postavené v románskom a gotickom slohu od polovice 13. storočia do 14. storočia, ako napr.: jednoloďový Kostol sv. Rodiny v Gáni, kostol v Čiernom Brode-Hegyí, Kostol sv. Margity v Malej Mači, Kostol Narodenia sv. Jána Krstiteľa v Jelke, Kostol svätých Petra a Pavla v Holiciach, Kostol sv. Ondreja Apoštola v Rohovciach, Kostol sv. Jakuba st. vo Štvrtku na Ostrove, Kostol sv. Michala Archanjela v obci Michal na Ostrove a Kostol sv. Jakuba st. vo Vrakúni.

Medzi dominantné pamiatky južných regiónov patria kaštiele a kúrie. O zašlej sláve Šintavského hradu podáva svedectvo expozícia v Mestskom múzeu v Sereďi. V historickom parku mesta Galanta stojí tzv. neogotický kaštieľ Esterházyovcov. V druhom, tzv. Renesančnom kaštieli v Galante, ktorý patril taktiež Esterházyovcom sa nachádza historická expozícia Vlastivedného múzea v Galante. Barokovo-klasicistický kaštieľ tohto slávneho rodu v stredoveku sa

nachádza v Tomášikove. V ňom je v súčasnosti internátna osobitná škola s vyučovacím jazykom maďarským. V Sládkovičove nájdeme komplex priemyselných budov cukrovaru, v ktorom akciová spoločnosť rakúskych bankárov pod vedením rodiny Karola Kuffnera zahájila prvú kampaň v roku 1867. Rodina v meste zanechala kaštieľ prestavaný v neogotickom slohu a mauzóleum postavené podľa projektu arch. M. M. Harminca.

Mesto Šamorín získalo v roku 1405 výsady slobodného kráľovského mesta a do 15. storočia bolo významným prístavným miestom na Dunaji. Historické artefakty z dejín mesta sú vystavené v rámci expozície v Mestskom vlastivednom dome v Šamoríne. Na území Žitného ostrova nájdeme taktiež kaštiele a kúrie významných stredovekých rodov a rodín. Tieto objekty sú v súčasnosti využité na rôzne účely. Takéto sú napr.: neskorobarokový kaštieľ v Mierove, klasicistický kaštieľ v Lúči na Ostrove a Hubiciach. Ukážky o dobovom spôsobe bývania šľachty v 19. storočí, vzácne kusy historických zbraní a pamiatky významných cechov možno vidieť v rámci expozície v Renesančnom kaštieli v Galante a v Žitnoostrovnom múzeu v Dunajskej Strede. V historickej časti expozície Žitnoostrovneho múzea v Dunajskej Strede sa nachádza pamätná izba orientalistu Ármina Vámbéryho, v Mestskom vlastivednom dome v Šamoríne je expozícia, ktorá podáva výber z výtvarných prác Istvána Tallós – Prohászku a v rámci expozície Vlastivedného múzea v Galante v Renesančnom kaštieli v Galante je časť venovaná slávnemu hudobnému skladateľovi Zoltánovi Kodályovi. Vo výstavnej sále Vlastivedného múzea v Galante je sprístupnené kompletne zariadenie lekárne z roku 1909.

Charakter ľudovej kultúry v Podunajskej nížine určujú predovšetkým dve etniká, obyvatelia slovenskej a maďarskej národnosti. Severná časť tohto územia je obývaná slovenským obyvateľstvom a väčšina maďarského obyvateľstva žije v jeho južnej časti. O existencii významnej skupiny Židov do 40. rokov 20. storočia svedčia dodnes zachované cintoríny a pamätníky postavené na pamiatku holokaustu. Na západnom konci Žitného ostrova (od Bratislavy po Kvetoslavov) v minulosti žila väčšia skupina nemeckého etnika, ktorá tu bola osídľovaná v rámci protireformácie v 16. storočí. Rómovia dostali výsady od Františka Esterházyho v roku 1720, ktoré im umožnili usadiť sa v Galante a v jej okolí.

Počas uplynulých storočí zasiahli toto územie rôzne migračné vlny a kolonizačné procesy. V priebehu 20. storočia v súvislosti s pozemkovými reformami a v dôsledku administratívneho a priemyselného vývoja sa sem prisťahovala veľká skupina obyvateľstva z Moravy, Čiech a zo severných častí Slovenska.

Z hľadiska vytvárania hodnoverného obrazu o tradičnej ľudovej kultúre okresu treba venovať zvláštnu pozornosť i Slovákom, repatriantom z Dolnej zeme (predovšetkým z Békésskej župy – Maďarsko), ktorí sa v Galante a prilahlých obciach usadili v roku 1947. Z konfesiónálneho hľadiska tu dodnes prevažuje rímsko-katolícke vierovyznanie. Menšie, ale z hľadiska tradičnej ľudovej kultúry významné skupiny tvoria príslušníci reformovanej kresťanskej cirkvi a členovia evanjelickej cirkvi augsburského vyznania. Na spôsob života ľudu cez dlhé stáročia mali vplyv historické obchodné cesty, trhové miesta, vybudovanie železničnej trate, živý pohyb obyvateľstva a výmena tovarov, ktoré umožňovali bezprostredný príliv nových prúdov hospodárskych a kultúrnych zmien. Bohatý kraj poskytoval dobré možnosti na využívanie produktov rastlinného a živočíšneho sveta. Zberné a koristné hospodárenie boli doplnkovým zdrojom pre dedinský ľud. Starodávne formy ryžovania zlata na Dunaji, rybolovu na vodných tokoch a včelárstva boli tu dobre známe. V rozšírení organizovanej formy včelárstva mal v 1. polovici 20. storočia mimoriadne zásluhy Bálint Balogh z Galanty, vynálezca prvých nadstavbových úľov na Slovensku (1912).

Územie bohaté na vodné toky v minulosti zabezpečovalo vynikajúce podmienky na zabezpečenie živobytia. Geografické danosti boli výhodné na pastierstvo a chov hospodárskych zvierat, k čomu sa viazal rozsiahly obchod s dobytkom, ktorý siahal až do Viedne a Benátok. Z pestovaných plodín najdôležitejšie boli obilniny, ovocie a zelenina. Vinohradníctvo má v severnej oblasti regiónu (Šintava, Šalgočka, Zemianske Sady, Vinohrady nad Váhom) niekoľko storočnú tradíciu. V etnologickej časti expozície Žitnoostrovného múzea v Dunajskej Strede sa nachádzajú výstavné celky, ktoré dokumentujú ryžovanie zlata na Dunaji, sprístupňujú ukážky ľudového rezbárstva, tradičného ľudového odevu a ľudových hudobných nástrojov. V Mestskom vlastivednom dome v Šamoríne sa nachádza stála expozícia národopisného charakteru, ktorá podáva

obraz o prastarých remeslách Žitného ostrova (ryžovanie zlata, rybárstvo, poľnohospodárska práca, remeselnícka a domáca výroba, atď.)

Nížinný charakter krajiny mal vplyv na vznik rôznych sídelných foriem. Ukážkou dominantného typu obytného domu na tomto území sú obytné domy, evidované ako kultúrne pamiatky. Z nich viaceré sú formou expozície sprístupnené verejnosti. Dom ľudového bývania v Dolnom Štáli, Vlastivedný dom vo Veľkom Mederi a Dom ľudového bývania vo Vrakúni a Gabčíkove prezentujú tradičné formy ľudového bývania v 19. storočí. Dom ľudového bývania v Matúškove dokumentuje spôsob ľudového bývania maďarského etnika a Slovákov zo Slovenského Komlóšu (Maďarsko) na prelome 19. a 20. storočia. Zariadenie Domu ľudového bývania vo Veľkých Úľanoch prezentuje spôsob bývania v dedinskom prostredí v 1. tretine 20. storočia. Expozíciu tradičného ľudového bývania (interiér kuchyne, čiernej kuchyne a čistej izby), interiér obytnej izby z Martoviec nájdeme i v Žitnoostrovnom múzeu v Dunajskej Strede.

Miestna remeselnícka výroba a s ňou súvisiaci obchod sa viazali na odvetvia poľnohospodárskej výroby, staviteľstva a bývania, ľudového odevu a stravovania. Významným centrom remeselníkov boli Šamorín a Šintava. Prvé písomné správy o existencii mlynov máme od 15. storočia. Najviac ich boli na vodných tokoch v priebehu 19. storočia. Väčšinou to boli lodné mlyny, ktoré sa na Váhu zachovali až do polovice 20. storočia. Mlyny na Malom Dunaji sa od konca 19. storočia prestavali na kolové. Ako kultúrne pamiatky a expozície mlynárstva „in situ“ sú sprístupnené verejnosti kolové vodné mlyny v Tomášikove, Jelke a vodný mlyn v Dunajskom Klátove. Ako vzácnu technickú pamiatku evidujeme vodné mlyny v Jahodnej a v obci Hoste. Vo Vlastivednom múzeu Galante je sprístupnená expozícia Mlynárstva v oblasti Malého Dunaja a dolného toku Váhu. Múzeum v roku 2006 usporiadalo celoslovenský seminár na tému Mlyny a mlynárske remeslo a rovnakým názvom vydalo zborník obsahujúci príspevky seminára.

Hmotné pamiatky tradičnej ľudovej kultúry galantského a dunajskostredského regiónu sú uchované a prezentované v zbierke a expozíciách Vlastivedného múzea v Galante a Žitnoostrovného múzea v Dunajskej Strede. Krátkodobé tematické výstavy, podujatia, múzejno-pedagogické programy usporiadané vo výstavných priestoroch týchto múzeí taktiež prispievajú k posilňovaniu

regionálnej identity tu žijúcich obyvateľov. V tomto procese majú kultúrne inštitúcie, ktorých zriaďovateľom je Trnavský samosprávny kraj, mimoriadne dôležitú úlohu. Pravidelne organizujú školenia, kurzy, semináre a konferencie o metodike práce v múzeách, o kultúrnych hodnotách v regióne (Klenoty miestnej kultúry, Veľká Mača, Múzejné dielne, Veľké Úľany, Tradície a hodnoty VIII, Veľké Úľany). Odborní pracovníci – múzejníci sa aktívne zapájajú do prác pri zariaďovaní expozícií v domoch ľudového bývania, v regionálnych a miestnych múzeách a pri realizácii príležitostných výstav (Mestské múzeum v Seredi, Dom ľudového bývania v Žihárči, Dom ľudového bývania v Šali, atď.).

Aktívne sa zapájajú do realizačných prác miestnych slávností (obecné dni, Galantské trhy, atď.) Účinne spolupracujú pri zostavovaní obecných a regionálnych monografií. Sú autormi štúdií, ktoré podávajú výsledky výskumov o miestnej histórii a ľudovej kultúre. Poskytujú metodickú pomoc pedagógom pri zostavovaní vlastivedných učebníc pre žiakov miestnych základných škôl (Veľká Mača, Horné a Dolné Saliby), študentom vysokých škôl a univerzít pri vypracovaní bakalárskych a diplomových prác. Vo Vlastivednom múzeu v Galante pod vedením odborných pracovníkov študenti pravidelne vykonávajú múzejnú prax. Vedecké práce, popularizačné články a správy o aktivitách, ktoré sú zamerané na výskum, dokumentáciu, akvizíciu a spravovanie kultúrnych hodnôt v našich múzejných inštitúciách nájdeme v odborných časopisoch, v celoslovenských denníkoch, v regionálnej a miestnej tlači (Zborník múzeí TTSK, Obzor, Galantské noviny, Žitný ostrov), v rozhlase a televízii.

Významnú a jedinečnú zložku kultúrneho bohatstva ľudstva tvorí písomná kultúra, rukopisné a tlačené informačné médiá, s ktorými pracujú najmä knižnice. Popri základných funkciách knižnice plnia aj dôležitú úlohu v oblasti dokumentácie, uchovávania a sprístupňovania kultúrneho dedičstva, ktoré v knižničnom ponímaní tvoria: printové, audiovizuálne a digitálne textové pramene (knihy, časopisy, články, drobné tlače, hudobniny). Môžeme povedať, že sa plne a bezprostredne podieľajú na upevňovaní regionálnej kultúrnej identity v okruhu svojej pôsobnosti. Uskutočňuje sa to hlavne na pracoviskách regionálnej literatúry a bibliografie. Regionálne knižničné pracoviská - ide hlavne o oddelenia regionálnej literatúry a bibliografie, zbierajú, spracúvajú, uchováujú

a sprístupňujú literárne pramene a iné písomnosti, ktoré boli napísané v slovenskom jazyku a vyšli na území regiónu. Autorom je obyvateľ alebo rodák z regiónu a písomnosti v akomkoľvek jazyku, ak obsahom súvisia a pojednávajú o akejkolvek oblasti činnosti alebo života regiónu.

Nášho regiónu sa najviac dotýkajú problémy a fakty spoločného slovensko-maďarského politicko-spoločenského a kultúrneho vývoja v takých oblastiach ako je Žitný ostrov s centrom Dunajská Streda, Matúšova zem (Mátyusfold) s centrom Galanta, zvyklosti a pôsobenie uhorskej šľachty na území regiónov, presahy nemeckej (rakúskej) kultúry a pod. K tejto problematike vyšla v roku 2007 v Prešove publikácia Regionálna a národná identita v maďarskej a slovenskej histórii 18.-20.storočia, ktorá môže byť inšpiratívna pre pochopenie budovania regionálnej kultúrnej identity súčasných obyvateľov regiónu. Výpočet bibliografických produktov by bol dlhý, no medzi najdôležitejšie patrila personálna bibliografia Zoltána Kodálya, Hudba patrí všetkým, ktorá sa stala podkladom pre diplomové i dizertačné práce a vyšla aj v maďarskom preklade v Győri. Z ďalších osobností, ktorých tvorbu sme zaznamenali v bibliografiách boli: Peter Andruška, Ján Navrátil, Vojtech Mihálik, Svetoslav Veigl a iní.

Pracovníčky knižníc spracovali a vydali množstvo odborných bibliografií k výročiam miest, obcí, bibliografie okresov a množstvo špeciálnych rešerší, cielených informácií a konzultácií. Medzi najvýznamnejšie určite patrí Kultúrno-historický kalendár osobností Trnavského samosprávneho kraja, ktorého druhé, prepracované vydanie vyšlo v roku 2009. Jedným z fenoménov budovania regionálnej identity je aj identifikácia obyvateľstva v oblasti kultúry. Trnavský samosprávny kraj je špecifický v tom, že v ňom žijú obyvatelia rôznych národností, ktorí vnášajú do života regionálnej spoločnosti svoje zvyky, tradície, kultúru, jazyk a náboženstvo, ktoré uchovávajú a rozvíjajú, a tým sa teritoriálne identifikujú k danému regiónu. Uchovávanie a rozvíjanie regionálnej kultúry je pri súčasných trendoch globalizácie veľmi dôležité. Každá z kultúr a to slovenská, maďarská ale aj rómska a židovská musí dostať priestor na sebarealizáciu. Jednotlivé kultúry žijú vedľa seba a vzájomne sa obohacujú.

V tomto smere významne pôsobia osvetové strediská, ktoré sa špecificky zameriavajú aj na kultúru národnostných menšín. Trnavský samosprávny kraj je

zriaďovateľom 4 regionálnych osvetových stredísk – v Trnave, Senici, Galante a v Dunajskej Strede, avšak podobné, ale s miestnou pôsobnosťou majú zriadené pod rozličnými názvami takmer všetky mestá a obce. V prvom rade organizujú rôzne postupové súťaže a festivaly – či už okresného, krajského, celoštátneho, ale aj medzinárodného charakteru. Okresné – sú najbližšie k občanovi tej ktorej obce a mesta. Dávajú možnosť prezentácie svojich talentov v rámci okresu v oblasti spevu, hudby tanca, tradičných ľudových umení, výtvarníctva, umeleckého slova atď. Je tu zachovaná rovnosť príležitostí a v národnostne zmiešaných regiónoch aj dvojjazyčnosť počas celej organizácie podujatia.

Krajské, celoštátne, medzinárodné súťaže a festivaly sú nezastupiteľnou možnosťou pre napĺňanie tejto úlohy. Organizujú sa v mnohých mestách kraja a tým zabezpečujú, že ľudia zo Záhoria pricestujú na Žitný ostrov a Žitnoostrovania majú jedinečný dôvod cestovať do Trnavy, Krakovian, Hlohovca či Skalice. Takými sú napríklad festival v Krakovanoch – Hudba, ktorá nás spája, Slávnosti spevu, hudby a tanca v Červeníku, kde sa pripomína aj Medzinárodný deň družstevníctva. Ale napríklad aj Festivaly folklórnych skupín či už v speve, alebo v tanci /deti, dospelí./, ktoré sa každoročne uskutočňujú jednak v historickom Dome kultúry v Skalici či v kultúrnom dome v Špačinciach. Je to nesmierne dôležitá forma prezentácie práce jednotlivých kolektívov, vzájomnej konfrontácie, ale predovšetkým nezastupiteľná šanca na spoznávanie. Je to možnosť vytvárať pozitívne pocity a aj dôležité vzťahy.

V Dunajskej Strede je takým krajským festival detských a mládežníckych speváckych zborov MLÁDEŽ SPIEVA, krajská súťaž VÝTVARNÉ SPEKTRUM pre dospelých a medzinárodné ŽITNOOSTROVSKÉ PASTELKY pre najmenších škôlkarov. Mimoriadne sa osvedčili všetky župné podujatia, ktoré boli organizované v spolupráci Trnavského samosprávneho kraja, organizácií v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti a miest a obcí nášho kraja. Napríklad slávnosti na pamiatku J.M. Hurbana, J. Palárika, J. Fándlyho, J. Hollého a iné. Podujatia, ktoré odštartoval TTSK výrazne posilnili hrdosť domácich obyvateľov na výnimočné fakty z histórie mesta či obce, ktoré dlhé roky až desaťročia boli zabudnuté. Na druhej strane poukázali celej spoločnosti na Slovensku, a to veľmi adresne, na skutočné hodnoty a osobnosti v kontraste s tým, čo je násilne

prezentované v masmédiách. Stretnutia, exkurzie a besedy s pamätníkmi nechávajú veľmi silné spomienky, ktoré jasne ovplyvňujú tvorbu postojov, názorov i vedomia identity ...

V južnej časti Trnavského samosprávneho kraja – v časti okresu Galanta a v okrese Dunajská Streda - sa takmer všetky podujatia organizujú dvojjazyčne, výnimkou nie sú ani cielené podujatia pre Rómov, ktorí majú v tejto časti kraja značné zastúpenie. Podpora, metodická a organizačná pomoc sa poskytuje celoročne niektorým združeniam či jednotlivcom z rómskej komunity - semináre, letné pobytové tábory a pod. Či už to je mládežnícka rómska skupina Csillagi zo Zlatých Klasov, Ruže z plameňa z Lehníc, Tini Roma z Nového Života, ale predovšetkým to je Združenie DS Rómskych muzikantov s pánom Štefanom Banyákom a aktivity zamerané na pamiatku primáša Jána Bihariho. Osvetové stredisko v Dunajskej Strede každoročne organizuje vo Veľkom Mederi Medzinárodný deň Rómov, ktorý sa stal prestížnym podujatím v lokalitách kde žije viac Rómov a motivoval deti i dospelých k zakladaniu tanečných a speváckych skupín. V Galante sa už tradične organizuje nadregionálne Romafest a Farebný svet Rómov.

V budovaní regionálnej identity je potrebné zabezpečiť aj informačné prepojenie – veľmi dobre tu slúžia rôzne občasníky, brožúry, katalógy, plagáty a letáky. Župný spravodajca vyplňal túto informačnú medzeru v TTSK o to viac, že mal aj maďarskú prílohu. V galantskom okrese vychádza v slovenskom jazyku OBZOR, v Skalici Záhorie a Žitnoostrovské osvetové stredisko vydáva občasník Osvetár – Népmuvelu a tematickú environmentálnu ročenku Studňa Európy – zachráň živú vodu. Nemalý vplyv na utváranie regionálnej identity má oceňovanie významných osobností z jednotlivých oblastí spoločenského života či už na úrovni Trnavského samosprávneho kraja, alebo v jednotlivých jeho mestách a obciach. Pri budovaní regionálnej identity nesmieme opomenúť oblasť, ktorá má veľmi silný náboj – je to ekológia a environmentálna činnosť. Viaceré subjekty sa bez váhania zapojili do kampane Mladé stromy pre Slovensko, pozoruhodnú činnosť vyvíja Ekocentrum v Senici, záujem si určite zaslúži cyklický program ochrany prírody Studňa Európy v Dunajskej Strede. Ochrana pitnej vody, Podunajských luhov, chránených prírodných lokalít na severe alebo na juhu

TTSK je dobrý motivačný faktor tvorby spolupatričnosti. K tomu pristupujú aj rekreačné a turistické možnosti.

3. Konceptné návrhy budovania regionálnej identity

Trnavský samosprávny kraj ako konkurencieschopný a všestranne rozvinutý región je schopný efektívne využívať svoj kultúrny a historický potenciál a tým zabezpečovať plynulý proces budovania regionálnej identity. Pre financovanie rozvojových zámerov je nevyhnutná mobilizácia vnútorných a vonkajších zdrojov regiónu. Zastupiteľstvo TTSK zdefinovalo pre tento účel a následne schválilo nosné strategické dokumenty:

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja TTSK do roku 2013,
- Regionálna inovačná stratégia TTSK,
- Územný plán Veľkého územného celku Trnavského kraja,

Všetky uvedené dokumenty umožňujú z pohľadu regionálnej kultúrnej politiky napĺňanie rozvojových vízií TTSK nasledovne:

- formou spolupráce s vnútornými i zahraničnými samosprávnymi a regionálnymi partnermi
- budovaním a rekonštrukciou sociálnej a technickej infraštruktúry kultúrnych zariadení
- podporovaním rozvojových aktivít v oblasti vzdelávania a kultúry
- zakladaním klastrov
- prijímaním dohôd a memoránd s dôležitými kultúrnymi partnermi.

4. Záver

Na základe skúmaného môžeme potvrdiť, že popri prírodných danostiach sú kultúra a história hlavnými prejavmi regionálnej identity.

Budovať regionálnu identitu znamená budovať domov, na ktorý sme a budeme hrdí. Nesmieme ale zabúdať, že regionálna identita je otvorený systém, ktorý aj s ohľadom na históriu neustále podlieha novým vplyvom moderného života, ovplyvňujúcim jeho formu. Záleží len na nás ako prispejeme svojou

existenciou, spôsobom života a prezentovaním seba samých do truhlice nášho duševného bohatstva zvanej regionálna identita.

Literatúra

1. CASTELLS, Manuel (1997, second edition, 2004). *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. II*. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell. ISBN 978-1405107136.
2. CHROMÝ, P. (2003): Formování regionální identity: nezbytná součást geografických výzkumů. In Jančák, V., Chromý, P., Marada, M. (eds.) *Geografie na cestách poznání*. Praha: Univerzita Karlova, PřF, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, s. 163-178, ISBN 8086561100
3. CHROMÝ, P. (2009): Regionální identita; Region a místo. In Chromý, P., Heřmanová, E., a kolektiv: *Kulturní regiony a geografie kultury*, vyd. 1., Praha: ASPI, 2009, ISBN : 978-80-7357-339-3
4. JOHNSTON, R .J. et al. (eds.) (1981): *The Dictionary of Human Geography*. Oxford (Blackwell). ISBN 0-631-10721-5 (5th edition published in 2009)
5. PAASI, A. (2003): Region and Place: regional identity in question. In: *Progress in Human Geography*, 27, č. 4, s. 475-485, London: Arnold, 2003. Vlastní překlad. ISSN 470309-1325
6. *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*. 2, Veda, Bratislava 1995. *Encyklopédia Slovenska*. I, A-D, 1977

Kontakt:

Dr.h.c. Ing. Tibor Mikuš, PhD.

Trnavský samosprávny kraj

Starohájska 10, Trnava 917 01

predseda@trnava-vuc.sk

2. Spolupráca mimovládnych organizácií, celoslovenských a regionálnych občianskych združení s komunálnou a regionálnou sférou

Jozef Behýl

Mottom a ústrednou myšlienkou nášho rokovania je jednoduchá, ale hlboká a pravdivá myšlienka, ktorá tak trochu poodhaľuje aj závoj zmyslu života človeka: „Človek najviac obohatí seba tým, čo poskytne, alebo odovzdá iným“.

Podstatná časť organizácií združených v III. sektore je ťažkým spôsobom zo strany štátu a jeho inštitúcií podceňovaná ba dokonca ignorovaná! Takmer 39 000 organizácií registrovaných úsekom Verejnej správy Ministerstva vnútra je založená podľa platných zákonov, ale zároveň likvidovaná podľa svojvôle štátnych úradníkov!

Prečo sme teda tu? Aký je zmysel nášho rokovania? Napraviť tento stav. Nehovoriť len o problémoch, ale jasne hľadať východiská a čo najrýchlejšie a najreálnejšie ich realizovať v praxi predovšetkým na regionálnej úrovni.

Naši členovia už majú dosť prázdnych rečí o fantastických úspechoch nášho štátu po nežnej revolúcii, keď nikto nevie reálne dodnes načrtnúť dlhodobú víziu a stratégiu rozvoja tejto krajiny. Takmer 20 rokov sa dohadujú s menšími alebo väčšími obmenami tí istí politici v médiách, kto je väčší zlodej, kto má odkiaľ peniaze, kto vytvoril viac zbohatlíkov a slovenských finančných oligarchov, aby s ich podporou zasa vyhrali najbližšie parlamentné voľby.

Už ste niekedy počuli alebo rozumiete takej spravodlivosti, že keď dospelý, právne zodpovedný, najmladší člen rodiny spácha trestný čin, aby za jeho konanie do väzenia išiel otec alebo matka? Ja teda nie! Ale u nás je to v štátnej správe principiálne bežná prax. Štátny úradník na ministerstve spreneverí alebo doslova svojou neodbornosťou premrhá milióny a miliardy a zodpovedný je minister. Kde sa stratila zodpovednosť konkrétnych ľudí za svoje činy a prešľapy? Odkiaľ berú právo títo ľudia bez chrbtovej kosti, bez morálky a etiky kontrolovať naše organizácie? Nastavovať parametre a neskôr ich už počas procesu svojvoľne meniť? Napr. na výzvy a projekty financované s európskych fondov? Kto im dal

ten puvoár, to poverenie na to, aby zastavili bežiacie projekty bez udania logického a správneho dôvodu? Prosím Vás, nech mi nikto nevraví, že preto, lebo nie sú peniaze! Veď naša krajina čerpá na 10 percent!

Kto im dovolil informovať projektové firmy o kritériách prideľovania a získania finančných prostriedkov skôr, ako vyjde oficiálna výzva? Na základe čoho a kto stanovil kritériá výberu víťazných projektov, bez toho, aby sa ani náznakom nezdôvodnilo v úvodzovkách neúspešným subjektom, kde a prečo urobili chybu? Prepáčte prosím, ale ako je možné, že napr. na Ministerstve zahraničných vecí spolupracujú a prideľujú projekty jednému alebo dvom občianskym združeniam blízky vládnej garnitúre, ako by nikto iný nevedel cudziu reč alebo nebol šikovnejší a fundovanejší?

Ako je možné, že na Ministerstve práce a sociálnych vecí a rodiny funguje stále tá istá nedotknuteľná klika úradníkov, ktorí majú presne vymyslené, ako v spolupráci s Ministerstvom financií čo najviac znepríjemniť prideľovanie financií na víťazné projekty a bez provízie do ich vrečka sa s vami ani nebavia?

Veľa sa pýtam, a vy sa ma určite spýtate, či mám dôkazy. Áno, máme dôkazy a hneď Vám ich aj oznámim a veľmi rád navrhнем aj nápravu. Ale dúfam, že všetci, čo ma počúvate, budete mať snahu sa o týchto otázkach verejne baviť na tomto rokovaní a nestrčíte hlavu do piesku, lebo sa vám napr. za vašu otvorenosť už nič nemusí ujsť.

Takto to nefunguje a nikdy nebude. Pri takomto postoji sme tu zbytočne!! Alebo si chceme spoločne priznať, že sme tak hlúpi, aby sme nevedeli zmysluplne a správne vyčerpať európske financie, ktoré patria organizáciám tretieho sektora? Veď sú to peniaze našich občanov a našich členov, pre ktorých a s ktorými pracujeme.

Dámy a páni, poďme k tým faktom. Od roku 2009 dostali zo zahraničných fondov Švajčiarska, Nórska, Holandska, Nadácie pána Sorosa a iných organizácie ako MESSA 10, Pontis, Socia, Ekopolis a ďalšie MVO blízke ešte stále terajšej vládnej garnitúre finančné prostriedky vo výške takmer 210 mil. USD. Rád by som vedel, koľko z týchto finančných zdrojov, ale hlavne s akou účinnosťou a akým výsledkom a pre koho bolo realizovaných v spolupráci s VÚC.

Dovoľte, aby som vám oznámil, že v piatok, 21.10.2011 Úrad vlády SR podpísal s nadáciou EKOPOLIS Zmluvu o realizácii blokového grantu na sumu 4 203 077 EUR!

Osobná zodpovednosť, morálka, etika, odbornosť, pracovitosť, invencia, hľadanie riešení, systém v práci, a pod, to sú predpoklady človeka, štátneho úradníka, ktorý má vzťah k tejto krajine, ktorý chce pomôcť a správa sa v zmysle zákonných, ale aj ľudských pravidiel. To o čom rozhoduje, nie sú predsa jeho peniaze. Rozhoduje o peniazoch spoločnosti, o úspechu svojom, jeho predstaveného, jeho rezortu, jeho vlády, jeho štátu. Ale recept, ako to napraviť je predsa jednoduchý!

My predstavitelia, zástupcovia a členovia Stálej konferencie III. sektora máme konkrétne návrhy na jeho realizáciu. A môžete mi veriť, že potom nebude potrebné ubrať tretiemu sektoru z 2 percent pol percenta z daní podnikateľov, ale zvýšiť toto percento na tri a možno aj štyri percentá. Treba len správne nastaviť systém, ktorý je celé roky ignorovaný a zanedbávaný.

V prvom rade odporúčame, aby všetci štátom platení úradníci na všetkých článkoch riadenia štátu, ale aj volení zástupcovia na všetkých úrovniach boli písomne zaviazaní, s trestnoprávnymi dôsledkami, a aby takto zobrali zodpovednosť za svoje konanie a rozhodovanie. Možno, že po uplatnení tohto princípu nebude už anglický veľvyslanec otvorene hovoriť v médiách o korupcii v našom štáte.

Vytvoriť pri Vláde SR Radu vlády pre činnosť a spoluprácu s III. Sektorom, nielen tak ako je to dnes, že existuje poradca vlády pre občiansku spoločnosť, ktorý má vybraný kolektív len z organizácií blízkych súčasnej vládnej garnitúre.

Pri každom sekretariáte ministra vytvoriť miesto poradcu pre III. sektor.

Vytvoriť spoločné kontrolné orgány, na úrovni VÚC, zo zástupcov administratívy a poslancov a III. sektora na kontrolu realizácie projektov a čerpania finančných prostriedkov, ktoré budú plynúť do konkrétnych regiónov prostredníctvom organizácií III. sektora v danom kraji.

Pri vypisovaní výziev na predkladanie projektov, aj národných projektov, čerpať informácie zo skúseností VÚC a organizácií III. sektora na základe spoločného postupu príslušných zodpovedných pracovníkov VÚC, poslancov

VÚC, ale aj starostov a primátorov a organizácií III. sektora v mestách, teda v jednotlivých krajoch a okresoch.

Hodnotenia našich spoločných projektov, ktoré, ako dúfam, budeme na základe spoločného Memoranda a následne spoločných dohôd aj spoločne predkladať na príslušné rezorty, si musíme strážiť a trvať na tom, že pri zostavovaní hodnotiacich komisií musia rezorty akceptovať našich špičkových a zodpovedných odborníkov. Nie tak ako bolo tomu doteraz, že po predložení projektu sme sa ani nedozvedeli, prečo sme neuspeli.

Podobný prípad sú akreditácie. Tu sa stretávame s najväčším problémom hlavne z dôvodu veľkého záujmu členov akreditačných komisií o tie isté témy, ktoré posudzujú, pretože sa veľakrát tvária, že im berieme živnosť popri ich úradníckom kresle.

Právne postavenie našej organizácie SKTS dnes chápeme a prezentujeme ako jedinu strešnú organizáciu v rámci III. sektora, ktorá združuje organizácie zamerané na sociálnu oblasť, záujmovú činnosť, životné prostredie a školstvo, vedu, mládež. Ako jediný zo Slovenskej republiky sme členmi medzinárodnej organizácie ICSW, čo nás predurčuje nielen informovať o všetkých problémoch a sociálnych aspektoch v našom štáte a v našich regiónoch, ale aj navrhovať a presadzovať riešenia na úrovni tejto celosvetovej organizácie tak, aby ona svojím pôsobením spoločne s nami a našimi partnermi pomohla pri získavaní finančných prostriedkov, odborníkov a pri presadzovaní odborných projektov na slovenskej úrovni, v rámci cezhraničnej spolupráce, ale i na úrovni medzinárodnej.

Vážime si pochopenie z vašej strany a budeme vás svojou dobrovoľnou činnosťou, iniciatívou a všetkými aktivitami prostredníctvom organizácií SKTS oslovovať a vyzývať nielen na spoluprácu, ale predovšetkým na spoločné partnerstvo vo všetkých aktivitách, ktoré budú znamenať rozvoj vášho kraja, riešenie najpálčivejších problémov s rôznymi sociálnymi skupinami, ale i spoločné získavanie a prerozdeľovanie finančných zdrojov tam, kde to príslušný región vášho kraja najviac potrebuje. Hovorím samozrejme o finančných zdrojoch, ktoré patria organizáciám III. sektora, či už zo štátneho rozpočtu fondov EÚ alebo zo zdrojov a fondov jednotlivých štátov Európy.

Návrh Memoranda o porozumení a spolupráci medzi VÚC a SKTS by malo vo všeobecnosti zahŕňať predovšetkým tieto myšlienky.

Každé memorandum je však len všeobecná dohoda, ktorá by mala vyústiť v konkrétne dielčie zmluvy podľa toho, ako jednotlivé úseky VÚC pracujú a nutne potrebujú spoluprácu širokej verejnosti, občanov a teda aj členov mimovládnych organizácií s okresnou, krajskou alebo celoštátnou pôsobnosťou.

Kontakt:

Jozef Behýl

predseda Stálej konferencie organizácií III. sektora SR

3. Podiel organizácií III. sektora na ochrane a prezentácii kultúrneho dedičstva v nadväznosti na voľnočasové aktivity a cestovný ruch

PhDr. Roman Hradecký

Slovensko je prirodzenou a neoddeliteľnou súčasťou európskeho kultúrneho priestoru, najmä jeho stredoeurópskeho rozmeru. Historicky jeho základy vytvárali a rozvíjali mnohé dejinné udalosti, myšlienkové hnutia a prúdy, či národy a etniká. Svojou centrálnou polohou sa Slovensko stalo križovatkou mnohých smerovaní, ideových hnutí, križovatkou dramatických udalostí aj spoločenských či politických protirečení. Vo svojom vývoji však Slovensko bolo príliš často aj hranicou – hranicou východu voči západu, či západu voči východu, ale aj severu voči juhu a naopak. Na hranici sa investuje do obrany, či zbrojenia, rozvoj kultúry, vzdelania či poznania. Hranica je okrajovou záležitosťou. Tak sa viaceré celoeurópske smerovania dostávali k nám s istým oneskorením, či s istou väčšou či menšou transformáciou.

Napriek tomu však možno konštatovať, že na území dnešného Slovenska sa za posledné tisícročie kontinuálne formovali a rozvíjali pôvodné kultúrne celky. V priebehu historického vývinu krajiny a spoločnosti sa sformovala identita jednotlivých sociálnych a kultúrnych komunit či sídiel v regionálnej členitosti, no zároveň sa na území Slovenska zdôrazňoval a udržiaval stredoeurópsky kontext a európska kultúrna príslušnosť.

Dôkazom toho je aj bohaté kultúrne dedičstvo vytvorené a zachované na území Slovenska a jeho regiónov. Toto dedičstvo pretrvalo aj napriek mnohým deformáciám a deštrukciám, ktoré voči nemu priniesol čas. Hlavným cieľom mnohých aktivít, ktoré boli a sú súčasťou dejinného pohybu a procesu zmien, bolo a stále je obnovenie a zachovanie vzájomnej harmónie človeka a prostredia, v ktorom jestvuje, ktoré užíva aj spravuje.

V spojitosti s kultúrou je jedným z pretrvávajúcich stereotypov spoločenského myslenia oddelené vnímanie ekonomicko-sociálnej sféry a kultúry. Kultúra je aj u nás stále väčšinovo vnímaná ako luxus, ako niečo výnimočné alebo

nadštandardné. Ako „nadprodukt“, ktorého existencia je síce historicky kontinuálna a spoločensky potrebná, no v zložitej ekonomickej situácii nepatrí medzi prioritné hodnoty ani medzi základné existenčné potreby. A to tak vo verejných financiách, ako aj vo výdavkoch jednotlivca. Ilustráciou tohto postoja je napríklad aj to, že na Slovensku sa realizovali alebo aspoň naprojektovali transformačné procesy v sociálnej sfére, zdravotníctve, školstve či vo verejnej správe, no transformáciu v oblasti kultúry ako svoju prioritu zatiaľ neprezentovala žiadna politická garnitúra.

V podobnom duchu vyznieva aj hodnotenie Koncepcií rozvoja kultúry a ich prepojenia na tretí sektor. Z ôsmich samosprávnych krajov len päť má spracovanú samostatnú koncepciu rozvoja kultúry (Banskobystrický na roky 2010-2015, Košický na roky 2008-2013, Nitriansky na roky 2008-2015, Trnavský na roky 2008-2013, Žilinský 2007-2013), Bratislavský mal koncepciu v rokoch 2002-2005, Prešovský a Trenčiansky koncepciu spracovanú nemajú.

Pri ich analýze sa ukazuje, že sa prioritne zameriavajú vlastným projektom a na vlastné rozpočtové a príspevkové kultúrne inštitúcie, hodnotia plusy a mínusy ich pôsobenia a podmienok. Všetky samosprávne kraje využívajú pri podpore kultúry a zariadení kultúry osobitné grantové programy a schémy, ktoré formou stanovenou Všeobecne záväznými nariadeniami pridelujú finančné prostriedky pre jednotlivé kultúrne aktivity. Koľko však z takto rozdelených finančných prostriedkov ide na podporu vlastných aktivít a iniciatív občanov, ich aktívnych tvorivých potrieb, podporu organizácií tretieho sektora a koľko na podporu vlastných kultúrnych inštitúcií a projektov?

Tretiemu sektoru sa z tých samosprávnych krajov, ktoré majú vlastnú koncepciu rozvoja kultúry vôbec nevenuje koncepcia Košického kraja, len okrajovo Bratislavský a Trnavský kraj. Pri jednotlivých rozvojových opatreniach s tretím sektorom počítajú Banskobystrický a Nitriansky kraj.

Jedine Žilinský kraj poňal koncepciu kultúry ako koncepciu odvetvia, nie inštitúcií, urobil výbornú analýzu situácie v kultúre všeobecne i regionálne. Táto koncepcia je ukážkovou koncepciou a mnohé formulácie v tomto príspevku sú priamo odvodené z jej znenia. Spracovatelia tohto dokumentu sú inšpiráciou a zaslúžia si poďakovanie za zvolený prístup a spôsob spracovania témy.

Výsledkom tohto pretrvávajúceho stavu je okrem iného aj to, že investície do kultúry sa považujú za ekonomicky neproduktívne zdroje. Často sa pritom zabúda na skutočnosť, že kultúra sa podieľa na vytváraní nielen duchovných, ale aj ekonomických a sociálnych hodnôt. Že je to práve kultúra, ktorá má nenahraditeľnú úlohu pri odhaľovaní zdrojov rozvoja a kvality života celého spektra populácie či spoločnosti vrátane jeho ekonomických a sociálnych systémov. Nezávislý výskum uskutočnený pre Európsku komisiu ukázal, že v roku 2004 bolo v 25 krajinách EÚ zamestnaných v kultúrnom sektore viac ako 5 miliónov ľudí, čo predstavuje 3,1% z celkového počtu zamestnanej populácie. Zároveň kultúrny sektor v roku 2003 vyprodukoval približne 2,6 % z celkového HDP Európskej únie, pričom tento podiel kultúrneho sektora na celkovom HDP zaznamenal výrazný nárast najmä v období rokov 1999 – 2003. Kultúrny priemysel a ním vytvorené ekonomické aj kultúrne hodnoty sú významným príspevkom pre európsku ekonomiku a pre zvyšovanie jej konkurencieschopnosti v globalizačných trendoch.

Dôležitým poslaním kultúry v 21. storočí je zvyšovanie kvality života a zdieľanie hodnôt, ktoré tvoria zmysel a obsah existencie jednotlivca aj spoločnosti. Bez týchto hodnôt spoločnosť nemôže existovať. Nebude mať žiadnu hodnotu ani žiadny účel. Na to, aby sme porozumeli sebe aj navzájom, je potrebný dialóg, aby sa ľudia stretávali s túžbou spolu hovoriť. Aby hovorili, počúvali a zistili, či sú schopní spoločného porozumenia. Kultúra na to vytvára jedinečný priestor.

Kultúrnu identitu môžeme označiť ako identifikáciu človeka s konkrétnymi postojmi, návykmi, tradíciami, hodnotami, interpretáciami, spôsobmi myslenia, cítenia a konania (vzorami správania) konkrétneho spoločnosti. V minulosti sa kultúrna identita vymedzovala väčšinou prostredníctvom národnej kultúrnej identity, ktorá v sebe integruje biologický, lingvistický (viazanosť na konkrétny jazyk), politologický, sociálno-psychologický (vzorce správania), teritoriálny a kultúrno-historický prístup (skúsenosti).

V súčasnosti sa kultúrna identita vníma čoraz väčšmi ako regionálna či lokálna identita, vychádzajúca z prirodzeného historického, geografického a sociálno-kultúrneho vymedzenia konkrétneho lokálneho spoločnosti, v ktorom

vznikajú šíria sa a uchovávajú sa kultúrne hodnoty, ktoré sú pre toto spoločenstvo príznačné.

Práve v týchto súvislostiach má veľký význam tretí sektor spojený s dobrovoľnou aktivitou pri ochrane a tvorbe kultúrnych hodnôt. Na Slovensku existuje približne 40 000 mimovládnych organizácií (občianske združenia, nadácie, neziskové organizácie a pod.), z ktorých viac ako 9 000 sa prihlásilo ako prijímatelia 2 % z daní, t. z. sú to fungujúce a zdravé organizácie, ktoré majú splnené všetky svoje záväzky voči štátu a vyvíjajú svoje aktivity pre spoločnosť.

Pri realizácii rôznych aktivít, ako nás učí teória, musia byť splnené predovšetkým tri predpoklady: Chcieť, Môcť a Vedieť. Už z podstaty dobrovoľných organizácií je prirodzené, že tretí sektor chce. Potvrďuje to aj prieskum Preferencií voľnočasových aktivít, ktorý realizovala agentúra Focus v roku 2006 až 41 % respondentov dalo na jedno z prvých piatich miest vlastnú tvorivosť, pričom až 16 % z nich ju umiestnilo na prvom mieste. Až 34 % respondentov tohto prieskumu bolo nespokojných s možnosťou kultúrneho využitia. Samosprávne kraje preto by mali venovať pozornosť dostupnosti kultúry a kultúrnych hodnôt. Ako ukazujú výsledky aj tohto prieskumu, ide nielen o uspokojovanie pasívnych kultúrnych potrieb (dovoz kultúry), ale a najmä o vytváranie podmienok na uspokojovanie aktívnych kultúrnych potrieb obyvateľov krajov. Dobrovoľnosť, ochota, úsilie, vedomosti a skúsenosti ľudí z tretieho sektora sú nenahraditeľným kapitálom pre rozvoj spoločnosti a kvalitu života jej obyvateľov.

To že predstavitelia tretieho sektora aj vedia, dokazujú mnohé aktivity spojené s realizáciou projektov ako sú napríklad Čiernohorská železnica, Mlyn v Prosieckej doline, Návrat prvej električky v Bratislave, rekonštrukcia hradu v Sklabini, či rekonštrukcia železničnej stanice v Starej Kremničke. Všetky tieto projekty sú výrazom odbornosti, prejavom znalostí a zručností ľudí, ich záujmu a vedomostí. Všetky tieto projekty sa stali nielen projektmi kultúry, ochrany a prezentácie kultúrneho dedičstva, ale vyvolali synergický efekt v rozvoji cestovného ruchu, zamestnanosti, záujmu o daný región a život v ňom.

Samostatnou otázkou však je, či tieto kultúrne aktivity tretieho sektora sa môžu uskutočňovať vďaka podpore samosprávnych krajov, alebo jej napriek.

Samosprávne kraje by mali pomôcť vytvoriť konkrétne legislatívne, organizačné a finančné podmienky pre uspokojovanie kultúrnych potrieb svojich obyvateľov. Nejde prioritne predpísať čo a ako majú robiť, ale vytvárať podmienky na to, aby to vôbec mohli robiť. A v tomto je nevyhnutné poskytnúť aj finančnú pomoc vo väčšom rozsahu.

Možno si opäť hovoríte, že zase ide len o peniaze. Tie sú nedostatkovým tovarom všade a kultúra nie je výnimkou. Prečo by sme však mali do kultúry dávať viac peňazí? Na to veľmi trefne a jasne odpovedal jeden z popredných slovenských básnikov a rešpektovaný minister kultúry Miroslav Válek: „My vieme, že kultúra stojí peniaze, ale na nekultúrnosť sa dopláca.“

Jeho slová potvrdzuje súčasná situácia nielen v našej spoločnosti, ale aj vo svete. Kríza, v ktorej sa nachádzame nie je len krízou ekonomickou, ale predovšetkým krízou morálky a kultúry. Bez zmeny priorít, bez neinvestovania do zmeny kultúry a morálky súčasnej spoločnosti, spoločenskú krízu nevyriešime.

Aj preto je dôležité zmeniť spoločenský pohľad na kultúru a na jej význam pre existenciu spoločnosti – nielen pre jej duchovný rozvoj, ale aj pre sociálny a ekonomický rozvoj. Pre takúto zmenu pohľadu je zároveň dôležité uvedomovať si a zdôrazňovať význam a funkcie kultúry a jej meniacu sa pozíciu v celospoločenských kultúrnych systémoch.

Kultúra je podstatným indikátorom stavu spoločnosti a kvality života jednotlivca v spoločnosti. Pokiaľ má štát alebo lokálne spoločenstvo živú a slobodne sa rozvíjajúcu kultúru vo všetkých jej smeroch (od kultúrneho dedičstva až po alternatívne formy umenia), demonštruje tým, že prosperuje aj ekonomicky a poskytuje istú úroveň právnej istoty. Právna istota a ekonomická prosperita majú vplyv na rozvoj kultúry, ide však o vzájomný vzťah. Kultúrna úroveň národa je jednou zo základných podmienok pre vytvorenie stabilne fungujúcej ekonomiky a trvalo udržateľného rozvoja spoločnosti.

Kontakt:

PhDr. Roman Hradecký

Podpredseda Stálej konferencie organizácií III. sektora SR

4. Možnosti spolupráce SK8 a SKTS pri stratégii získavania zdrojov z fondov EÚ na inkluzívny rozvoj

Ing. Ladislav Setnický

Táto prezentácia sa zameriava na hľadanie východísk a možností vedúcich k efektívnej správe vecí verejných, konkrétne na:

- Čo nás spája, základný kameň pre spoluprácu
- Stratégia EÚ 2020 – východisko pre získavanie zdrojov na verejno prospešné ciele a spoluprácu VÚC a SKTS/ MVO
- Návrh pre spoluprácu

Spolupráca neziskového sektora a samospráv vychádza zo samotnej podstaty týchto inštitúcií. To čo nás spája, je najmä snaha o poskytovanie Všeobecne prospešných služieb a verejno prospešných služieb na strane MVO a úsilie samospráv v súlade so zákonom realizovať činnosti, ktoré sú považované za verejno prospešné. Pod nimi chápeme najmä:

- a) poskytovanie zdravotnej starostlivosti,
- b) poskytovanie sociálnej pomoci, humanitárna starostlivosť a charita,
- c) tvorba, rozvoj, ochrana, obnova a prezentácia duchovných a kultúrnych hodnôt,
- d) ochrana ľudských práv, základných slobôd,
- e) vzdelávanie, výchova a rozvoj telesnej kultúry,
- f) výskum, vývoj, vedecko-technické služby a informačné služby,
- g) tvorba a ochrana životného prostredia a ochrana zdravia obyvateľstva,
- h) služby na podporu regionálneho rozvoja a zamestnanosti,
- i) zabezpečenie bývania, správy, údržby a obnovy bytového fondu.

Pri ich zabezpečení si musíme položiť najmä 2 otázky a to:

- Je našou spoločnou snahou robiť tieto služby dobre?
- Vieme si s nimi poradiť tak, aby sme koordinovali svoje aktivity, kooperovali spoločne pri zabezpečení cieľov a dokázali ich aj personálne, organizačne a finančne pokryť?

Ak chceme spolupracovať, tak považujem za potrebné definovať predpoklady spolupráce, ktoré vidím v :

- komunikácii,
- vytvorení spoločného inštrumentu,
- dohode o finančnom krytí.

Ak vravíme o komunikácii, tak mám na mysli okrem už prebiehajúcich aktivít medzi VÚC a MVO, medzi ktorými sú aj členovia SKTS, najmä 2 typy komunikácie:

- úsilie o budovanie otvorenej samosprávy – VÚC aj mestá začali tento systém práce, ako napr. VÚC Trnava, či v poslednom čase samospráva hl. mesta Bratislava,
- úsilie o vytvorenie pevnejších vzťahov pri rozvoji regiónov a k zabezpečovaniu verejno prospešných a všeobecne prospešných služieb na báze spolupráce SKTS a SK 8 a jej členov.

Pod spoločným Inštrumentom v SKTS chápeme Verejnoprospešné partnerstvo medzi VÚC a SKTS (jej členskými MVO) partnersvo, kde bude:

- jednoznačne definovaný projekt,
- strednodobo, alebo dlhodobý časový horizont,
- rozdelenie rizík,
- definovanie zdrojov a ocenenie nefinančných vkladov,
- definovanie prínosov v rámci projektu.

Cieľom je identifikovanie príležitostí, kde môže verejný sektor - VÚC vhodným spôsobom využiť potenciál spolupráce s SKTS a v nej združenými MVO.

Identifikácia príležitostí má priamy dopad na systém komunikácie. Musí ísť a to sa SKTS usiluje o obojsmerný systém komunikácie, ktorý vedie k spoločnému definovaniu problémov, ich kompozícii do projektu a na tomto základe vytvoreného režimu zabezpečenia projektu, tak ako to popisujú vyššie uvedené odrážky. Nemám teda na mysli situáciu, kedy sa MVO snaží dopytovo

participovať na programe, ktorý vyhlásila príslušná úroveň – samospráva VÚC alebo obce.

Dohoda o finančnom krytí je významným nástrojom realizáciu cieľov spolupráce. Okrem dopytovo orientovaných projektov podporovaných prostredníctvom dotačných programov VÚC a obcí (na základe VZN) ostávajú otvorené otázky v oblasti systémového prístupu k zdrojom finančných nástrojov EHP, Nórskeho finančného mechanizmu, Švajčiarskeho finančného mechanizmu a k zdrojom poskytovaným zo štrukturálnych fondov.

Pre vzájomnú spoluprácu v tejto oblasti vidím s pohľadu SKTS a MVO 3 cesty k dohodám o finančnom krytí:

- získanie zdrojov z rozpočtu, resp. z mimorozpočtových zdrojov VÚC,
- získanie zdrojov na spoločné projekty z Envirofondeu, resp. iných grantových/ dotačných programov a rezerv členov vlády SR,
- získanie zdrojov na spoločné projekty zo ŠF a iných finančných nástrojov a mechanizmov.

Čo k tomu treba a o čo sa SKTS hodlá usilovať?

- o vzájomnú spoluprácu a
- o prístup ku zdrojom.

V tejto súvislosti si kladieme jednu zásadnú otázku, ktorá je pre VÚC a MVO spoločná a to „Je prístup k zdrojom pre VÚC a MVO dnes dostačujúci?“. Ak chceme mať prístup k zdrojom a rozhodovať/ spolurozhodovať o ich alokácii, musíme si vedieť postaviť program spolupráce. Náš program spolupráce by mal vychádzať politik, na ktoré budú alokované zdroje. Preto odporúčam sa spoločne na úrovni SKTS a VÚC/ SK8 orientovať sa na:

- 1. Stratégiu EÚ 2020 a na ňu „navesené“ nástroje**
- 2. Národný reformný program**
- 3. Programy donorov**

Stratégia EÚ 2020 v SKTS vnímame ako východisko pre získavanie zdrojov na verejno prospešné ciele a spoluprácu.

Globálne ciele v Stratégii EÚ 2020:

1. Zamestnanosť má postavený hlavný cieľ „dosiahnuť do roku 2020 úroveň 75% z celkového počtu obyvateľstva vo veku 24 – 64 rokov“

2. Veda a výskum/ inovácie
3. Klimatické zmeny/ Energia
4. Vzdelávanie má postavené hlavný ciele nasledovne:
 - a) Dosiahnuť, aby do roku 2020 najmenej 40 % z vekovej skupiny 30 až 34 ročných dosiahlo tretí stupeň vzdelania
 - b) Znížiť percento osôb s neukončenou školskou dochádzkou pod 10%
5. Chudoba/ sociálne vylúčenie má postavený hlavný cieľ „Znížiť počet osôb žijúcich v chudobe, alebo ohrozených chudobou o 20 mil. osôb“.

Skúsme sa spoločne pozrieť na východiská dôvody, ktoré nás spoločne môžu posunúť k spoločnému postupu pri úsilí o zabezpečenie zdrojov zo štrukturálnych fondov.

V programovaní obdobia 2007 – 2013 bol základný distribučný mechanizmu nastavený nasledovne:

		percento z programového obdobia 2007 až 2013			
NUTS II	PZI/obv v PKS	plánované investície do veda, výskum, inovácie a ž.p.	plánované investície do dopr. infraštruktúry	plánované investície do ľudských zdrojov	plánované investície do ŽP
Bratislavský kraj	3526	33,1	29,8	3,6	20,9
západné Slovensko	1661	19,4	30,0	12,3	18,2
stredné Slovensko	1432	19,3	30,1	12,3	18,1
východné Slovensko	1454	19,3	30,1	12,3	18,2
Priemer EÚ		23,0	22	19,8	17,9

Ak chceme spoločne akcentovať regionálne disparity a následne spoločne MVO a VÚC ich aj riešiť, je dobré poznať indikátory vo vecnej oblasti inkluzívneho rastu, kde sme postavení pred nasledovné skutočnosti:

Vybrané ukazovatele sociálnej inklúzie					
NUTS II	Dlhodobó nezamestnaní v % z pr.s. v r. 2008	% mladých od 15 - 24 rokov bez práce, prípravy na povolanie a návštevy školy v r. 2008	disponibilný príjem domácností po zohľadnení transferov v r. 2007	% Osôb ohrozených chudobou po zohľadnení soc. transferov v r. 2008	% obyv. Postihnutých silnou materiálnou depriváciou (SILC)
Bratislavský kraj	1,52	5,77	85,3	6,9	6,6
západné Slovensko	4,22	10,05	57,2	10,1	9,0
stredné Slovensko	9,62	14,00	56,3	11,8	11,5
východné Slovensko	9,43	16,72	49,2	12,5	17,3
Priemer EÚ	2,6	11,0	100,0	17,0	8,4

V regionálnych disparitách a ich vývoji sme zvolili za základ nie úroveň EÚ 27, ale úroveň SR ako 100 a k nej sme pomerovali vývoj HDP/ obv. V PKS. Napriek tomu, že SR dobieha priemernú úroveň EÚ 27 v tomto ukazovateli, je zrejmé, že v regionálnom priemete, ako to ukazuje nižšie uvedená tabuľka, to nie je samozrejmé výnimkou 2 VÚC.

NUTS III	2005	2006	2007
SR	100,00%	100,00%	100,00%
BSK	243,52%	232,97%	236,78%
TRN. SK	108,14%	121,77%	120,97%
TREN.SK	88,37%	93,53%	92,61%
NTK	88,70%	85,65%	83,60%
SK	82,39%	80,91%	83,75%
BBSK	71,76%	73,82%	73,41%
PSK	58,80%	54,73%	54,51%
KSK	84,39%	84,23%	81,83%
EU 27	166,11%	157,73%	147,71%

Z vyššie uvedených stručných ilustrácií je zrejmé, že ak chceme efektívne riešiť úlohy spoločného záujmu vo verejnoprospešnej oblasti, ktorá napomáha inklúznemu rozvoju, musíme pripraviť spoločné kroky tak, aby aj nástroje, ktorými sa znižovanie regionálnych disparít dosahuje a nástroje inkluzívneho rozvoja, boli prenesené čiastočne na regionálne samosprávy a na úrovni napr. SKTS bol vytvorený nástroj vo forme Globálneho grantu pre MVO v oblasti podpory inkluzívneho rozvoja.

Bez týchto nástrojov sotva môže byť reč o znižovaní regionálnych disparít vlastnými silami - endogénnym rozvojom a o zvyšovaní inkluzívnej spoločnosti.

Spolupráca SKTS a SK8 by mala byť preto zameraná na vytvorenie vlastnej platformy (spolu s partnermi) pre získanie a správu finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov a finančných nástrojov EHP. Preto návrh SKTS smeruje do nasledovných oblastí:

- **oblasť strategického plánovania,**
- **oblasť vytvorenia mechanizmov spolupráce pre dosiahnutie cieľov,**
- **organizačné, administratívne zabezpečenie a publicita.**

Oblasť strategického plánovania

- zabezpečiť vyvážený regionálny rozvoj, predovšetkým intervenciami pôsobiacimi na zníženie regionálnych disparít a podnietením využívania potenciálu obcí, miest a VÚC,
- kľúčová úloha je v prieniku tvorby udržateľnej zamestnanosti – inklúznym rastom a ekoinovácií ako nosných piliérov rozvoja SR (väzba na ciele Udržateľný rozvoj a Inklúzny rozvoj),
- zjednodušovanie administratívnych postupov v riadení európskych, národných, regionálnych a miestnych politických nástrojov a finančných zdrojov.

O čo sa môžeme oprieť?

1. rozvojové a investičné partnerstvo medzi Komisiou a každým členským štátom, ktoré by odrážalo záväzky partnerov na vnútroštátnej a regionálnej úrovni ako podpora uplatňovania národných reformných programov stratégie Európa 2020,
2. spoločný strategický rámec na zvýšenie konzistentnosti politik EÚ v záujme dosahovania cieľov stratégie Európa 2020, ktorý nahradí súčasný systém samostatných súborov strategických usmernení.

Na úrovni SR Stála konferencia organizácií tretieho sektora navrhuje vytvoriť mechanizmus partnerstva SKTS a VÚC, ktorý vtiahne do spolupráce partnerov z podnikateľskej obce, univerzít a samospráv miest a obcí.

Čo odporúča SKTS?

- vytvorenie stálej konferencie pre alternatívny rámec NRP v rámci Stratégie EÚ 2020 a Globálnej agendy sociálneho rozvoja,
- vytvorenie územnej priority pre podporu hospodárskej a sociálnej kohézie (regionálny a miestny rozvoj), nakoľko sa podľa dostupných údajov sa SR bude zameriavať na 3, max. však 4 tematické priority).

Vytvorenie systému riadenia ŠF tak, aby VÚC boli implementačnými agentúrami a MVO – SKTS by spravovali Globálny grant pre podporu inkluzívneho rastu, zamestnanosti a komunitného rozvoja.

Oblasť vytvorenia mechanizmov spolupráce pre dosiahnutie cieľov

Považujeme za potrebné vytvoriť:

- jednotný alternatívny návrh slovenskej časti Stratégie EÚ 2020 s alternatívnymi časťami Národného reformného programu,
- jednotný dokument z polohy všetkých VÚC a veľkých miest spolu s MVO v štruktúre CSF – národných tematických a územných priorít,
- návrh OP pre Regióny a mestá a pre MVO prioritných osí a globálneho grantu spolufinancovaného ako z ERDF, tak aj z ESF.

K tomu je nutné vybudovať podporné mechanizmy - Organizačné, administratívne zabezpečenie a publicita

Organizačné aspekty by mali obsahovať:

- vytvorenie Rady pre hospodársky, sociálny rozvoj a inklúziu (VÚC, 8 krajských miest, K 500, Odbory – OZPSaV..., univerzity (UMB, Univerzita Trnava, ...), SKTS, Národný inštitút, rómsky inštitút ...,
- otvorenú metódu koordinácie,
- mapovanie návrhov členov SKTS cez stránku SKTS.

Dôvod:

- Pre negociáciu so štátom je nutné mať pripravený jasný jednotný koncept a dokument a nie rozdrobiť záujmy regiónov a MVO tak, ako to bolo v rokoch 2005 – 2006.
- Získanie podpory – v morálnom aspekte cez využitie mechanizmov VÚC v rámci komunikácie s Výborom Regiónov a SKTS v rámci ICSW.

Čas je dôležitý činiteľ a ak máme dosiahnuť ciele, je potrebné mať prvý materiál pripravený vo februári 2012.

Kontakt:

Ladislav Setnický

podpredseda SKTS/ Regio-In

setnicky.ba@skts.sk, lsetnicky@gmail.com

5. Spolupráca mimovládnych organizácií a vyšších územných celkov pri odstraňovaní chudoby

RNDr. Miloslav Hetteš, CSc.

1. Rada pre sociálny rozvoj

Medzinárodná rada pre sociálny rozvoj (ďalej ICSW) je multidisciplinárna medzinárodná mimovládna organizácia, ktorá združuje odborníkov i širokú verejnosť (laikov). ICSW je globálna organizácia reprezentujúca širokú skupinu celonárodných národných a medzinárodných mimovládnych organizácií, ktoré sa usilujú o sociálny rozvoj, sociálnu spravodlivosť a sociálny pokrok.

Poslaním ICSW je:

- Podpora sociálneho a hospodárskeho rozvoja, ktorého cieľom je zníženie chudoby, strádania a ohrozenia na celom svete, osobitne medzi znevýhodnenými skupinami.
- Priznanie a ochrana základných práv na potraviny, bývanie, vzdelávanie, zdravotnú starostlivosť a bezpečnosť.
- Tieto práva sú fundamentálne pre slobodu, spravodlivosť a mier. Uznáva rovnosť príležitostí, slobodu vyjadrovania a právo na prístup k sociálnym službám.

História ICSW

- Rada vznikla v roku 1928 v Paríži. Významnú úlohu pri jej vzniku mala Alica Masaryková.
- ICSW má najvyšší poradný status vo vzťahu k OSN. Pôsobí v rámci Hospodárskej a sociálnej rady OSN (ECOSOC), MOP, UNICEF, UNDP, UNESCO, WHO, Svetového ekonomického fóra a v iných významných organizáciách.
- ICSW má právo účasti, poskytovať písomné vyhlásenia, vystupovať a podávať návrhy v rámci ECOSOC.

- Od roku 1982 sa oficiálne definuje ako svetová organizácia pre podporu sociálneho rozvoja.

Činnosť ICSW

- ICSW prispieva k výskumu a šíreniu poznatkov, informácií, výmene skúseností pomocou konferencií a rozvojom politických odporúčaní v spolupráci so svojimi členskými organizáciami,
- v regionálnej aktivite v Európe ICSW podporuje vyrovnaný sociálny a hospodársky rozvoj, rovné práva a solidaritu,
- globálne ICSW usiluje o posilnenie občianskej spoločnosti vo všetkých častiach sveta.

Členstvo

- jestvuje niekoľko kategórií členstva. Niekoľko desiatok tisíc organizácií je zapojených do ICSW pomocou národných výborov ICSW,
- národné výbory ICSW sú celoštátne (národné) orgány, ktoré zastupujú veľký počet mimovládnych organizácií z oblasti sociálneho rozvoja; je to tzv. kategória „A“ (Rakúsko, Bulharsko, Dánsko, Cyprus, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Maďarsko, Nórsko, Ruská federácia, Litva, Nemecko, Švédsko). Každý národný výbor ICSW môže vyslať zástupcov do správnej rady ICSW,
- SKTS je riadnym členom ICSW a zastupuje slovenský III. sektor v tejto organizácii.

2. Globálna sociálna agenda

Vyššie tri tisíc sociálnych pracovníkov, pedagógov a rozvojových pracovníkov na svojom zasadnutí v Hongkongu v júni 2010 sa rozhodlo založiť globálne hnutie, ktoré sa bude zaoberať hlavnými problémami našej spoločnosti. Delegáti sa zhodli, že tri organizácie (Medzinárodné združenie škôl sociálnej práce (IASSW), Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov (IFSW),

Medzinárodná rada pre sociálny rozvoj (ICSW)) by mali hovoriť jasne zo svojich skúseností o otázkach, ktoré majú globálny dopad.

- Zámerom je mať zástupcu z každej krajiny sveta počas budúročného Dňa sociálnej práce v OSN v New Yorku v marci v roku 2012 a odovzdať generálnemu tajomníkovi OSN dokument „Globálna sociálna agenda“.
- Zámerom je mať zástupcu z každej krajiny z regiónu počas Dňa sociálnej práce OSN na jednotlivých kontinentoch 20. marca 2012 a odovzdať dokument „Globálna sociálna agenda“ vrcholným predstaviteľom regionálnych orgánov (Africká únia, Európska únia, Mercosur, ASEAN a pod).
- Zámerom je odovzdať každej hlave štátu/vlády Globálnu agendu a Národnú agendu.
- Zámerom je obdobne postupovať na miestnej úrovni (VÚC, obce, mestá).

Bol dohodnutý zoznam problémov s globálnym dopadom pre ďalšie posudzovanie. Spoločným úsilím sa chce dosiahnuť vytvorenie zrozumiteľného medzinárodného dokumentu „Globálnej sociálnej agendy“, ktorý poslúži ako všeobecný základ pre ďalšie úsilia a kampane na realizáciu spoločných hodnôt a na zapojenie celej odbornej sféry, ako aj verejnosti.

Na základe rozhodnutia dosiahnutého na konferencii v Hongkongu vedenie troch medzinárodných organizácií (IFSW, IASSW, ICSW), ktoré zastupuje celé spektrum praxe sociálnej práce, vzdelávania sociálnej práce a aktivít sociálneho rozvoja, vyjadrilo vôľu zapojiť všetkých svojich členov do tvorby a zlepšovania Globálnej sociálnej agendy. Všetci sociálni pracovníci, školy sociálnej práce, pracovníci sociálneho rozvoja a občianske združenia boli požiadaní zorganizovať pracovné semináre, debaty, diskusné fóra na prerokovanie otázok v návrhu Globálnej sociálnej agendy.

Boli stanovené otázky:

- Aké priority pre sociálne problémy, otázky a výzvy nastali lokálne/národne/celoštátne?
- Ako tieto otázky a priority súvisia s témami dokumentu Globálnej sociálnej agendy?
- Kto a čo by mal robiť na riešenie týchto problémov/priorít?

- Ako môžeme pracovať spolu a ako zlepšiť svoje možnosti – ako v rámci profesie, tak aj v spolupráci s inými skupinami, organizáciami, inštitúciami a pod. – na riešení týchto priorít?

Dohodnutý bol zámer a postup:

- Vytvoriť (sformulovať) priority „politickej“ akcie, vytvoriť spoločný hlas (postup) pre sociálny rozvoj, sociálnu prácu a jej vzdelávanie,
- Začať spoločný postup na tvorbu a stanovenie spoločnej agendy pre budúce roky, ktorá môže zjednotiť všetkých zainteresovaných do sociálnej práce a do sociálneho rozvoja,
- Vytvoriť mechanizmus pre implementáciu spoločného úsilia a pre rozvoj modalít monitorovania spoločného úsilia.

Medzi témy globálnej sociálnej agendy patria:

- sociálne a ekonomické nerovnosti medzi krajinami a medzi regiónmi (nerovnosť, marginalizácia, rozpad komunit),
- dôstojnosť a hodnota človeka (ľudské práva, násilie, nestabilita),
- trvalá udržateľnosť životného prostredia,
- význam ľudských vzťahov (rodina, deti, starnutie, postihnutí, násilie, závislosť),
- zdravotné otázky (fyzické a duševné) – vzťah medzi sociálnym rozvojom a zdravým,
- minimálne sociálne zabezpečenie pre všetkých,
- medzigeneračná rovnosť.

3. Boj s chudobou v Európe a na Slovensku

Európska únia si stanovila, aký pokrok chce dosiahnuť do roku 2020. Na tento účel si zvolila tieto hlavné ciele EÚ:

- práca - miera zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 - 64 rokov by mala dosiahnuť 75 % (pre SR platí 72 % a dlhodobú nezamestnanosť znížiť na 3%),

- veda - úroveň investícií do výskumu a vývoja by mala dosiahnuť 3 % HDP EÚ,
- životné prostredie - je potrebné dosiahnuť ciele „20/20/20“ v oblasti klímy/energie (vrátane zvýšenia záväzku, pokiaľ ide o zníženie emisií na 30 %, ak budú vhodné podmienky),
- vzdelanie - podiel ľudí, ktorí predčasne ukončia školskú dochádzku, by sa mal znížiť pod 10 % a minimálne 40 % mladých ľudí by malo mať vysokoškolské vzdelanie,
- chudoba - o 20 miliónov menej ľudí by malo byť ohrozených chudobou; Slovensko chce 170 tisíc ľudí vymaniť z rizika chudoby a vylúčenia (máme veľké regionálne rozdiely - Bratislavský samosprávny kraj dosiahol 167 % HDP/osobu oproti priemeru EÚ a pritom máme aj regióny chudoby a marginálne územia).

Desať základných sociálnych posolstiev Stratégie Európa 2020:

- Oslobodiť najmenej 20 miliónov ľudí od chudoby a sociálneho vylúčenia v najbližšej dekáde
- Reformovať systémy sociálnej ochrany
- Aktívne stratégie sociálneho začlenenia (inklúzie) na zabránenie dlhodobej exklúzie
- Zrušiť medzigeneračný prenos chudoby
- Na riešenie chudoby použiť univerzálne aj špecifické prostriedky
- Primerané a trvalo udržateľné dôchodkové systémy
- Zvýšená efektivita, udržateľnosť a primeranosť zdravotnej a dlhodobej starostlivosti (dobrovoľníctvo – MVO)
- Úspech stratégie EU2020 potrebuje integrovaný prístup
- Vyhodnocovať sociálne dopady
- Zosúladiť otvorenú metódu koordinácie s kontextom stratégie

Chudoba

Jeden z piatich ľudí v EÚ je ohrozený chudobou alebo sociálnym vylúčením. 40 miliónov žije v ťažkom nedostatku. Hlavy štátov a vlád sa

zaviazali dostať aspoň 20 milión ľudí z chudoby a sociálnej exklúzie. Splnenie tohto si žiada dobré národné ciele a opatrenia na dosiahnutie cieľa, tak aby sa boj s chudobou stal súčasťou celkovej stratégie obnovy. Všetci hlavní hráči musia byť vtiahnutí do riešenia.

Systémy sociálnej ochrany

Urýchlený návrat k primeranej miere zamestnanosti a vzdelávania je fundamentálny pre zníženie chudoby a sociálnej exklúzie. Obnova náležitých verejných financií a reformy systémov sociálnej ochrany, ktoré musia byť udržateľné a primerané. Členské štáty by sa mali zamerať na efektívnosť a spravodlivosť. Najviac postihnutí by mali byť ochránení od bremena konsolidačných opatrení.

Stratégie aktívnej inklúzie

V úsilí členských krajín EÚ sú potrebné stratégie aktívnej inklúzie spolu s podporou príjmu, prístupu k trhu práce, k zdravotným a sociálnym službám, na zabránenie dlhodobého vylúčenia spolu s nárastom účinnosti sociálnych výdavkov. Toto zlepší prístup na trh práce všetkých, osobitne však žien a mládeže, prepojí sociálnu pomoc s aktivačnými opatreniami, zlepší prístup k relevantným službám, zlepší rozsah pokrytia a primeranosť sociálnej siete tam, kde je to potrebné. Dôležité je tiež zabezpečiť udržateľné financovanie vysoko kvalitných sociálnych služieb (Dobrovoľníctvo, neformálni opatrovatelia a starnutie na mieste).

Dedenie chudoby

25 miliónov detí žije v riziku chudoby vylúčenia v EÚ. Aby sa predišlo medzigeneračnému odovzdávaniu chudoby, členské štáty potrebujú dať prednosť zásahom v detstve v oblastiach:

- zdravie a vzdelávanie,
- zlepšiť dostupnosť kvalitnej detskej starostlivosti a služieb,
- podporiť zamestnanie rodičov,

- zaručiť primeranú podporu príjmu pre rodiny s deťmi pomocou kombinácie vhodných univerzálnych dávok a cielej pomoci.

Univerzalita a cieleňosť (adresnosť)

Politiky na riešenie najviac odolných a ťažkých foriem chudoby si vyžadujú kombináciu univerzálnych (nárokových zo zákona) a cieľených prístupov (na základe potrebnosti). Osobitná pozornosť by mala byť daná prevencii a riešeniu bezdomovectva a iným formám vylúčenia; riešeniu nedostatku prostriedkov na palivo a finančné vylúčenie. Podpora sociálnej inklúzie a zvládnutie diskriminácie rizikových skupín musí byť základom sociálnych politík.

Starobné dôchodky

Zvyšovanie doby zamestnania a znižovanie vplyvu prerušení v práci je základom pre zabezpečenie dôchodkovej primeranosti a dlhodobej finančnej udržateľnosti dôchodkových systémov. Z toho vyplýva zvyšovanie miery zamestnania a miery zapojenosti do dôchodkových systémov, osobitne mladých a žien, pomocou:

- kreditovania (náhradné doby poistenia) nedobrovoľných prerušení pracovného pomeru a zvyšovanie reálneho veku odchodu do starobného dôchodku,
- vrátane sprísnenia možnosti odchodu do predčasného dôchodku,
- zlepšovania podmienok a pohnútok pre starších pracovníkov pracovať dlhšie a príprava na starobu,
- hľadania postupov pre prispôsobovanie dôchodkových práv zmenám v dĺžke očakávaného dožitia.

Zdravotná a dlhodobá starostlivosť

Zabezpečenie univerzálnej dostupnosti ku kvalitnej starostlivosti pre všetkých si vyžiada obnovené úsilie na udržanie účinného zdravotníctva. Nárast účinnosti, efektivity a udržateľnosti zdravotnej a dlhodobej starostlivosti v súvislosti s úsporami a starnutím je nutný aj pomocou inovatívneho a koordinovaného poskytovania zdravotnej a sociálnej starostlivosti, ako aj v liečení

chronických chorôb. Investovanie do podpory zdravia a prevencie chorôb (vrátane mentálnych zdravotných problémov) prinesie vysoké úspory ako v sociálnom, tak i v ekonomickom zmysle.

Koherentná politika

Úspech stratégie Európa 2020 závisí na:

- integrovanom a koherentnom prístupe všetkých oblastí politiky, osobitne však sociálnej, zamestnanosti a ekonomiky,
- tiež na úzkej spolupráci medzi všetkými úrovňami vlády, sociálnych partnerov a občianskej spoločnosti.

Prepojenie fondov EÚ s prioritami stratégie Európa 2020 a s podpornými inováciami zlepši účinnosť.

Literatúra

1. *Globálna sociálna agenda*, 2010, 10 s.,
http://skts.sk/ftp/articles/33/docs/GlobalAgenda_SJ.pdf
2. *Národný program reforiem Slovenskej republiky 2011 – 2014*, MF SR, Bratislava, apríl 2011, 48 s.
3. *The Social Dimension of the Europe 2020 Strategy: A report of the Social Protection Committee*, March 2011, Brussels, 60 s., ISBN 978-92-79-19802-1

Kontakt:

RNDr. Miloslav Hetteš, CSc.

hlavný predstaviteľ Stálej konferencie organizácie tretieho sektoru Slovenskej republiky (SKTS) pri Medzinárodnej rade pre sociálny rozvoj (ICSW), Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

6. Ako ďalej v sociálnom podnikaní na Slovensku

prof. PaedDr. Gabriela Korimová, PhD.

Motto:

„Ekonomovia, ktorí sa zameriavajú na trh, ktorí myslia len na zisk, nepochopili podstatu kapitalizmu. Rozvoj spočíva v rozšírení možností voľby pre ľudí – v tvorbe šancí na život.“

Amartya Sen

Nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu - 1998

1. Úvod

Väčšina z nás, ktorí sa problematikou sociálnej ekonomie, sociálnej ekonomiky a sociálnym podnikaním dlhodobejšie zaoberáme, si myslíme, že v súčasnosti už nie je pre vedecké komunity a politické inštitúcie potrebné zdôrazňovať význam a prínosy danej oblasti. Ukazuje sa, že naše presvedčenie nie je celkom správne. Dôkazom sú viaceré iniciatívy na úrovni EÚ, či národných štátov. Aktuálne spomeniem „Apel“ 9 profesorov na EK, ktorú podpísalo vyše 400 výskumných a pedagogických osobností Európy, aby sme upozornili, že o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní sa síce dlho hovorí, ale praktická politická a legislatívna akceptácia na úrovni EÚ, vrátane finančných nástrojov podpory, stále absentuje, resp. je rôznorodá, až nesúrodá. Ďalej je to značná roztrieštenosť v nazeraní na metodológiu a metodiku samotného vedeckého výskumu, ktorý je poznačený prirodzeným tlakom z praxe, kde sa sociálne podnikanie vehementne presadzuje, vrátane už osvedčených nástrojov politiky zamestnanosti.

Ved' v sieti sociálnych podnikov, na tzv. medzitrhu práce, postupne pracuje stále viac ľudí, ktorí dostali šancu vzdelávať sa, mať pravidelné zamestnanie, či už vo výrobnej alebo službotvornej oblasti. Priestor sociálneho podnikania im

umožňuje postupne sa vymaňovať z chudoby alebo sociálnej exklúzie a hlavne dáva šancu uplatnenia na klasickom trhu práce. Všeobecne môžeme konštatovať, že prax predbehla teóriu a rôzne renomované osobnosti či výskumné inštitúcie reflektujú túto absenciu teórie buď sektorovo (s prioritizáciou významu tretieho sektora) alebo podľa jednotlivých špecifik národných ekonomík. V neposlednom rade sú individuálne výskumy prioritne orientované do oblastí, kde je výskumník považovaný za odborníka a rozvíja svoje doterajšie vedecko-výskumné skúsenosti.

Bývalé štáty strednej a východnej Európy s centrálnou riadenou ekonomikou museli na konci 90. rokov minulého storočia veľmi rýchlo transformovať celý svoj politický a sociálno-ekonomický systém. Roky ťažkej transformácie boli sprevádzané nielen etablovaním trhového prostredia, vrátane zmeny štruktúry vlastníctva a zmeny štruktúry národného hospodárstva, ale aj zmenou pohľadu na trh práce a sociálnu stratifikáciu spoločnosti. Dovtedy oficiálne nepoznaný pojem „nezamestnanosť“ sa celkom prirodzene stal súčasťou života každého jednotlivca v produktívnom veku. Tak sa postupne vytváralo podhubie pre vznik dlhodobej nezamestnanosti, ba až generačnej nezamestnanosti najmä tých skupín, ktoré sa z titulu nízkej kvalifikácie, veku, rodovej nerovnosti, zmeny štruktúry ekonomiky, ale aj sociálneho systému a existencie pasce chudoby nedokázali uplatniť na trhu práce. Preto sa na úrovni hospodárskej a sociálnej politiky začali hľadať nové nástroje politiky zamestnanosti, ktoré by tento stav čiastočne eliminovali.

Tranzitívne ekonomiky hľadali spoločné aj individuálne národné prístupy k danej problematike, pričom mnohé bolo možné využiť aj zo systémov vyspelých ekonomík. Ukázalo sa, že nie všetky implementované nástroje politiky zamestnanosti sú prenositeľné, nakoľko celý mechanizmus vzniku nezamestnanosti mal iné podmieňujúce externé a interné faktory. Podobný proces prebieha aj s etablovaním sociálneho podnikania a sociálnych podnikov a to tak na teoretickej, ako aj aplikačnej úrovni.

V teoretickej oblasti sme v tranzitívnych ekonomikách zaznamenali prvé „lastovičky“ až od polovice 90. rokov, keď sociálne podnikanie vo vyspelých ekonomikách prežívalo už svoj plnohodnotný rozvoj. S určitým potešením môžeme konštatovať, že v priestore V4 (Slovensko, Česko, Poľsko a Maďarsko)

to boli prvé snahy práve v SR a ČR. Tento časový posun má však aj isté pozitíva pre vedu, výskum a prax, ktoré je možné prezentovať na slovenských skúsenostiach:

1. ukázalo sa, že viaceré odborné štúdie a praktická realizácia budovania sociálnych podnikov vo vyspelých európskych ekonomikách sú vynikajúcim predpokladom pre bývalé centrálné riadené ekonomiky,
2. významne sa podporil výskum a rozvoj tretieho sektora, vrátane viaczdrojového financovania,
3. heterogenita pohľadov na danú problematiku motivovala rôzne oblasti výskumu aj v SR,
4. zároveň bolo možné kvantifikovať „biele miesta teoretického výskumu a jeho aplikácie do praxe“ a hľadať osobitosti pre tranzitívne ekonomiky.

Cieľom výskumu na Slovensku bolo rozvíjať tie teoreticko-metodologické oblasti, ktoré v dovtedajšej odbornej publicite buď absentovali, resp. sa len začali skúmať. Preto sme sa na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici sústredili na tieto oblasti:

- nadviazať kontakty s existujúcimi vedecko-výskumnými inštitúciami vo vyspelých ekonomikách prostredníctvom spoločných medzinárodných projektov (slovensko-flámske projekty, projekty EQUAL a ESF),
- v spolupráci so zahraničnými a domácimi expertmi rozvíjať teoretické základy sociálnej ekonómie, ekonomiky a sociálneho podnikania z viacerých pohľadov,
- vytvoriť platformu vedeckých medzinárodných konferencií o sociálnom podnikaní, čím sme chceli dosiahnuť vyššiu informovanosť vedeckého potenciálu na vysokých školách a výskumných pracoviskách (8 konferencií na EF UMB v rokoch 2002 - 2010),
- propagovať a medializovať sociálnu ekonomiku a sociálne podnikanie ako nový typ podnikania,
- pripraviť systém celoživotného vzdelávania pre budúcich manažérov sociálnych podnikov (zatiaľ jediný akreditovaný kurz v krajinách V4 má EF UMB pod názvom „Manažér sociálneho podnikania“),

- pripraviť vysokoškolské vzdelávanie na EF UMB (príprava študijného programu v odbore verejná ekonomika a služby).

Za určitý prínos Slovenska v teoretickej oblasti sociálnej ekonómie považujeme, že sme sa pokúsili metodologicky rozlíšiť pojmy sociálna ekonómia, sociálna ekonomika a sociálne podnikanie v systéme spoločenských vied a v medzisektorovom prepojení, vymedzili sme základné predpoklady rozvoja sociálnej ekonomiky (filozofické, politické, ekonomické, sociálne, legislatívne a metodologické), kvantifikovali sme tzv. tvrdé a mäkké faktory sociálneho podnikania, ktoré v takejto komplexnej podobe neboli dovtedy skúmané, rozvíjali sme sociálny manažment, sociálny marketing, modely kvality služieb, administratívny manažment a viac zdrojové financovanie.

Za špecifikum tranzitívnych ekonomík v oblasti sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania považujeme skutočnosť, že ich objektom skúmania je prioritne skupina domáceho obyvateľstva, ktorá je v chudobe alebo sociálnej exklúzii. Vo viacerých vyspelých ekonomikách vznikla prioritná potreba sociálneho podnikania z dôvodu zapojenia rôznych typov ekonomických imigrantov, ktorých bolo potrebné integrovať jazykovo, kultúrne, konfesijné a pracovne. Tomu bola prispôbená aj typológia sociálnych podnikov, vrátane nástrojov sociálnej inklúzie a financovania, prípadne legislatíva. Pripomínam, že v tejto štruktúre sa vynímajú tradičné družstevné formy sociálneho podnikania, ktoré majú svoju národnú tradíciu (Taliansko, Česko, Slovensko a pod.). Z uvedených dôvodov sme ponúkli vlastné členenie sociálnych podnikov pre tranzitívne ekonomiky a model ich financovania (pre medzitrh).

V tejto súvislosti sa postupne vyprofilovali viaceré typy podnikania, ktoré sa od seba líšia v hlavných cieľoch podnikania. Ako prvé, všeobecne známe, je klasické podnikanie, kde hlavným cieľom je maximalizácia zisku. Druhým typom podnikania je podnikanie so spoločenskou zodpovednosťou, kde sa tiež maximalizuje zisk, ale manažment (majiteľ) sa dobrovoľne rozhodne časť svojho zisku reinvestovať do podnikovej sociálnej politiky alebo podporuje rôzne, spoločensky akceptované sociálne ciele. Pomerne novým (tretím) typom podnikania pre bývalé tranzitívne ekonomiky je sociálne podnikanie. Vo

vyspelých ekonomikách je to už dlhoročne známe podnikanie. Existuje už viacero jeho charakteristík, z ktorých vyberám dve:

- a) sociálne podnikanie je činnosť s primárne sociálnymi cieľmi, kde hospodárske prebytky sú prednostne znovu investované do podnikania za rovnakým účelom alebo do rozvoja komunity, na rozdiel od potreby maximalizovať zisk pre zainteresované skupiny či vlastníkov (prof. J. Defourny, Bratislava, 2008),
- b) sociálne podnikanie je osobitný druh podnikania prioritne založený na neziskovom princípe netrhových alebo polotrhových vzťahov pluralitných poskytovateľov, ktorí pôsobia v oblasti verejného záujmu (G. Korimová, Banská Bystrica, 2007).

Sociálne podnikanie realizujú rôzne typy sociálnych podnikov a inštitúcií, ktoré sú pri produkcii tovarov a služieb organizačne nezávislé od verejnej správy a

- prioritizujú sa sociálne ciele:
 - prácu pred kapitálom,
 - verejný záujem pred ziskom,
 - v niektorých prípadoch (sociálne družstvá) uplatňujú demokratickú participáciu bez ohľadu na majetkový podiel zakladateľov,
- prípadný zisk sa podielovo (percentuálne) reinvestujú na sociálne a rozvojové účely,
- rozvíjajú ľudský a sociálny kapitál - spoločenský blahobyť.

Na základe uvedeného sociálny podnik definujeme ako podnikateľský subjekt, ktorý pôsobí v konkurenčnom prostredí trhu tovarov a služieb, prioritne zamestnáva občanov so zdravotným postihnutím alebo inak marginalizované skupiny a jeho hlavným cieľom je kultúra dávania ako pridaná sociálna hodnota a spoločenské začleňovanie svojich zamestnancov. Prípadné zisky podielovo reinvestuje do rozvoja svojich sociálno-ekonomických cieľov.

V členení sociálnych podnikov vychádzame z troch hlavných skupín populácie, ktoré je potrebné podporiť v procese integrácie na trh práce a pri zvyšovaní ich kvality života. Prvú skupinu tvoria dlhodobo nezamestnaní

jednotlivci, ktorí si nevedia nájsť prácu alebo ešte nikdy nepracovali, ale ich zdravotný a pracovný potenciál je bez väčšieho obmedzenia. Druhú skupinu tvoria občania so zdravotným postihnutím. I keď vo väčšine štátov, aj v SR, pre túto skupinu obyvateľstva existujú samostatné právne a finančné inštitúty, domnievame sa, že ak budú súčasťou priestoru sociálneho podnikania, ich možnosti sa znásobia.

Osobitne sa to týka tých ZŤP, ktorých miera pracovných schopností je tesne podprahová (na Slovensku je pre ZŤP akceptovaná znížená pracovná schopnosť nad 40 %). Ukazuje sa, že práve skupina tesne nad 40 % miery úbytku pracovnej schopnosti by po príprave na medzitru práce v sociálnom podniku bola spôsobilá sa pracovne osamostatniť alebo zamestnať sa na klasickom trhu práce. K tomu je však potrebné vypracovať iný koncept pracovných činností, ako majú chránené dielne, t.j. zamerať sa len na získanie konkrétnych pracovných zručností, vrátane vzdelávania pre samostatné podnikanie. Tretiu skupinu tvoria všetci tí jednotlivci, ktorí sú odkázaní na nejaký typ sociálnej služby (seniori, ZŤP, ostatné sociálne vylučované skupiny). Týmto trom hlavným skupinám marginalizovanej populácie treba vytvárať vlastné typy sociálnych podnikov s vlastným systémom financovania v jednom ucelenom zákone o sociálnom podnikaní.

Na základe viacerých štúdií a praktických skúseností vypracovala Európska komisia niekoľko perspektívnych oblastí sociálneho podnikania. Sú to najmä:

- ❖ služby v domácnosti,
- ❖ starostlivosť o deti,
- ❖ nové informačné a komunikačné technológie,
- ❖ práca so znevýhodnenými osobami,
- ❖ renovácia budov a verejných priestranstiev,
- ❖ práca v oblasti udržiavania bezpečnosti,
- ❖ miestna verejná doprava,
- ❖ lokálny obchod,
- ❖ cestovný ruch,
- ❖ audiovizuálny sektor,
- ❖ kultúrne dedičstvo a miestny rozvoj kultúry,
- ❖ odpadové hospodárstvo,

- ❖ vodohospodárstvo,
- ❖ ochrana a údržba prírody, regulácia a monitoring znečistenia ovzdušia,
- ❖ poľnohospodárstvo (rastlinná a živočíšna výroba a sebestačnosť poľnohospodárskych produktov).

V EÚ sektor sociálnej ekonomiky vytvoril už viac ako 2 milióny podnikov, čo predstavuje vyše 10% všetkých európskych podnikov, ktoré zamestnávajú viac ako 20 miliónov pracovníkov. V Španielsku sociálna ekonomika vytvára 10% HDP, tvorí ju 51 500 podnikov a organizácií, čo znamená celkovo 2,5 milióna pracovných miest a viac ako 10 700 000 ľudí je spojených so sociálnou ekonomikou. Vo Francúzsku je vytvorených 760 000 sociálnych podnikov, s viac ako dvomi miliónmi platených zamestnancov. Vo Veľkej Británii je takmer 55 000 sociálnych firiem, (činnosti v oblasti ochrany životného prostredia, dopravnej infraštruktúry, zdravotníctva alebo sociálnej opatery). V roku 2002 sociálne podnikanie vo Veľkej Británii získalo značnú podporu vlády premiéra Blaira, ktorá založila Koalíciu pre sociálne podnikanie.

Je potrebné zdôrazniť, že práve Slovensko spomedzi všetkých tranzitívnych ekonomík ako prvé riešilo podporu sociálneho podnikania prostredníctvom legislatívnej úpravy, keď v roku 2007 do zákona o službách zamestnanosti včlenilo aj časť o sociálnych podnikoch. Reálne efekty sociálneho podnikania v SR boli zamerané na:

- ❖ rozvoj zamestnanosti,
- ❖ rozvoj sektora služieb,
- ❖ rozvoj sektora verejných sociálnych služieb,
- ❖ posilňovanie sociálnej inklúzie a posilňovanie sociálnej pomoci odkázaným.

Na základe toho vzniklo a do Registra sociálnych podnikov sa k začiatku roku 2010 zapísalo celkom 68 subjektov s plánovaným počtom 1 289 novovytvorených pracovných miest. Tento trend bol pozitívny a pribúdali nové subjekty. Aktuálne v SR podľa ÚPSVaR (september 2011) existuje v registri sociálnych podnikov celkom 61, 8 sociálnych podnikov má pozastavenú činnosť a 12 podnikov bolo zrušených.

Za určité negatívum považujeme nie celkom dobrý model takto podporovaných sociálnych podnikov z hľadiska časového a finančného. Jeden rok, v odôvodnených prípadoch aj dva roky podpory sa ukazuje ako nedostatočný s ohľadom na zamestnaneckú štruktúru a kvalitu pracovnej sily. Ak vezmeme do úvahy, že tieto sociálne podniky majú prijímať ľudí s nízkymi, resp. žiadnymi pracovnými návykmi (generačná nezamestnanosť), nízkou kvalifikáciou až negramotnosťou, nízkymi hygienickými a ostatnými spoločenskými návykmi, potom nemôžeme predpokladať, že budú hneď schopní a ochotní začať pracovať a podávať aspoň 50% výkonov plánovanej produktivity. A refundácia ceny práce na jedného zamestnanca v prvom roku je len 50%, v druhom 40% čo predpokladá, že zvyšok si má „vyrobiť“ prijatý zamestnanec.

Tu je ex ante zakomponovaný určitý neúspech sociálnych podnikov, čo vedie manažmenty k tomu, aby pri výbere uchádzačov prioritizovali tých, ktorí majú vyššie predpoklady na rýchle zaškolenie a rast produktivity. Tým sa väčšina marginalizovaných jednotlivcom automaticky „vyraďuje“ z možnosti pracovať v sociálnom podniku. Druhé negatívum zákona je, že sa zameral iba na skupinu „zdravých“ uchádzačov o zamestnanie, čo bolo podmienené tým, že občania so zdravotným postihnutím majú možnosť pracovať v chránených dielňach. Ako sme vyššie uviedli, tak sa nevytvoril dostatočný priestor pre osoby so ZŤP s nižšou mierou pracovnej neschopnosti. Ďalším problémom sa ukazuje výška príspevku pre sociálny podnik a dĺžka tejto podpory.

Tieto a iné otázky súvisiace so sociálnou inklúziou mali na Slovensku overiť pilotné projekty podporované z eurofondov. Preto vláda v roku 2008 schválila 8 projektov pilotných sociálnych podnikov, ktoré boli teritoriálne umiestnené práve v oblastiach s najvyššou mierou nezamestnanosti, pričom z tejto miery nezamestnanosti až 90 – 95% predstavovali dlhodobo a generačne nezamestnaní a neprispôsobiví jedinci či skupiny. Nie celkom kvalifikovaná príprava projektov, vysoké manažérske platby, odmietanie týchto podnikov súkromným sektorom pre údajnú diskrimináciu v oblasti konkurencie, masívna medializácia iba nedostatkov projektov a nie podstaty myšlienky sociálneho podnikania spôsobili, že odborná a laická verejnosť začala veľmi razantne odmietat tento výborný nástroj politiky

zamestnanosti. Žiaľ ani tlak na slovenské médiá z akademického a odborného prostredia, aby sa vytvoril priestor na kvalifikovanú diskusiu, nebol akceptovaný. K tomu môžem priradiť aj odbornú nepripravenosť riaditeľov sociálnych podnikov, keď nedokázali využiť sociálne pridanú hodnotu projektu, ktorá je prvoradá v tomto type podnikania.

2. Záver

V teoreticko-metodologickej, výskumnej a projektovej oblasti, v publikačnej produkcii a vzdelávaní Slovensko dokazuje, že má vedecký a odborný potenciál na rozvoj sociálnej ekonómie, sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania. Ved' len fakt, že už niekoľko slovenských doktorandov študuje danú problematiku, je toho nasledovania hodným príkladom. V praktickej rovine však negatívne skúsenosti z aplikácie zákona o sociálnych podnikoch a pilotných projektov spôsobili, že na Slovensku sa vytvorila veľmi negatívna politická a spoločenská klíma, ktorá hraničí takmer s odmietaním využívania sociálnych podnikov. Primát, ktorý sme na Slovensku mohli využiť a ponúknuť na aplikáciu do ostatných tranzitívnych ekonomík, sme ľahkovážne stratili.

Verím, že aj slovenské skúsenosti budú istým mementom pre ostatných, aby historickú pokrízovú šancu správne využili pri etablovaní sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania a tvorbe legislatívy v tejto oblasti. Obecné sociálne podniky sú obrovskou šancou na rast zamestnanosti marginalizovaných skupín a to bez vysokých kapitálových nákladov, ak sa zamerajú na lokálny prírodný a ľudský potenciál a poučia sa z domácich a zahraničných skúseností. Je dôležité, aby koncepcia budovania obecných sociálnych podnikov pri akceptácii heterogenity prevádzkovateľov súčasne riešila tri základné roviny existencie a sociálnej inklúzie dotknutých sociálnych skupín:

1. bývanie,
2. stravovanie,
3. vzdelávanie.

V Centre výskumu sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania na EF UMB máme rozpracované viaceré návrhy na komplexný rozvoj sociálneho

podnikania a budovania siete sociálnych podnikov pre všetky uvedené tri základné oblasti. Predpokladá to však akceptáciu sociálneho podnikania a sociálnych podnikov na úrovni výkonnej moci, následne úpravu legislatívy (nový zákon o sociálnom podnikaní) a to všetko podmienené vlastnou iniciatívou VÚC, miest a obcí a dotknutých osôb.

Kontakt:

prof. PaedDr. Gabriela Korimová, PhD.

Katedra verejnej ekonomiky a regionálneho rozvoja

Centrum výskumu a rozvoja sociálnej ekonomiky a sociálneho podnikania

Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela

Banská Bystrica

gabriela.korimova@umb.sk

7. Úloha samospráv pri rozvoji regionálnej zamestnanosti

The role of self-governing regions in the development of regional employment

Ing. Dušan Gut'an, PhD.

Anotácia: *Rozvoj zamestnanosti* na regionálnej úrovni je nepochybne *dôležitý* pre regionálne a miestne spoločenstvá. Hodnota rozvoja regionálnej zamestnanosti spočíva v tom, že regionálna úroveň sa vyznačuje špeciálnym charakterom. Ten zohráva dôležitú úlohu pri tvorbe rôznych druhov pracovných miest, pri malom a strednom podnikaní, inováciách, pri zvyšovaní kvality života občanov v regiónoch a podobne.

Kľúčové slová: Hospodárstvo. Konkurencieschopnosť. Podnikanie. Región. Rozvoj. Zamestnanosť.

Summary: Development of regional employment is very important for regional and local communities. Development of regional employment value lies in the fact, that the regional level has a special character. It plays a major role in creation of different types of jobs, small and medium business, innovation and in quality improvement of life in regions.

Key words: Business. Competitiveness. Development. Economy. Employment. Region.

1. Úvod

Nezamestnanosť je síce makroekonomickou kategóriou a veličinou, ale jej štrukturálne aspekty nie je možné riešiť bez dokonalého poznania a analýzy regionálnych zvyklostí. Nezamestnanosť je neodmysliteľnou súčasťou trhovej ekonomiky, poukazuje na jej stav, vývoj a je odrazom hospodárskej štruktúry príslušného regiónu. Národný rozvoj zamestnanosti nie je možný bez rozvoja na regionálnej úrovni. Rozvíjanie regionálnej zamestnanosti je dôležitou súčasťou

politiky zamestnanosti, ktorá je potrebná pri plnení cieľov Európskej stratégie zamestnanosti a Lisabonskej stratégie.

V súčasnosti je veľká pozornosť venovaná otázke regionálneho rozvoja nielen u nás, ale i v EÚ a vo svete. Jednotlivé kraje sa na Slovensku vyznačujú výraznými regionálnymi rozdielmi, ktoré sú dané geograficky, historicky, kultúrne, hospodárskym vývojom, etnickou štruktúrou, náboženským vierovyznaním a inými. Dôležitou súčasťou regionálneho rozvoja je aj inovatívny pohľad na konkurencieschopnosť jednotlivých regiónov.

2. Ciele a úlohy samosprávy v rámci rozvoja zamestnanosti a konkurencieschopnosti regiónu

Región je priestorovou ekonomickou a sociálnou jednotkou, ktorý charakterizuje určitá priestorová štruktúra a úroveň ekonomického a sociálneho rozvoja. Je zároveň dynamickým prvkom väčšieho priestorového celku.⁷ Najpodstatnejšou charakteristikou regiónu je určitá príbuznosť a vzájomné rešpektovanie kultúrnych, etnických a dejinných osobitostí vyplývajúcich zo spoločného vývoja. Dôležitou a bytostne vnútornou vlastnosťou každého regiónu je predovšetkým jeho samotná štruktúra.

Regionálny rozvoj je v podstate trvalý rast hospodárskeho potenciálu a sociálneho potenciálu regiónu. Tým sa zvyšuje jeho ekonomická a hospodárska úroveň, výkonnosť, konkurencieschopnosť a v neposlednom rade i životná úroveň jeho obyvateľov. Región teda prispieva nielen k hospodárskemu, ale aj k sociálnemu rozvoju celej krajiny.

Ciele v rámci zvyšovania regionálnej konkurencieschopnosti a zamestnanosti sa sústreďujú predovšetkým na tieto aktivity:

- posilňovanie regionálnych kapacít výskumu a technologického rozvoja,
- stimulácia inovácií a súkromného podnikania,

⁷ IRA, V., PAŠIAK, J., FALŤAN, E., GAJDOŠ, P., eds: *Podoby regionálnych odlišností na Slovensku (príklady vybraných okresov)*. Bratislava : Sociologický ústav SAV, 2006. s. 48

- posilňovanie finančného inžinierstva, najmä v podnikoch zameraných na hospodárstvo založené na vedomostiach;
- obnova kontaminovaných pôd,
- stimulácia energetickej efektívnosti,
- podpora vlastnej regionálnej verejnej dopravy,
- príprava plánov na prevenciu a riadenie prírodných a technologických rizík,
- skvalitniť prístup k dopravným a telekomunikačným službám,

Pojem konkurencieschopnosti regiónov sa čoraz viac objavuje pri hodnotení ich ekonomiky, dosiahnutej životnej úrovne a prosperity jej obyvateľov. Regionálna konkurencieschopnosť je vlastne odrazom schopnosti regiónov generovať príjmy a udržiavať si úroveň zamestnanosti v rámci regionálnej, národnej, ale aj medzinárodnej konkurencie.

Zvyšovanie blahobytu v regiónoch je hlavným cieľom v oblasti regionálneho rozvoja. Malo by byť realizované prostredníctvom skúmania prostriedkov a nástrojov, ktoré by mohli čo najviac prispieť k zvyšovaniu alebo rastu regionálnej konkurencieschopnosti.

Regionálna konkurencieschopnosť je úzko spätá s týmito štyrmi základnými faktormi:

- štruktúra ekonomických aktivít,
- úroveň inovácií,
- stupeň dostupnosti regiónu,
- úroveň dosiahnutej vzdelanosti pracovnej sily

Pre zvýšenie regionálnej konkurencieschopnosti je potrebné dosiahnuť predovšetkým nasledovné zmeny:

- rozvíjať trhovú ekonomiku regiónu,
- minimalizovať zásahy do voľného fungovania regionálneho trhu,
- znižovať deficit verejných financií regiónu.

Infraštruktúra má práve vo svojej integrovanej podobe vplyv na iné ekonomické činnosti v regióne a teda aj na jeho konkurencieschopnosť, ako aj dlhodobý udržateľný rozvoj. Korekčné opatrenia v infraštruktúre môžu zmiernovať náklady, čas a zlepšovať produktivitu. Strategickou úlohou v rozvoji infraštruktúry je udržať vyvážený rozvoj tvrdej a mäkkej infraštruktúry.

Rozvoj zamestnanosti na regionálnej úrovni je:

- overený nástroj politiky, ktorý sa využíva pri riešení viacerých prekážok stojacich pred ťažko dosiahnuteľnými skupinami pri získavaní prístupu na platený pracovný trh,
- spôsob budovania nových foriem partnerstva v regionálnych komunitách
- príležitosť na tvorbu regionálnych stratégií umožňujúcim obyvateľom toho ktorého regiónu a inštitúciám priamo sa podieľať na plnení vlastných potrieb a potrieb lokality.

Rozvoj zamestnanosti na regionálnej úrovni môže byť pracovným kontextom a modelom pre zlepšovanie výkonu a fungovania regionálneho riadenia. Zdôrazňuje princíp spolupráce štátnych, regionálnych a miestnych organizácií, ktorý pomôže k lepšiemu výkonu všetkých strán.

Pri rozvoji zamestnanosti na regionálnej úrovni sa kladie dôraz na viacúrovňové riadenie. Zdôrazňuje sa teda význam kreatívnej spolupráce na všetkých úrovniach systému a princípu subsidiarity – veci na najnižšej úrovni sa robia účinne a efektívne. Partnerstvá pre zamestnanosť na regionálnej úrovni sa často stávajú inteligentným prepojením vo vertikálnom (zhora-nadol/zdola-nahor) rozhodovacom reťazci zabezpečujúcim väčší dosah na centrálna opatrenia – a tiež informovaným miestnym pohľadom na problémy národnej politiky.

Rozvoj zamestnanosti na regionálnej úrovni by sa mal podporovať:

- zvyšovaním povedomia,
- usmerňovaním, presadzovaním spolupráce a partnerstva,
- šírením osvedčených postupov.

Hlavnou črtou rozvoja zamestnanosti na regionálnej úrovni je, že pridáva hodnotu národnej politike podporou regionálnych aktérov a prispôsobovaním činností potrebám zamestnanosti a potenciálu konkrétnych oblastí. Konanie v prospech zamestnanosti na regionálnej úrovni môže mať naozaj pozitívny vplyv na pretrvávajúcu nezamestnanosť (regionálnu aj celoštátnu), nedostatok zručností a nerovnosť. Správny prístup k rozvoju zamestnanosti na regionálnej úrovni môže napomôcť k napĺňaniu potrieb občanov regiónu. Aktivity na miestnej úrovni zohrávajú významnú úlohu pri plnení cieľov stanovených v Európskej stratégii zamestnanosti a regionálny rozvoj zamestnanosti sa môže podieľať na plnení cieľov národnej a regionálnej politiky zamestnanosti takto:

- zvyšovať počet zamestnaných, a tým znižovať počet nezamestnaných,
- vytvárať nové druhy pracovných miest,
- vytvárať nové pracovné miesta,
- nachádzať lepšie spôsoby plnenia potrieb mládeže, starších ľudí a pracujúcich rodičov,
- tvoriť regionálnu tradíciu celoživotného vzdelávania,
- podporovať pozitívny prístup a regionálne podnikanie.

Hlavné činitele úspechu potrebné pre rozvoj regionálnej zamestnanosti:

- národný a európsky rámec pre politiku podporujúci činnosti na regionálnej úrovni,
- partnerstvo regionálnych inštitúcií,
- splnomocnenie riešiť úlohy zamestnanosti na regionálnej úrovni;
- regionálna taktika so širokou účasťou,
- integrácia politík na regionálnej a národnej úrovni do činnosti s cieľom naplniť špecificky potreby občanov .

Medzi významné argumenty v prospech rozvoja zamestnanosti na regionálnej úrovni patria:

- rozvoj zamestnanosti na regionálnej úrovni je prirodzene sa vyvíjajúcou súčasťou viacúrovňového systému riadenia, ktorý má v modernom hospodárstve a spoločnosti svoju úlohu spolu s národnou úrovňou,

- miestni a regionálni partneri môžu aj s jednoduchými štruktúrami fungujúcimi v partnerstve s ďalšími orgánmi verejnej správy prispieť k navrhovaniu a riadeniu politiky miestneho i regionálneho pracovného trhu.

Rozvoj zamestnanosti na miestnej a regionálnej úrovni môže významným spôsobom prispieť k zlepšeniu celkovej národnej politiky rozvoja zamestnanosti. Ak má mať rozvoj zamestnanosti na regionálnej úrovni primeraný dosah, je podpora národných orgánov nevyhnutná. Podporné systémy musia nájsť spôsob, ako robiť dve veci naraz:

- vytvárať v systéme dostatočný priestor a flexibilitu na rozbehnutie a zachovanie stáleho postavenia rozvoja zamestnanosti na regionálnej úrovni,
- zapájanie rozvoja zamestnanosti na regionálnej úrovni do národnej politiky a inštitucionálnych štruktúr.

Oblasti politiky rozvoja regionálnej zamestnanosti na Slovensku:

- prispôsobovanie vzdelávania a zručností požiadavkám trhu práce,
- riešenie nezamestnanosti špecifických skupín,
- znižovanie regionálnych rozdielov,
- podporovanie znalostí a inovácií cez opatrenia na regionálnej úrovni,
- vytváranie prostredia priaznivého podnikateľského prostredia,
- zlepšovanie riadenia na regionálnej (aj miestnej) úrovni.

Priaznivé podnikateľské prostredie je základnou podmienkou dlhodobej, ale aj udržateľnej regionálnej konkurencieschopnosti a rastu ekonomiky kraja. Pri tvorbe priaznivého prostredia zohrávajú významnú úlohu regionálne a miestne partnerstvá a ich prístupy.

Z hľadiska priamych zahraničných investícií sa radí TTSK medzi najúspešnejšie kraje v strednej Európe. Trnavský samosprávny kraj zaznamenal najvyšší nárast prílevu priamych zahraničných investícií po roku 2002

v Slovenskej republike, čo súvisí predovšetkým s investičnými projektmi spoločností PSA Peugeot Citroen a Samsung Electronics. Etablovanie rozsiahlej subdodávateľskej siete výrazným spôsobom znížilo mieru nezamestnanosti v podstatnej časti Trnavského samosprávneho kraja.

Výrazným prvkom svedčiacim o rozvoji priemyslu a účinnej podpore jeho rozvoja sú aj vybudované a funkčné priemyselné parky. Priemyselné parky sú umiestnené v Galante, Hlohovci, Sereďi, Sládkovičove, Senici, Skalici a Trnave. Do všetkých týchto zón boli umiestnené nové, väčšinou zahraničné investície, ktoré posunuli vyššie všetky ekonomické ukazovatele kraja od priemyselnej výroby, tržieb, pridanej hodnoty, zamestnanosti až po exportnú výkonnosť.

Jednotlivé okresy Trnavského samosprávneho kraja disponujú individuálnym priemyselným potenciálom a takmer v každom je minimálne jeden ťažiskový podnik, ktorému je možné pripísať nielen regionálny, ale celoslovenský alebo nadnárodný význam.

Trnavský samosprávny kraj svojou činnosťou permanentne deklaruje záujem vytvoriť také podnikateľské prostredie nielen v Trnave, ale v celom regióne, ktoré zabezpečí trvalý rozvoj regiónu a skvalitní prípravu ľudských zdrojov pre podnikateľské subjekty, ktoré v regióne pôsobia, alebo budú v najbližšom období pôsobiť.

Medzi hlavné priority Trnavského samosprávneho kraja okrem zákonom stanovených úloh, patrí aj zviditeľnenie TTSK budovaním nadštandardných zahraničných partnerských vzťahov.

Klastre

Trnavský samosprávny kraj podporuje a využíva klastre ako jeden z nástrojov na užšie prepojenie domácej i zahraničnej podnikateľskej sféry pôsobiacej na území nášho kraja so vzdelávacími inštitúciami, regionálnou a miestnou samosprávou a neziskovými organizáciami, čím dosahuje užšie prepojenie výsledkov praxe, vedy, techniky a vzdelania. Konkrétne výsledky činnosti klastrov očakávame až v blízkej budúcnosti.

V súčasnosti má TTSK založených päť klastrov:

1. Automobilový klaster – západné Slovensko, www.autoklaster.sk,
2. Elektrotechnický klaster – západné Slovensko, www.elektroklaster.sk,
3. Klaster cestovného ruchu – západné Slovensko
4. Energetický klaster – západné Slovensko, www.enks.sk
5. Energetický klaster Centrope (medzinárodný energetický klaster), www.encc-ite.com.

Poradné orgány

Z iniciatívy Úradu TTSK boli vytvorené poradné orgány na riešenie širšieho okruhu problémov, týkajúcich sa oblasti vedy, výskumu, vzdelávania, podnikania, hospodárskej krízy a iných. Na tento účel boli kreované napríklad Hospodárska rada kraja, Rada pre odborné vzdelávanie a ďalšie.

Hospodárska rada kraja

Hospodárska rada kraja (ďalej HRK) bola vytvorená v októbri 2009 ako poradný orgán predsedu TTSK. HRK v čase hospodárskej krízy hľadá východiská na zlepšenie podnikateľského prostredia v regióne s cieľom dosiahnuť opätovný rast zamestnanosti.

Jej členmi sú štatutárni zástupcovia významných spoločností z podnikateľskej oblasti, verejnej správy, školstva, zdravotníctva, rôznych zväzov a inštitúcií na území TTSK v počte 20 osobností. (zástupcovia TTSK, mesto Trnava, Hlohovec, Dunajská Streda, mesto Senica, Galanta, Skalica, Piešťany, Jaslovské Bohunice, Slovenská obchodná a priemyselná komora, Slovenský živnostenský zväz, Železničné opravovne a strojárne a.s.).

HRK má otvorené členstvo aj pre zástupcov ďalších inštitúcií, ktoré plnia významné úlohy v oblasti hospodárskej politiky, odborníkov z oblasti ekonomickej teórie a praxe, významných zamestnávateľov či predstaviteľov univerzít a vysokých škôl.

Rada pre odborné vzdelávanie a prípravu TTSK:

Rada pre odborné vzdelávanie a prípravu TTSK napomáha lepšie rozhodovať o potrebách trhu práce a o kvalite odborného vzdelávania a prípravy v stredných odborných školách v územnej pôsobnosti TTSK a podieľa sa na príprave návrhu a tvorby Regionálnej stratégie odborného vzdelávania a prípravy na území TTSK.

Spolupráca vedecko-výskumných inštitúcií, malých, stredných podnikov, škôl a ich absolventov:

TTSK má podpísané Memorandum o vzájomnej spolupráci a pomoci so Združením miest a obcí:

- ZMO región, JE Jaslovské Bohunice,
- ZMO Žitného ostrova,
- ZMO Záhorskej oblasti,
- ZMO galantsko-šalianskeho regiónu.

Dohody o vzájomnej spolupráci medzi TTSK a mestami a školami:

- mesto Trnava,
- Mesto Galanta,
- Trnavská univerzita,
- Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave,
- VŠ v Sládkovičove,
- MTF STU v Trnave.

Dohody o vzájomnej spolupráci medzi TTSK a úradmi a združeniami:

- Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Trnave,
- Slovenská obchodná a priemyselná komora (SOPK),
- Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora (SPPK).

Strategické dokumenty

- Stratégia rozvoja vidieka na území TTSK,
- Stratégia rozvoja infraštruktúry kultúry, kultúrnych inštitúcií a kultúrnych aktivít na území TTSK,
- Stratégia rozvoja sociálnych služieb vo väzbe na územie TTSK,
- Stratégia rozvoja priemyslu na území TTSK,
- Stratégia rozvoja školstva a vzdelávania na území TTSK,
- Stratégia rozvoja cestovného ruchu na území TTSK,
- Energetická politika TTSK
- Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja TTSK 2009-2015
- Koncepcia a program rozvoja telesnej kultúry a práce s mládežou na území TTSK

Akčné plány

- Akčný plán rozvoja školstva a vzdelávania na území TTSK
- Akčný plán – stratégia rozvoja vidieka na území TTSK
- Akčný plán rozvoja infraštruktúry kultúry, kultúrnych inštitúcií a kultúrnych aktivít na území TTSK
- Akčný plán rozvoja priemyslu na území TTSK
- Akčný plán rozvoja sociálnych služieb, sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na území TTSK
- Akčný plán rozvoja telesnej kultúry a práce s mládežou na území TTSK
- Akčný plán rozvoja cestovného ruchu na území TTSK

Predmetné dokumenty rešpektujú platnú národnú legislatívu ako aj predpisy EU. Jednotlivé dokumenty súčasne rešpektujú základné priority a rozvojové aktivity obcí a miest TTSK.

Niektoré implementované projekty

- Duo**Stars: spoločný projekt Trnavského samosprávneho kraja a Dolného Rakúska.

Hlavným cieľom projektu je vytvoriť podmienky pre posilnenie hospodárskeho a priemyselného potenciálu obidvoch zúčastnených regiónov. Špecifickým a konkrétnym výsledkom projektu bude príprava územia pre vybudovanie priemyselnej zóny a podmienok pre investovanie v obci Dolný Bar. Prieskum je jednou z tzv. obsahových a zároveň iniciačných aktivít projektu, predstavujúcich základ pre ďalšie rozvíjanie projektu smerom k inováciám, vzdelávaniu, rozvíjaniu spoločných aktivít regiónov TTSK a Dolného Rakúska a subjektov v nich pôsobiach. Prieskum je bázou pre získanie detailnejšieho prehľadu o činnosti, ponuke, problémoch, slabých stránkach či zámeroch podnikovej sféry v kraji, ponuke miestnej samosprávy pre podnikateľské aktivity, možnostiach rozvoja vzdelávacieho systému smerom k vzdelanostnej spoločnosti, ponuke infraštruktúry kraja pre podnikateľov (aj iné ako ekonomické stimuly môžu ovplyvniť rozhodnutie investovať či podnikat') a pod. a súčasne zdrojom informácií pre propagáciu kraja.

Cieľovými skupinami projektu sú klastre ako inkubátory na podporu určitých činností, výskumné inštitúcie, školy, verejné, súkromné a vzdelávacie inštitúcie, priemyselné podniky alebo potenciálni investori.

Zdôvodnenie projektu :

- ✓ podpora regionálneho hospodárstva založeného na vedomostiach, výskume a inováciách,
- ✓ nárast atraktivity lokality a konkurencieschopnosti regiónu
- ✓ kvalifikácia regionálnych ľudských zdrojov.

Pozornosť sa venuje zapájaniu malých a stredných podnikov do inovačných sietí tvorby hodnôt, silnejšiemu prepojeniu susediacich lokalít. Zámerom projektu je integrácia verejných inštitúcií ako aj podnikov do globálnych sietí tvorby hodnôt a know-how špičkovej technológie. Ako

príklad nástroja na redukovanie prekážok vstupu na trh možno menovať elektronické platformy obstarávania. Projekt podporuje štrukturálne zmeny medzi odvetviami a regiónom. Zvyšuje podiel inovácií, umožňuje rýchlejšie vyzretie produktov pre trh (time-to-market) a zvyšuje ich intenzitu tvorby hodnôt. Projekt sa zameriava najmä na odvetia špičkových technológií.

- Inteligentná energia – „ITE“: spoločný projekt Trnavského samosprávneho kraja a TOB – Technologieoffensive Burgenland GmbH v Eisenstadte je vytvorenie kapacít pre budovanie obnoviteľných zdrojov energie, trvalo udržateľný rozvoj a energetickú bezpečnosť. Konkrétnym výstupom projektu je založenie cezhraničného energetického klastra.

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja TTSK 2009-2015 (PHSR 2009-2015)

V zmysle § 18, ods. 2 zákona NR SR č. 539/2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja sú vyššie samosprávne celky povinné uviesť do súladu s ustanoveniami tohto zákona svoje programy hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja. Strategický rozvojový dokument musí byť zároveň vypracovaný v súlade s cieľmi a prioritami ustanovenými v Národnej stratégii regionálneho rozvoja SR, ktorá bola schválená uznesením vlády SR č. 296/2010 dňa 12.05.2010.

V zmysle PHSR 2009-2015 spolu s príslušnými dokumentmi (Správa o hodnotení strategického dokumentu „Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja TTSK 2009-2015; Vyhodnotenie stanovísk verejnosti z verejného prerokovania, písomných stanovísk k Správe o hodnotení strategického dokumentu a návrhu PHSR 2009-2015; Odborný posudok k strategickému dokumentu v zmysle § 13 zák. č. 24/2006 Z.z. o posudzovaní vplyvov na ŽP a o zmene a doplnení niektorých zákonov; Záverečné stanovisko KÚ ŽP podľa § 14 zák. č. 24/2006 Z.z.) bol schválený uznesením č. 135/2010/08 na 8. riadnom zasadnutí Zastupiteľstva TTSK , ktoré sa uskutočnilo dňa 15.12.2010.

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja TTSK 2009-2015 je strednodobý rozvojový dokument, ktorý poskytuje komplexný pohľad na súčasný stav hospodárskeho a sociálneho rozvoja územia a stanovuje rozvojové priority, ciele a aktivity, potrebné pre jeho ďalší rozvoj.

Územný plán (ÚPN)

Územný plán kraja, obce patrí k základným dokumentom kraja, obce resp. mesta, podľa ktorého sa v zmysle stavebného zákona riadi rozvoj kraja, obce a celá stavebná činnosť na katastrálnom území kraja, obce. Pred tým, ako územný plán nadobudne právnu právoplatnosť, musí prejsť celým procesom spracovania v zmysle stavebného zákona.

Etapy spracovania územného plánu sú nasledovné:

- **Prípravné práce** - V tejto etape kraj, obce v spolupráci s osobou s odbornou spôsobilosťou osloví všetky dotknuté orgány a verejnosť o zaslanie podkladov do nového územného plánu kraja, obce.
- **Prieskumy a rozborý kraja** - V tejto etape sa zmapuje kompletne jestvujúci stav na riešenom území, t.j. katastrálnom území kraja, obce plánované investície a zámery. Táto etapa sa verejne neprerokováva s verejnosťou a dotknutými orgánmi.
- **Zadanie** - Je to súbor základných úloh, ktoré je potrebné riešiť v územnom pláne. Zadanie schvaľuje zastupiteľstvo uznesením a územný plán v záverečnej etape nesmie byť schválený v rozpore zo zadaním.
- **Koncept ÚPN** - Variantne rieši úlohy zadané v zadaní na katastrálnom území kraja, obce. Koncept sa verejne prerokováva 30 dní v zmysle §21 stavebného zákona.

Územný plán veľkého územného celku Trnavský kraj bol schválený uznesením vlády SR č. 245/1998 a jeho záväzná časť vyhlásená nariadením vlády SR č. 183/1998 Z.z. zo 7. apríla 1998. Zmeny a doplnky č. 1 Územného plánu veľkého územného celku Trnavský kraj schválené uznesením vlády SR č. 1390/2002 a vyhlásené nariadením vlády SR č. 111/2003 Z.z., ktorým sa mení

a dopĺňa nariadenie vlády SR č. 183/1998 Z.z. Zmeny a doplnky č. 2 Územného plánu veľkého územného celku Trnavský kraj schválené uznesením zastupiteľstva TTSK č. 217/2007/13 a vyhlásené všeobecné záväzným nariadením TTSK č. 11/2007.

Trnavský samosprávny kraj má spracované okrem predmetných základných strategických dokumentov aj nasledujúce dielčie strategické dokumenty:

- Stratégia rozvoja infraštruktúry kultúry, kult. inštitúcií a kult. aktivít na území TTSK,
- Akčný plán rozvoja infraštruktúry kultúry, kultúrnych inštitúcií a kultúrnych aktivít na území TTSK,
- Stratégia rozvoja vidieka na území TTSK,
- Akčný plán – Stratégia rozvoja vidieka na území TTSK,
- Stratégia rozvoja sociálnych služieb vo väzbe na územie TTSK,
- Akčný plán rozvoja sociálnych služieb, sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na území TTSK,
- Stratégia rozvoja školstva a vzdelávania na území TTSK,
- Akčný plán rozvoja školstva a vzdelávania na území TTSK,
- Koncepcia a program rozvoja telesnej kultúry a práce z mládežou na území TTSK,
- Akčný plán telesnej kultúry a práce z mládežou na území TTSK,
- Stratégia rozvoja priemyslu na území TTSK,
- Akčný plán rozvoja priemyslu na území TTSK,
- Stratégia rozvoja cestovného ruchu na území TTSK,
- Akčný plán rozvoja cestovného ruchu vo väzbe na územie TTSK,
- Energetická politika TTSK,
- PHSR TTSK 2009 – 2015,
- Plán rozvoja a využívanie obnoviteľných zdrojov energie na území TTSK – štúdia,
- Surovinové zdroje TTSK – štúdia.

Prostredníctvom cezhraničnej spolupráce má regionálna samospráva v spolupráci s ďalšími relevantnými inštitúciami (úrady práce, regionálne pobočky SOPK) možnosť parciálne vplývať aj na rozvoj regionálnej zamestnanosti. Relevantnými oblasťami podpory definovanými Programom cezhraničnej spolupráce SK-AT 2007-2013 sú v tomto zmysle opatrenia 1.3, 1.1, 2.1. Čo sa týka konkrétnych projektov a vytvárania príležitostí pre rozvoj regionálnej zamestnanosti - v rámci projektu Expak AT.SK zameraného na nové výzvy súvisiace s vypršaním prechodných opatrení spoločného trhu práce bola časť aktivít realizovaná na území TTSK prostredníctvom ÚPSVAR Trnava.

V rámci Programu cezhraničnej spolupráce Maďarská republika - Slovenská republika 2007- 2013 a Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Česká republika 2007-2013 je možnosť podávať projekty v súlade s opatreniami zadefinovanými v jednotlivých Programoch, ktoré sú zamerané na rozvoj sieťovania, partnerstiev a programového a projektového plánovania.

3. Záver

Medzi regiónmi Slovenska existujú veľké rozdiely. Rast zamestnanosti sa neúmerne koncentruje na západnom Slovensku a predovšetkým v okolí Bratislavy, teda tam, kde existujú veľké koncentrácie priemyslu a jeho výrobných odvetví. Naopak na východe našej krajiny je nezamestnanosť veľmi vysoká. V takto postihnutých oblastiach nezamestnanosť ovplyvňuje negatívne život rodiny a celej spoločnosti spôsobuje chudobu a sociálne odcudzenie. Aj počet pracovných miest v týchto oblastiach je veľmi nízky a prístup ku kvalitnému vzdelávaniu a výučbe mládeže je veľmi problematický. Mladí vzdelaní absolventi po ukončení stredoškolského alebo vysokoškolského štúdia odchádzajú za prácou do zahraničia. Hľadaným riešením týchto problémov je aj spolupráca verejného, súkromného a mimovládneho sektora. Rozvoj zamestnanosti na regionálnej úrovni je jeden z hlavných prvkov riešenia tohto komplexného celospoločenského problému.

Literatúra

1. ČIHOVSKÁ, V.: *Oblasti a možnosti využitia marketingu pre rozvoj regiónov*. In: Zborník z medzinárodného odborného seminára. Ekonomická univerzita v Bratislave. ISBN 80-89034-49-7.
2. FALŤAN, Ľ, PAŠIAK, J.: *Regionálny rozvoj Slovenska – východiská a súčasný stav*. Bratislava: Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, 2004, 88s. ISBN 80-85544-35-0.
3. IRA, V., PAŠIAK, J., FALŤAN, Ľ., GAJDOŠ, P., eds: *Podoby regionálnych odlišností na Slovensku (príklady vybraných okresov)*. Bratislava : Sociologický ústav SAV, 2006. ISBN 80-85544-39-3.
4. LENDEL, V, KUBINA, M.: *Marketingová komunikácia a jej postavenie v regionálnom marketingu*. In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Nové trendy v marketingu. Trnava: Fakulta masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2008, ISBN 978-80-8105-006-0.
5. MORAVSKÁ, I. a kol.: *Analýzy regionálneho rozvoja vybraných krajov SR s podporou marketingového inštrumentára a zvyšovanie konkurencieschopnosti regiónu*. [cit.2011-09-05]. Dostupné na internete:
http://www.pulib.sk/elpub2/FM/Kotulic10/pdf_doc/16.pdf

Kontakt:

Ing. Dušan Guťan, PhD.

Trnavský samosprávny kraj

Starohájska 10, Trnava 917 01

riaditel.uradu@trnava-vuc.sk

8. Problémy poskytovania sociálnych služieb v SR

Pohľad APSS SR

**Kvalita a úroveň sociálnych služieb v SR je vizitka štátu a
samosprávy**

Vyspelosť spoločnosti sa meria tým, ako sa postará o najslabších

Ing. Milada Dobrotková, MPH

Asociácia poskytovateľov sociálnych služieb Slovenskej republiky vznikla v roku 2009. Je záujmovým, občianskym združením, ktoré združuje verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb v SR. V súčasnosti má viac ako 120 riadnych členov.

Aktivity v roku 2011

- Konferencia: Poskytovanie zdravotných výkonov v zariadeniach sociálnych služieb 3/2011
- Okrúhly stôl: Kríza v poskytovaní sociálnych služieb v SR, 7/2011
- Získanie akreditácie MPSV a R SR na Kurz opatrovania a Základy sociálnej rehabilitácie
- Konferencia: **Budúcnosť sociálnych služieb v SR 10/2011**
- Spolupráca na príprave štandardov poskytovania sociálnych služieb

APSS SR podporuje:

Trojzložkové financovanie sociálnych služieb:

1. *PO príspevok v odkázanosti ako štátnu dávku, klient ju dostane v náväznosti na zdravotný stav a posúdenie mimo samosprávy (zákon o kompenzáciách) a ak si službu objedná,*
2. *PP príspevok na prevádzku ako obligatórna povinnosť objednávateľa (samosprávy) služby podľa druhu služby,*
3. *Platba klienta (PK =(reálne náklady) – (PO+PP)).*

Zavedenie platieb zdravotných poisťovní za zdravotné výkony poskytované v zariadeniach sociálnych služieb.

Situácia vo financovaní sociálnych služieb sa zhoršuje a tým trvalo ovplyvňuje úroveň a kvalitu SS na Slovensku.

Dôvody:

- finančná kríza a nižší výber daní,
- zle nastavený systém financovania a) nedokončenie finančnej decentralizácie spolu s kompetenciami, b) nesystémové financovanie 5 druhov poskytovateľov sociálnych služieb,
- samosprávy zvyšujú objem prostriedkov na sociálne služby, ale zvýšenie nepokrýva potrebu,
- neprieichodnosť potrebných zmien v legislatíve.

Finančná kríza a nižší výber daní

Z dôvodu finančnej krízy štát vybral o 15-20% menej na daniach z príjmov FO, čo je hlavný zdroj príjmu samospráv a zdroj financovania sociálnych služieb. Pôvodné predpoklady príjmov sa znížili o stovky miliónov €. MPSV a R SR uvádza, že potrebuje na dofinancovanie 155 mil. € ročne (celkom 500mil).

Zle nastavený systém financovania

- a) Štát nedokončil finančnú decentralizáciu spolu s kompetenciami. Samosprávy dostali kompetencie a nedostali na ich zabezpečovanie dostatok zdrojov,
- b) Štát neodstránil nesystémové financovanie 5 druhov poskytovateľov sociálnych služieb, čo vnáša do systému nerovnaké podmienky pre poskytovanie služieb.

Zdroje financovania 5 druhov poskytovateľov sociálnych služieb v SR

Druh poskytovateľa VEREJNÝ / NEVEREJNÝ	Prevádzkovateľ	Hlavný zdroj financovania	Podiel platby klienta na nákladoch za služby v %	Podiel príspevkov z rozpočtu (štátu/samosprávy) na nákladoch za služby v %
VEREJNÝ	Samospráva (85)	Rozpočtová kapitola cez MF SR(prenesený výkon)	20 %	80 %
VEREJNÝ	Samospráva (n.o.)(115)	Dotácia schvaľovaná vládou – mimoriadne cez VÚC	20 %	???? Novela: 32 mil. € cez MPSV a R SR
VEREJNÝ	Samospráva vlastné zariadenia napojené na rozpočet VÚC/obce	Rozpočet samosprávy	20 %	80 %
NEVEREJNÝ	Charitatívne cirkevné organizácie ako účelové zariadenia	Platby klientov + finančná podpora biskupských úradov	70 %	30 %
NEVEREJNÝ	Neziskové organizácie, OZ založené FO a PO	Platby klientov	70 %	30 %
<u>Štát tak vytvára nerovnaké podmienky pre poskytovateľov rovnakých služieb</u> <u>Samospráva vytvára nerovnaký prístup k celospoločenským zdrojom vlastných občanov</u>				

Odmietanie samosprávy zvýšiť rozpočet na sociálne služby na úkor iných položiek vlastného rozpočtu

JE LEGITÍMNE

ale

VEDIE KU PARADOXOM

negatívne ovplyvňujúcim celý systém SS

PARADOX I.

Samospráva eviduje tisícky žiadateľov o sociálne služby, **ale zdržuje alebo odmieta registráciu nových poskytovateľov**. Hoci počet poskytovateľov nelimituje náklady na sociálne služby, ale náklady vyplývajú z počtu žiadateľov. **Uspokojenie ich potrieb (podľa Rozhodnutia...) je kompetencia samosprávy a jej zákonná úloha.**

PARADOX II.

Samospráva vystaví žiadateľovi rozhodnutie o odkázanosti na sociálnu službu a hoci si ten vyberie poskytovateľa NEUZAVRIE ZMLUVU o poskytovaní služieb, aby nevznikol záväzok na príspevok v odkázanosti a príspevok na prevádzku, alebo zaradí žiadateľa do PORADOVNÍKA NA PENIAZE.

PARADOX III.

Samospráva vystaví žiadateľovi rozhodnutie o odkázanosti na sociálnu službu, pričom stupeň poškodenia zdravia nezodpovedá skutočnému zdravotnému stavu, **aby znížila výdavky na príspevky v odkázanosti.**

Klienti verejných a neverejných zariadení **nie sú** v práve na podiel v celospoločenských zdrojoch **rovnoprávni**.

Poskytovatelia sociálnych služieb **nemajú rovnaké podmienky** na realizáciu predmetu svojej činnosti.

Ak nie je dostatok finančných zdrojov, prečo sa nerozdeľujú občanom rovnomerne? Prečo máme verejných a neverejných klientov? Prečo sú SKUTOČNÉ NÁKLADY na poskytovanie sociálnych služieb TABU?

Kontakt:

Ing. Milada Dobrotková, MPH

predsedníčka APSS SR

Asociácia poskytovateľov sociálnych služieb v SR

dobrotkova@stonline.sk

9. Úloha III. sektora pri napĺňaní stratégie efektívnej prevencie s ťažiskom na osvetu pre zdravotne ťažko postihnutých a seniorov

Štefan Sirý

Úloha III. Sektoru pri napĺňaní stratégie efektívnej prevencie s ťažiskom na osvetu pre zdravotne ťažko postihnutých a seniorov v sebe neskrýva nič iné, ako zjednodušené povedané návod primárne pre túto skupinu ľudí na to, ako zdravo žiť s čo najmenšími zdravotnými problémami a za čo najmenej peňazí.

Viete stretávam sa s mnohými ľuďmi ktorý sa ma pýtajú, ako je možné že vy človek s takým poškodením ste taký vitálny, máte chuť do života, robíte pre ostatných. Po dlhšej debate z toho potom vyplynie asi nasledovné: „tak nech nám už niekto z hora povie čo máme robiť!“

No a sme zase podľa mňa pri koreni problému. Veľká väčšina ľudí chce byť vedená, chce aby im všetko niekto najlepšie doručil až k sebe domov a aby nič pre to nemuseli urobiť, nemuseli sa aj naďalej učiť a študovať.

Po dlhšom uvažovaní a debatách s viacerými ľuďmi aj v SKTS som došiel k záveru, že veľká väčšina ľudí už nechce počúvať reklamné nezmysly a prázdne reči nielen politikov o prevencii a správnom životnom štýle, ale chce aby im niekto jednoducho, konkrétne a zrozumiteľne povedal čo to tá prevencia vlastne je, čo majú robiť a ako majú žiť aj z toho mála peňazí čo majú.

Je to síce zase ten zjednodušený a ľahší náhľad na svet a život, no myslím si že väčšina našej populácie už tak spohodlnela, že nemôžeme od nej čakať v dohľadnej dobe nejaké výrazné zlepšenie v tomto smere.

Takže, aké je východisko ktoré môže ponúknuť III. Sektor ?

Po dlhom uvažovaní a konzultovaní s priateľmi a spolupracovníkmi sa došlo k jednoznačnému záveru. Je nutné začať s efektívnymi vzdelávacími a osvetovými kampaňami a ukázať tým príklad kompetentným inštitúciám.

Ešte raz ale podotýkam efektívnymi! Teraz sa mnohí z vás pousmiali a povedali si, no také tu už bolo. Plne s vami súhlasím, pokiaľ sa jednalo o osvetu a kampane, ktoré sa robili tak na čo sú bežne zavedené štandardy a na ktoré sme zvyknutí.

Ja ale nemám na mysli toto. Je nutné prehodnotiť celkový postoj k tejto otázke a postaviť systém osvetu a vzdelávania na kvalitatívne novú úroveň očistenú od komerčných a iných vplyvov jednoznačne zameraných k presadeniu nejakej skupiny výrobkov. Hneď aj uvediem príklad, ako si predstavujem efektívnu prevenciu, no vrátim sa v čase trochu naspäť.

Začiatkom tohto roku naše Chránené dielne ako zakladateľ bez jediného eura dotácie, bez akejkoľvek podpory zo strany štátu alebo Bruselu spustili akreditačnú prevádzku diagnostického zdravotného strediska so zameraním na prevenciu.

Síce fungovalo v tomto režime zhruba 6 mesiacov, no doteraz nefunguje v normálnom režime, nakoľko majiteľ objektu ho napriek prísľubom neskolaudoval a tak sme „nemohli“ začať normálnu prevádzku.

Len pre zaujímavosť, počas akreditačnej prevádzky navštívilo stredisko viac ako 1000 ľudí a to sa nevykonávala žiadna verejná reklama. Nakoniec sme objekt opustili, našli druhý, vyhovujúci a teraz sa pripravuje k rekonštrukcii. Musím ešte podotknúť, že sa nejedná o žiadne „šarlatánske“ zariadenie. Personál sa skladá výhradne z lekárov a kvalifikovaných sestier a všetky prístroje majú požadované certifikáty.

Chráneným dielňam to síce spôsobilo veľké komplikácie, no nakoľko sme si už na komplikácie zvykli, tak s nimi bojujeme a verím že do konca roka tento boj aj úspešne dobojujeme.

Toto zariadenie ako som už spomenul, bolo a je zamerané na prevenciu a to primárne na onkologickú, No nie je to tá prevencia na akú sme zvyknutí. My hovoríme, že sa jedná o efektívnu prevenciu.

Čo si predstaviť pod týmto pojmom ?

No jednoducho povedané, my nehľadáme nádor keď už ho máte. Naše technológie umožňujú nájsť nádor ešte v jeho predklinickom štádiu, t.j., keď ešte nie je nebezpečný. To je podľa nás efektívna prevencia.

Inak neviem či ste oboznámení s prognózou Svetovej zdravotníckej organizácie k vývoju nádorových ochorení, - no do roku 2030 sa predpokladá ich

300 percentný nárast! Toto je viac ako alarmujúce číslo - a ako sledujem dianie v tejto oblasti nielen u nás, zatiaľ sa s tým nič moc nerobí.

Ale vrátim sa k tej prevencii. Keď došiel klient k nám a bolo vykonané vyšetrenie, nasledoval pohovor s lekárom, kde mu boli dané odporúčania. Zároveň sa ale na recepcii pri čakaní väčšinou rozpútala debata, kde sme ľuďom vysvetľovali čo vlastne tá rakovina je a kedy vznikajú jej zárodky.

Teraz možno vyzerám ako nejaký prorok a vizionár ktorý tu prezentuje zvláštne veci, no nie je to tak. Nie som v tomto ani vizionár, ani prorok, len som viac počúval a študoval, no a výsledok sa dostavil. A poviem vám, už len kvôli sebe, svojej rodine, známym, ale aj všetkým komu sa pomohlo, resp. sa pomohlo otvoriť oči som úprimne rád, že som sa do tohto pustil. Keď človek vidí ako si ľudia začínajú uvedomovať o čom to v ich tele je, ako to funguje a že to nie je nič zložité - ako nám je podsúvané, hreje to pri srdci. Navyše ak vám následne ľudia telefonujú a celí natešení hovoria, že naše rady sú účinné a zaberajú, verte je to veľmi pekný pocit.

Možnosti III. Sektora pre spoluprácu s VÚC:

- spoluorganizovať stretnutia, konferencie a podobné podujatia,
- vykonávať informačné a podporné kampane, zahŕňajúce tvorbu nástrojov a pomôcok pre tieto účely dostupných pre ľudí so zdravotným postihnutím v celom spoločenstve,
- spolupracovať s médiami,
- vydávať prehľady a správy,
- spoluorganizovať podujatia na poskytovanie informácií, najmä informácií o príkladoch dobrej praxe.

Verím, že sa nám pri dobrej vôli podarí naplniť naše predsavzatia o pomoci ľuďom a to nielen hendikepovaným a seniorom a že našim ľuďom sa ukáže cesta ako kvalitnejšie žiť. Veď predsa dobrá kvalita života je viac ako úzko spojená s našim zdravím. Naším mottom je „V prvom rade ide LEN O ŽIVOT.“ Takže ak sa budeme držať hesla „Kde je vôľa, tam je i cesta,“ verím že to spolu dokážeme! My sme už prvý krok urobili a verte, že neostaneme len pri ňom! A to

nie len čo sa týka samotného diagnostického centra, ale aj spolupráce so žilinským VUC a to ešte skôr, ako sa začalo hovoriť o spolupráci na takejto vysokej úrovni.

Kontakt:

Štefan Sirý

predseda OZ Chránené dielne - Žilina

10. Mimovládne organizácie a rozvoj zamestnanosti

Ing. Jakub Suchý

ZSPS je po právnej forme občianske združenie. Zároveň sme zamestnávateľským zväzom, v ktorom sú združení zamestnávatelia z odvetvia stavebníctva. Ide o stavebné firmy tak veľké, stredné, ako aj malé či živnostníkov. Našimi členmi sú taktiež cechy a odborné či profesné združenia, pôsobiace v stavebnom sektore. Naša politika zamestnanosti je veľmi jednoduchá: zamestnávať ľudí, obyvateľov tejto krajiny. A od toho sa odvíjajú naše ciele a úlohy, sa snažíme v rámci našich skromných možností plniť.

V našom odvetví môžeme z hľadiska zamestnanosti pozorovať dva trendy. Prvým je postupná kvalitatívna a čoraz viac aj kvantitatívna degradácia trhu pracovnej sily. Daný trend sa v posledných predkrízových rokoch osobitne ostro prejavil v podobe nedostatku pracovnej sily, najmä kvalifikovanej. Často sa stretávame s názorom, že poslední naozaj kvalifikovaní stavební remeselníci boli vyučení v školskom roku 1988/1989. Z toho vyplýva, že ide o príslušníkov ročníka 1973 a starších, čiže aj tí najmladší z nich na budúci rok dosiahnu štyridsiatku. A to je vek odkedy fyzické sily, tak potrebné na stavbe už len ubúdajú. Ďalšie ročníky absolventov SOŠ sú už s každým rokom slabšie a slabšie, tak kvalitou vzdelania, ako aj počtom. Zabezpečenie adekvátneho odborného vzdelania v stavebných profesiách totiž kladie značné nároky na finančné a materiálové zabezpečenie vyučovacieho procesu. Súčasne atraktivita tohto vzdelania v očiach adeptov, ale najmä ich rodičov je nízka.

Druhý trend, ktorý si dobre pamätáme z 90-tych rokov a ktorý sa nám znovu vrátil s krízou, je znižovanie zamestnanosti. Problémy finančného trhu sa bezprostredne preniesli do stavebníctva a nedostatok zákaziek núti stavebné firmy k redukcii stavu zamestnancov. Tento jav sa týka tak veľkých stavebných firiem, ako aj ich subdodávateľov – malé a stredné podniky. Osobitne ostro sa však prejavil u živnostníkov, ktorí u nás tvorili väčšinu pracujúcich v odvetví. Na okraj by som podotkol, že väčšinu zo stavebných živnostníkov tvoria bývalí zamestnanci stavebných firiem, ktorí si „dobrovoľne“ založili živnosti a tým

vyriešili prezamestnanosť v niektorých stavebných firmách. Pri redukcii stavebných zákaziek, ako bolo napríklad zastavenie výstavby diaľnic, firmy v prvom rade vypovedali zmluvy so živnostníkmi, čo sa navonok štatisticky nijako neprejavilo. V danej situácii sa preto prvoradou úlohou všetkých zainteresovaných stáva maximálne možné udržanie zamestnanosti.

Na trhu práce v stavebníctve teda súčasne klesajú a klesať budú aj ponuka aj dopyt. Tieto dva trendy sú teda očividne v protirečení. V súčasnosti sa ich pôsobenie navzájom neguje a tak sa vytvára zdanie, akoby sa problém vyriešil sám sebou. Avšak po skončení krízy – a k nemu raz dôjde, budeme o to ostrejšie postavení pred problém nájsť dostatok kvalifikovaných pracovníkov na stavby. A vtedy neostane iné riešenie, ako ich doviesť zo zahraničia, so všetkými odtiaľ vyplývajúcimi problémami a na pozadí stále vysokej nezamestnanosti v ekonomike celkovo.

Paradoxne riešenie negatívnych dôsledkov obidvoch trendov je jedno a to isté - vzdelávanie. Pri zabezpečovaní kádrového dorastu ide o stredné odborné školstvo. Pri udržiavaní zamestnanosti (najmä v krízových obdobiach) je zase kľúčový systém celoživotného vzdelávania. Očividná je teda úzka spätosť problematiky zamestnanosti s prípravou pracovnej sily a vzdelávaním všeobecne, pričom treba osobitne podčiarknuť nezastupiteľnú úlohu zamestnávateľských zväzov v tomto procese.

Čo sa týka stredného odborného školstva, ešte v predkrízovom období sme presadili prijatie zákona o odbornom vzdelávaní. Daný zákon však nikdy naplno nerealizoval svoj potenciál, lebo neboli naplnené zákonom zriadené finančné fondy. V jednotlivých odvetviach boli zriadené sektorové rady pre odborné vzdelávanie. Náš zväz predsedá sektorovej rade v stavebníctve, ktorá nám slúži ako nástroj na monitorovanie stavu, kontakt so zúčastnenými aktérmi a určitú koncepčnú koordináciu.

Po nástupe krízy sme sa rozhodli pomôcť našim členom realizovaním našej idey podpory celoživotného ďalšieho vzdelávania v stavebníctve. Náš zámer spočíval zabezpečení pre zamestnancov stavebných firiem – našich členov, vzdelávanie po dobu prestoja stavebnej činnosti v ich firmách (spôsobeného dôsledkami krízy alebo sezónnymi výkyvmi). Tým by sa stabilizovali ich

pracovné miesta a zároveň by sa zvýšila hodnota ich pracovnej sily (či pre ich zamestnávateľa alebo pre trh práce). Takýto program by uľahčil firmám udržanie pracovných miest. Podľa prieskumu, ktorý sme urobili v roku 2009 by išlo o cca 1 000 pracovných miest najmä pracovníkov nižšieho a stredného manažmentu.

Reagovali sme na projektovú výzvu Sociálnej implementačnej agentúry MPSVaR, ktorá sa v hrubých rysoch kryla s naším zámerom, aj keď ho značne oklieštila tým, že vylúčila odborné vzdelávanie, zamerajúc sa výhradne na všeobecné predmety. Napriek tomu záujem zo strany nás a našich členov pretrval a presne podľa pokynov výzvy sme spracovali projektovú žiadosť pod názvom „Zvyšovanie profesionalizácie zamestnancov a dobrovoľníkov a zvýšenie efektivity poskytovaných služieb ZSPS“, ktorú sme podali v auguste 2009. Medzitým došlo k výmene vedenia SIA a po dlhých peripetiách nám v marci 2010 doručili konečné zamietnutie našej žiadosti. Z tohto neúspechu sme vyvodili dôsledky a na ďalšiu výzvu sme podali kompletne prepracovanú žiadosť, ktorá bola zacielená rovnako, ale presnejšie odrážala požiadavky agentúry. Novú projektovú žiadosť pod názvom „Vzdelávaním dobrovoľníkov a zamestnancov ZSPS k zvyšovaniu zamestnanosti v stavebníctve“ sme podali v apríli 2010. Potom boli parlamentné voľby. Na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny v oblasti eurofondov investigatívny prístup (najmä úsilím štátnej tajomníčky Nicholsonovej) nadobro zvíťazil nad akoukoľvek konštruktívnou činnosťou. Tentokrát sme zamietnutie našej žiadosti obdržali po vyše roku, v máji 2011.

Nakoľko s podobným vývojom sme sa stretli aj u iných projektových agentúr, empiricky sme dospeli k záveru, že v záujme úspešnej realizácie akéhokoľvek projektu je potrebné sa v najväčšej možnej miere vyhnúť zóne rozhodovacej pôsobnosti slovenských politikov a úradníkov. Preto v našich projektových aktivitách sa nateraz zameriame na komunitárne fondy, ako je Leonardo alebo Rámcový program 7, ktoré sú pridelené priamo európskymi inštitúciami. V takýchto prípadoch síce rezignujeme na vedenie projektu a rozhodovanie o finančných tokoch ostáva v zahraničí, máme však záruku objektívneho posúdenia žiadostí a oveľa vyššej úspešnosti podaní.

Dovoľte mi tiež využiť príležitosť, keď môžeme osloviť predstaviteľov prakticky všetkých samosprávnych krajov a obrátiť sa na vás s našou výzvou!

Obraciam sa na vás, ako zriaďovateľov SOŠ, aby ste naďalej ešte viac podporovali stredné odborné školstvo vo svojich regiónoch. Podľa našich vedomostí sa situácia od kraja ku kraju líši. Sú kraje, kde existuje silná podpora SOŠ a intenzívna spolupráca s miestnymi podnikateľmi v danej oblasti. Ale stretli sme sa aj s prípadmi, kedy zástupcom SOŠ bolo vyčítané, že produkujú nezamestnaných. Pritom boli porovnávaní s gymnáziami, kde je uplatniteľnosť absolventov skoro 100%. Tu narážame na ďalší problém, že každý kto zmaturuje, sa dostane na vysokú školu, čo pri ich počte (a kvalite) nie je problém. Zabúda sa však na skutočnosť, že absolventi týchto VŠ prídu potom na úrady práce tiež, len o päť rokov neskôr. Nielen my, predstavitelia zamestnávateľov, ale aj naši sociálni partneri, situáciu v odbornom školstve intenzívne sledujeme a vieme, čo mnohí robíte v danej oblasti. Chceme vás uistiť, že vo vašom úsilí máme našu plnú podporu.

Taktiež by sme chceli vyjadriť podporu myšlienke tohto seminára, myšlienke spolupráce regiónov a tretieho sektora, myšlienke spolupráce SKTS a SK8. Z našej strany radi nadvižeme spoluprácu s oboma významnými zoskupeniami, z ktorej v budúcnosti určite vzídu zaujímavé výsledky.

Na záver mi dovoľte menom nášho prezidenta, ako aj celého Zväzu stavebných podnikateľov Slovenska, úprimne poďakovať za pozvanie na tento seminár, za príležitosť prezentovať naše stanoviská a last but not least za milú pozornosť!

Kontakt:

Ing. Jakub Suchý

projektový manažér Zväzu stavebných podnikateľov Slovenska

11. Financovanie samosprávnych krajov

Ing. Eva Šimoňáková

Financovanie VÚC

- 1) 2002 – 2004 financovanie formou transferou zo ŠR
- 2) 2005 – 2011 fiškálna decentralizácia
- 3) od 2012 pravdepodobné pôsobenie zákona o rozpočtovom určení výnosu niektorých daní územnej samospráve

Obdobie od roku 2002 do 2004

Legislatívny rámec

- zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov
- zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky
- zákon č. 303/1995 Z. z. o rozpočtových pravidlách

Charakteristika:

- VÚC zostavujú a schvaľujú rozpočet v členení na bežný, kapitálový rozpočet a finančné operácie
- prechod kompetencií štátnej správy na VÚC na úseku:
 - *regionálneho rozvoja*
 - *cestovného ruchu*
 - *civilnej ochrany*
 - *kultúry*
 - *dopravy*
 - *školsťva*
 - *sociálnych vecí*
 - *zdravotníctva*

- decentralizačná dotácia na kompetencie
- r. 2002 - transfery na zriadenie a prevádzku úradov samosprávnych krajov
- r. 2003 - prechod zriaďovateľskej pôsobnosti k zdravotníckym zariadeniam MZ SR
- r. 2004 - prechod kompetencie na úseku cestného hospodárstva – správa a údržba ciest II. a III. triedy
 - náhrada straty dopravcom pri zabezpečovaní výkonov vo verejnom záujme

Obdobie od roku 2005 do 2011

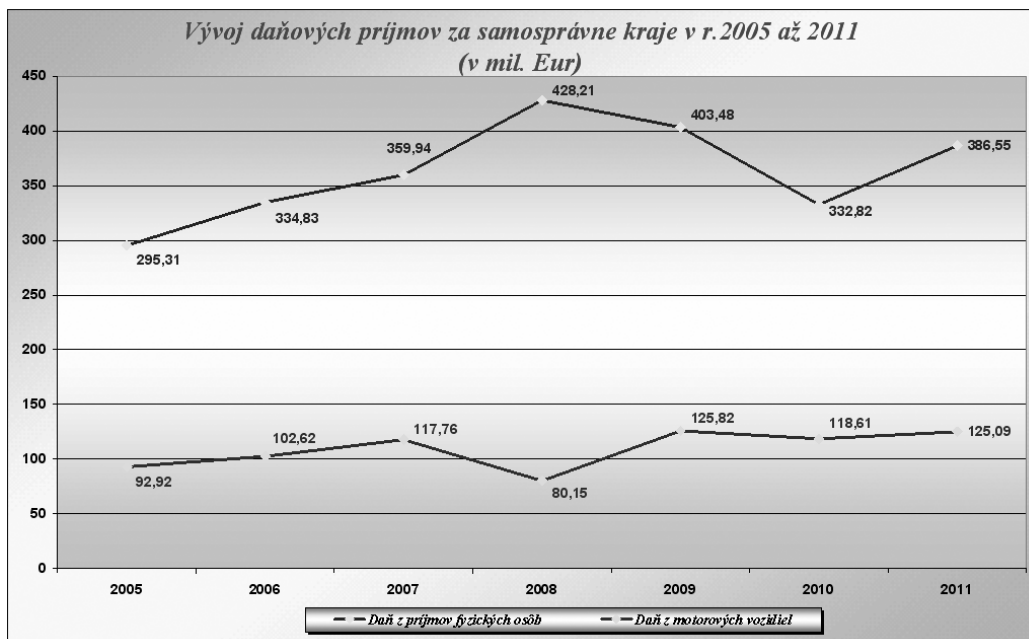
Legislatívny rámec

- zákon č. 583/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy
- zákon č. 564/2004 Z. z. o rozpočtovom určení výnosu dane z príjmov územnej samospráve
- nariadenie vlády SR č. 668/2004 Z. z. o rozdeľovaní výnosu dane z príjmov územnej samospráve
- zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov (zákon č. 60/2009 Z. z.)

Charakteristika

- daňové príjmy predstavujú rozhodujúci príjem VÚC
- 23,5% z celkového výnosu dane z príjmov fyzických osôb následne prerozdelený medzi jednotlivé VÚC
- celkový výnos dane z motorových vozidiel

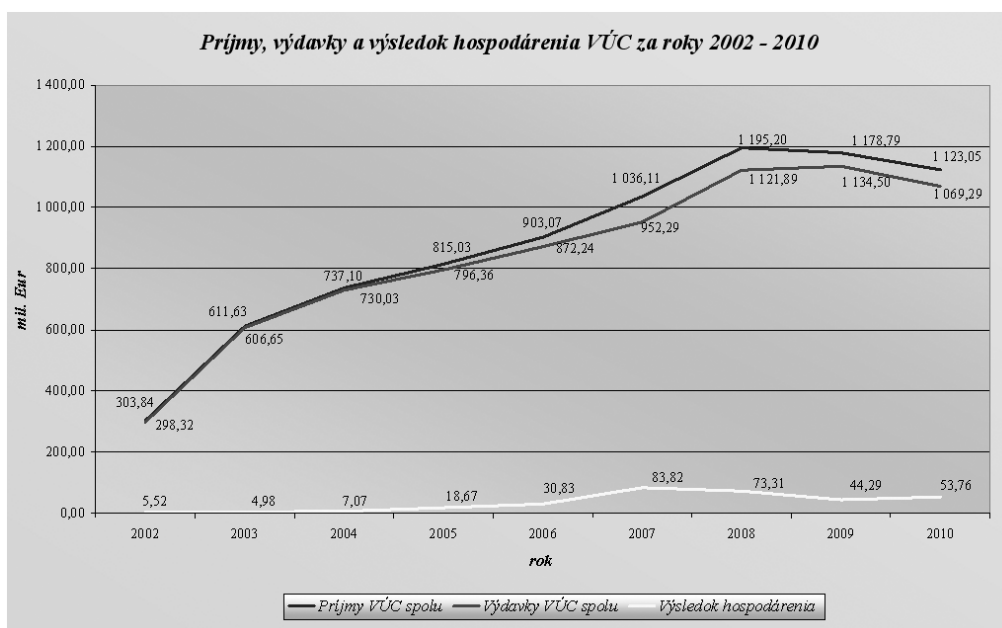
Graf plnenia daňových príjmov VÚC celkom za r. 2005 – 2011

Pozn.: podiel výnosu dane z príjmov fyzických osôb pre VÚC dosiahol svoje maximum v roku 2008 vo výške 428,21 mil. Eur. Následne v roku 2009 poklesol oproti roku 2008 o 24,73 mil. Eur a v roku 2010 bol výnos nižší až o 70,66 mil. Eur v porovnaní s rokom 2009. Rok 2011 predstavuje predpokladaný výnos daní (zdroj: SK 8).

Problémy a riziká fiškálnej decentralizácie:

- nepredvídateľný a dodatočný presun nových kompetencií na VÚC bez dodatočných finančných zdrojov,
- príjem dane z motorových vozidiel je koncentrovaný v najrozvinutejšom regióne bez ohľadu na dĺžku ciest v km,
- jednoduchá zmena zákonov určujúcich rozdelenie výnosu daní medzi štátny rozpočet, obce a VÚC, možnosť druhotného znižovania výnosov už určených daní (povinnosť platiť daň z príjmu z prenájmu a predaja majetku).

Okrem daňových príjmov rozhodujúcu časť príjmov VÚC tvoria:

Nedaňové príjmy

- príjmy z podnikania a vlastníctva majetku,
- poplatky a platby od občanov (napr. v zariadeniach sociálnych služieb, školských internátoch),
- úroky z vkladov, z prijatého poistenia.

Granty a transfery

- financovania prenesených kompetencií,
- čerpanie prostriedkov z rozpočtu EÚ a ŠR.

Financovanie od roku 2012

- návrh zákona o rozpočtovom určení výnosu niektorých daní územnej samospráve,
- absencia aktuálnych východiskových údajov analýzy, podrobných dopadových štúdií,
- chýba garancia minimálnej sumy nevyhnutnej na zabezpečenie financovania originálnych kompetencií,
- likvidačný v nadväznosti na zabezpečenie verejných služieb občanov.

Kontakt:

Ing. Eva Šimoňáková

vedúca ekonomického odboru úradu Nitrianskeho samosprávneho kraja

12. Regionálny rozvoj v pôsobnosti samosprávnych krajov

Ing. Martin Čaja

Vznik a pôsobenie verejnej správy na Slovensku – regionálnej samosprávy, sprevádzali a sprevádzajú diskusie z jej poslania, postavenia aj fungovania. Významnou úlohou vytvorenia tejto administratívno-správnej úrovne bolo vyplniť priestor v rozvoji územia. Počas procesu decentralizácie na Slovensku bolo etablovaných osem samosprávnych krajov (vyšších územných celkov), ktoré začali svoju činnosť v roku 2002. Ako prvú a najdôležitejšiu originálnu kompetenciu tieto územné celky získali zodpovednosť

„starat' sa o všestranný rozvoj svojho územia.“

Verejná správa tak získala pôsobnosť v oblasti regionálneho rozvoja, ktorou má čeliť prehlbujúcim sa regionálnym disparitám v rámci krajiny cez identifikovanie a mobilizáciu vnútorného prírodného, sociálneho a ľudského kapitálu v regióne.

Legislatívny rámec

Základnými zákonmi formujúcimi legislatívne prostredie regionálnej samosprávy sú Zákon NR SR č. 302/2001 Z. z. o samosprávnych krajoch, Zákon NR SR č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a Zákon NR SR č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní SR.

- **Zákon NR SR č. 302/2001 Z. z. o samosprávnych krajoch** je základným zákonom, na základe ktorého boli samosprávne kraje kreované, a na základe ktorého aj pôsobia. Kraje majú podľa tohto zákona zabezpečovať tvorbu a plnenie programu sociálneho, ekonomického a kultúrneho rozvoja svojho územia, vykonávať plánovacie činnosti, vykonávať vlastnú investičnú a podnikateľskú činnosť, a utvárať podmienky pre rozvoj zdravotníctva, stredného školstva, kultúry, cestovného ruchu, telesnej kultúry a športu.

Druhým základným zákonom týkajúcim sa rozvoja je

- **Zákon NR SR č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja.** V zákone sú definované hlavné ciele podpory regionálneho rozvoja, ktorými sú

odstraňovanie nežiaducich disparít v úrovni hospodárskeho, sociálneho a územného rozvoja regiónov, zvyšovanie ekonomickej výkonnosti a konkurencieschopnosti regiónov, zvyšovanie zamestnanosti a životnej úrovne obyvateľov v regiónoch a trvalo udržateľný rast a rozvoj.

Na úrovni regionálnej samosprávy sú v zásade dva základné rozvojové dokumenty – nástroje riadenia regionálneho rozvoja.

- **Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja regiónu (PHSR VÚC),**
- **Územný plán vyššieho územného celku (ÚP VÚC).**

Oba dokumenty sú výstupom dvoch rovnocenných plánovacích procesov, ktoré prebiehajú na základe dvoch základných zákonov nezávisle od seba. PHSR VÚC ako výstup procesu strategického plánovania a ÚP VÚC ako výstup územného plánovania rozvoja regiónu.

„Regionálna samospráva“ na Slovensku má špecifický charakter. Vyššie územné celky v podstate nemajú svojho „výhradne vlastného“ občana či „výhradne vlastné“ územie. Partnermi regionálnej samosprávy sú centrálné orgány, mestá a obce, subjekty regionálnej štátnej správy, odborné inštitúcie, tretí sektor a privátny sektor. Občania sa zúčastňujú procesu regionálneho spravovania rozvoja regiónu buď prostredníctvom týchto subjektov alebo prostredníctvom zvolených poslancov a predsedu VÚC. Celé územie samosprávneho kraja je súčasne katastrálnym územím obcí v kraji.

Problémy

Množstvo subjektov a komplikovanosť vzťahov na regionálnej úrovni, stavia regionálnu samosprávu do úlohy správcu regiónu s uvedenými obmedzeniami. Toto postavenie VÚC vo verejnej správe spočíva v tom, že musí nastaviť procesy a štruktúry tak, aby mohla plniť svoje regionálne úlohy v bezprostrednej kooperácii a konsenze so všetkými subjektmi na centrálnej aj miestnej úrovni.

V súčasnosti nie je dostatočne vytvorený priestor, prostredie a účinné nástroje,

aby mohli samosprávne kraje úlohu „starat' sa o všestranný rozvoj svojho územia“ plnohodnotne naplniť.

Posilnenie nástrojov, mechanizmov a vzťahov, špecifikáciu postavenia regionálnych samospráv, je nutné doplniť tie pôsobnosti VÚC, ktoré nevyhnutne potrebuje (napr. výraznejší podiel na rozhodovaní o prerozdeľovaní doplnkových zdrojov EÚ, posilnenie koordinačnej úlohy VÚC pri rozvoji územia vzhľadom k obciam, zvýšiť jej finančnú silu a umožniť VÚC podieľať sa na spolurozhodovaní o použití centrálnych rezortných finančných zdrojov, ktoré smerujú do regiónov Slovenska.

Základné princípy regionálnej politiky EÚ - subsidiarita a partnerstvo nie sú pri príprave koncepčných a strategických materiálov zo strany ministerstiev rešpektované (Regionálne samosprávy neboli napríklad priamo zapojené do tvorby Národného programu reforiem - NPR) .

Vláda SR považuje za svoje priority pre nasledujúce programové obdobie najmä rozvoj základnej infraštruktúry, vzdelávanie a vedu, výskum a inovácie a podporu sociálne vylúčených spoločností.

Medzi prioritami nie je zahrnutý tretí rozmer politiky súdržnosti (podľa Lisabonskej zmluvy), a to územná súdržnosť. NPR SR 2011 je riešený prevažne sektorovo (hospodárska a sociálna súdržnosť) a nie teritoriálne (územná súdržnosť).

Je nedostatok existujúcich podporných nástrojov a malý objem finančných prostriedkov pre podporu inovácií v súkromnom a verejnom sektore.

Nevýhody štrukturálnych fondov:

- vysoká administratívna náročnosť pri spracovaní žiadosti o nenávratný finančný príspevok a pri implementácii projektu
- meškanie úhrad za spracované žiadosti o platbu

Pozitíva

Vstup Slovenska do EÚ priniesol významné požiadavky a kritériá na kvalitu spravovania rozvoja na regionálnej úrovni. V programovacom období 2007 – 2013 sú vyššie územné celky zapojené do systému programovania, implementácie, monitorovania a hodnotenia operačných programov a

regionálneho operačného programu v širšej miere ako v programovacom období 2004 – 2006. Vyššie územné celky majú svoj úlohu vo Výbore regiónov EÚ a majú svoje stále zastúpenia v Bruseli.

Výhody štrukturálnych fondov:

- dodatkové finančné prostriedky na realizáciu zámerov VÚC, ktoré by z rozpočtu boli realizované neskôr, alebo by neboli realizované
- financovanie rozvojových zámerov, ktoré sú z dlhodobého hľadiska prospešné pre región, zamerané na vyrovňovanie regionálnych disparít v súlade s európskou regionálnou politikou
- možnosť regiónov podieľať sa na tvorbe dlhodobých stratégií a tak zabezpečovať svoj rozvoj

Výhľad do budúcnosti

Je potrebné pripraviť a podpísať tzv. „**územné dohody**“ (dohovor - *rešpektuje a je postavený na základných zásadách EÚ – subsidiarity, partnerstve, proporcionality*), medzi všetkými subjektmi - úrovňami verejnej správy na podporu stratégie Európa 2020.

Územná dohoda umožní verejnej správe v rámci SR na celoštátnej, regionálnej a miestnej úrovni v partnerstve vypracovať, zaviesť národný program reforiem v rámci stratégie Európa 2020 a kontrolovať dosiahnuté výsledky. Územná dohoda by mala byť základom pre zmluvu o rozvojovom a investičnom partnerstve medzi EK a členským štátom, ktorá by zároveň mala odrážať záväzky partnerov na vnútroštátnej a regionálnej úrovni pri implementácii národných programov reforiem stratégie Európa 2020.

Je potrebné zapojiť regionálnu samosprávu do prípravy podmienok pre budúce programové obdobie s cieľom delegovať v oblasti tvorby a implementácie štrukturálnych politík podstatnú časť zodpovednosti a úloh práve na regionálnu samosprávu:

- **decentralizácia,**
- **uplatňovanie princípu subsidiarity.**

Je potrebné posilniť inštitucionálny rámec s primeraným odborným a analytickým zázemím zabezpečiť nielen na kľúčových ekonomických a sociálnych ministerstvách, ale i na úrovni regiónov.

Ich úlohou má byť analytické rozpracovanie navrhovaných opatrení, ich prepojenie na rozpočet, monitoring a evaluáciu, VÚC požadujú aktívnu spoluprácu, osobitne pri rozpracovaní opatrení, nakoľko tieto budú mať priamy dopad aj na rozpočty VÚC.

VÚC podporujú vytvorenie podmienok pre podporu inovačných aktivít v súkromnom a verejnom sektore, podporujú vytvorenie účinných a efektívnych nástrojov, ktoré výraznejšie podporia postavenie a kompetencie regionálnych samospráv v oblasti inovačných aktivít na svojom území a v oblasti zakladania a budovania inovačných centier a klastrov.

Samosprávne kraje

Za 10 rokov pôsobenia vo verejnej správe na Slovensku sa snažia o lepšie využívanie a zvyšovanie rozvojového potenciálu daného, systematicky vymedzeného, priestoru (územia regiónu), ktorý vzniká optimalizáciou socio-ekonomických aktivít a efektívnym synergickým využitím všetkých disponibilných regionálnych zdrojov a existujúcich príležitostí, a ktorý vo všetkých krokoch dodržiava princípy ako sú transparentnosť, participatívnosť, efektívnosť a účinnosť, čo sa potom odráža vo zvýšenej konkurencieschopnosti regiónov, lepšej životnej úrovni a kvalite života obyvateľov.

Kontakt:

Ing. Martin Čaja

vedúci odboru strategických činností úradu NSK

13. Podpora malého a stredného podnikania

Ing. Emília Kodríková

Význam malých a stredných podnikov

Malé a stredné podniky (ďalej MSP) sú dôležitou súčasťou ekonomiky každého štátu. V krajinách OECD dlhodobo predstavujú viac ako 95 % z celkového počtu podnikov, na Slovensku je to ešte viac. Ich podiel na tvorbe pridanej hodnoty predstavuje približne 50 %, v SR to v r. 2010 bolo 56,1 %. Podiel MSP na zamestnanosti v priemysle predstavuje 60 – 70 %, v SR to v r. 2010 bolo 72,2 %.

Malé firmy sú významné aj z hľadiska zamestnanosti. Sú aj oveľa flexibilnejšie v prispôbovaní sa novým podmienkam ako veľké firmy. Dôkazom sú, napr. údaje o raste tržieb za vlastné výkony a tovar za 1. polrok 2011 v Banskobystrickom kraji, kedy priemerný rast tržieb priemyslu bol vo výške 115,4 %, pričom najvyšší rast bol dosiahnutý v podnikoch s 20 -24 zamestnancami – až 163,9 %. Začiatkom krízy malé subdodávateľské firmy ako prvé pocítili zníženie objednávok, pretože veľké firmy sa zo začiatku snažili udržať vlastnú zamestnanosť zabezpečením predchádzajúcich subdodávok vo vlastnej rézii. Objem výroby MSP je menší a vo väčšine prípadov nevlastnia drahé a úzko špecializované technologické zariadenia, preto sa dokážu v relatívne kratšom čase prispôbiť novým podmienkam trhu.

Potreba podpory inovácií u MSP

Inovácie sú nielen základom rozvoja firiem, ale aj rozvoja spoločnosti ako celku. Tak ako bez inovácií nie je možný pokrok spoločnosti, tak bez uplatňovania inovácií nie je možné zvyšovať ani konkurencieschopnosť alebo zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť chodu akejkoľvek firmy. Úroveň inovácií závisí od úrovne poznatkov, preto sú inovácie úzko spojené so vzdelávaním. Potrebu inovácií v spoločnosti si uvedomujú aj inštitúcie Európskej únie, preto sú inovácie aj jednou z priorít stratégie Európa 2020.

Stav podpory inovácií na Slovensku je alarmujúci. Slovensko sa dlhodobo umiestňuje v rebríčku krajín EÚ na predposledných miestach. Je vysoko pravdepodobné, že záväzok SR daný v nadväznosti na Stratégiu Európa 2020 nebude splnený.

Spotreba výdavkov na aplikovaný výskum a vývoj v SR je z priestorového hľadiska veľmi nerovnomerná. Za posledných 9 rokov viac ako 30 % výdavkov pripadlo na Bratislavský kraj a 23,69 % na Trenčiansky kraj. Najhoršie sú na tom Prešovský, Banskobystrický a Nitriansky kraj (od 3,95 – 5,69%), čo korešponduje aj so stavom hospodárstva v týchto krajoch.

Potrebu inovovať si väčšina začínajúcich slovenských podnikateľov a malých firiem na začiatku podnikania neuvedomuje, preto veľa malých firiem po skončení „novosti“ ich produktov úplne zaniká alebo musí hľadať nový predmet podnikania, s čím sú spojené nové vyššie náklady.

Na Slovensku po štyroch rokoch od začiatku podnikania pokračuje v podnikaní len približne 50 % firiem, po dvoch rokoch pokračuje asi 65 %, ale napr. vo Švédsku je to až 90 %. Severské krajiny sú známe svojou vysokou podporou inovácií.

Inovácie a tvorivosť nie sú zaradené ani v učebných osnovách našich škôl. Na vysokých školách sa inovácie učia len okrajovo ako súčasť niektorých predmetov. Celkovo na Slovensku prevláda nezáujem o technické predmety. Ich popularizácii a výučbe základov podnikania je potrebné venovať pozornosť už od základných škôl.

Pôsobnosť VÚC v podpore MSP a inovácií

Pôsobnosť v oblasti podpory podnikania a inovácií ukladá samosprávnym krajom zákon o samosprávnych krajoch č. 302/2001 Z. z. a zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja. Zákony hovoria o povinnostiach samosprávnych krajov v oblasti starostlivosti o všestranný rozvoj svojho územia a potrieb jeho obyvateľov, o účelnom využívaní miestnych ľudských, prírodných a iných zdrojov, pričom zákon dáva samosprávnym krajom aj možnosť vykonávať vlastnú investičnú a podnikateľskú činnosť.

Veľmi stručne - hlavným cieľom podpory regionálneho rozvoja je:

- odstraňovať alebo zmierňovať nežiaduce rozdiely v úrovni rozvoja regiónov a zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj,
- zvyšovať ekonomickú výkonnosť, konkurencieschopnosť a rozvoj inovácií v regiónoch,
- zvyšovať zamestnanosť a životnú úroveň obyvateľov.

Pričom podpora by mala rešpektovať potreby obyvateľstva a ochranu prírody a životného prostredia. Mala by byť zameraná najmä na:

- komplexné využívanie vnútorného rozvojového potenciálu územia;
- rozvoj vedy, výskum a vývoja so zreteľom na podporu zavádzania nových technológií a inovácií pre rešpektovanie špecifik regiónu;
- rozvoj hospodárstva a podnikateľského prostredia v regióne s cieľom zvýšiť jeho produktivitu, optimalizovať štruktúru hospodárstva, vytvárať nové a stabilizovať ohrozené pracovné miesta.

Uvedomujúc si závislosť životnej úrovne a kvality života obyvateľov kraja od úrovne podnikateľského prostredia majú samosprávne kraje už od doby svojho vzniku záujem riešiť aj túto oblasť ich pôsobnosti, ktorá sa stala súčasťou agendy regionálneho rozvoja. Ich činnosť v tejto oblasti je veľmi obmedzovaná hlavne nedostatkom finančných prostriedkov. V dobe vzniku vyšších územných celkov (ďalej VÚC) vo všeobecnosti neboli v samospráve s touto oblasťou pôsobnosti žiadne skúsenosti, ktoré by mohli byť presunuté z bývalých krajských úradov na VÚC spolu s agendou a aj s finančným krytím, tak ako to bolo v prípade agendy školstva, kultúry, soc. vecí, atď.

Tým, že nebola ukončená finančná decentralizácia, doteraz nedostávajú samosprávne kraje na túto oblasť ani žiadne zvlášť vyčlenené finančné prostriedky, tak ako je to napr. v Českej republike, ktorá mala rovnaké východiskové pozície ako Slovenská republika. Kraje sa preto snažia vytvárať rôzne partnerstvá, vrátane medzinárodných a získavať finančné prostriedky z rôznych projektov. V rámci prípravy programovacieho obdobia 2007 – 13 boli zo strany štátnych inštitúcií samosprávnym krajom pre oblasť podpory podnikania, vzdelávania a inovácií sľubované národné projekty zo štrukturálnych fondov (ďalej ŠF) - projekty na vybudovanie regionálnych inovačných centier

(ďalej RIC) a „globálne granty“, z ktorých sa doteraz nepodarilo presadiť ani jeden.

Stav podpory inovácií u MSP

Podpora malého a stredného podnikania a inovácií je na Slovensku nielen v porovnaní s krajinami západnej Európy, ale aj s krajinami V4 na veľmi nízkej úrovni. Čo sa týka výšky výdavkov na výskum a vývoj, tak zo súkromných ako aj verejných zdrojov, Slovensko je dlhodobo v poradí krajín EÚ na predposlednom mieste.

Podpora MSP je nedostatočná tak na úrovni firiem, ako aj v úrovni vytvárania spoločných podporných služieb pre MSP. Na Slovensku podporu na rozvoj podnikania alebo inovácií získavajú predovšetkým zahraniční investori. Z domácich firiem dostávajú podporu hlavne väčšie firmy prostredníctvom projektov z rôznych fondov, hlavne štrukturálnych. Výskum a vývoj firiem je podporovaný aj prostredníctvom projektov cez Agentúru na podporu výskumu a vývoja prostredníctvom spoločných projektov s univerzitami, SAV a výskumno-vývojovými inštitúciami, ktorých je však v porovnaní s minulosťou veľmi málo.

Doterajšie podmienky väčšiny výziev zo ŠF neboli vhodné pre menšie firmy z viacerých dôvodov: vysoká minimálna výška projektov; orientácia výziev na výskum, ktorý si menšie firmy vôbec nemôžu dovoliť, spôsoby financovania ako aj nedostatok prostriedkov na spolufinancovanie.

Priama podpora podnikateľov prostredníctvom projektov zo štrukturálnych fondov je všeobecne hodnotená ako narušanie konkurenčného podnikateľského prostredia. Nemožno nespomenúť obrovskú byrokráciu a korupciu v projektoch ŠF.

Doterajší systém poskytovania prostriedkov zo štrukturálnych fondov nemožno pozitívne hodnotiť ani hľadiska kohéznej politiky EÚ, pretože hodnotiace kritériá projektov len v minimálnej miere zohľadňujú obrovskú mieru nezamestnanosti v najzaostalejších okresoch a nepomáhajú odstraňovať priepastné regionálne rozdiely medzi najzaostalejšími a rozvinutejšími okresmi. Pri projektoch na podporu podnikania, vzdelávania a inovácií je jediným kritériom

zohľadňujúcim regionálne rozdiely miera nezamestnanosti v okrese realizácie projektu. Zo 100 možných bodov mohol projekt realizovaný v okrese s najvyššou nezamestnanosťou získať najviac len 2 - 4 body. Nárok na 4 body mali projekty z okresov, kde bola miera nezamestnanosti vyššia ako 10 %, pritom už dva roky máme okresy s viac ako 30 % nezamestnanosťou.

Celkovo slovenské firmy nemajú skúsenosti s medzinárodnými projektmi, preto je aj ich zapojenie do medzinárodných projektov minimálne. Obdobná situácia je v ne/využívaní rizikového kapitálu, voči ktorému majú hlavne malé slovenské firmy vysokú nedôveru.

Klastre

Ďalšia oblasť týkajúca sa podnikania a inovácií, ktorej sa na Slovensku zo strany štátnych inštitúcií nedostáva žiadna podpora, sú klastre. Klastrová politika je nielen v krajinách EÚ považovaná za jeden z najdôležitejších nástrojov regionálneho rozvoja. Slovensko je po Bulharsku a Rumunsku už poslednou členskou krajinou EÚ, ktorá doteraz klastre ani len nezačala podporovať. Aj susedné krajiny V4 už podporujú len „excelentné klastre“, ktoré majú za sebou už aj úspechy v oblasti inovácií a medzinárodnej spolupráce. Prvý, kto na Slovensku začal klastre zakladať, boli práve samosprávne kraje - TTSK v spolupráci s Mestom Trnava, ŽSK a BBSK.

Činnosť samosprávnych krajov v oblasti podpory podnikania a inovácií

Na Slovensku úplne chýba koordinácia rozvoja a podpory podnikania a inovácií na regionálnej úrovni vrátane adekvátneho finančného krytia. Na nedostatočnej úrovni je aj komunikácia krajskej samosprávy s centrálnymi štátnymi inštitúciami. Rezortné ministerstvá nezohľadňujú pri spracovávaní programových a plánovacích dokumentov priority krajov z programov hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja a regionálnych inovačných stratégií.

Jediný projekt, ktorý mal pomôcť rozvoju inovácií v krajoch bol už spomínaný projekt RIC. Napriek tomu, že RIC sú uvedené aj v Národnom strategickom referenčnom rámci na r. 2007-13, v OP Konkurencieschopnosť

a hospodársky rast a v Inovačnej politike MH SR, doteraz sa nerealizujú. Z dôvodu nepodpísania zmlúv o poskytnutí nenávratného finančného príspevku zo strany ministerstva sa nerealizujú ani v r. 2010 schválené projekty podporujúce vzdelávanie, prípravu analýz a strategických dokumentov k založeniu RIC v zmysle výzvy MPSVR č. DOP2009-SIP3. Projekty RIC boli uznesením vlády č. 256/2011 dokonca zrušené bez akéhokoľvek vysvetlenia a predchádzajúcej komunikácie s VÚC.

Samosprávne kraje sa v rámci svojich možností neustále snažia o presadzovanie svojich záujmov u príslušných štátnych inštitúcií a opakovane prepracúvajú plány, koncepcie, stratégie, na ktoré sa stále nenachádzajú potrebné finančné prostriedky. Ich aktivity sú preto zamerané na činnosti, nevyžadujú veľa finančných prostriedkov, ale neprinášajú požadovaný efekt. Zameriavajú sa hlavne na podporné aktivity. Vytvárajú a koordinujú partnerstvá s podpornými výskumno-vývojovými inštitúciami, univerzitami, školami, zakladajú a financujú klastre, pripravujú a realizujú rôzne projekty, organizujú informačné, propagačné a vzdelávacie aktivity a odborné podujatia, vrátane kooperačných búrz, súťaží o inovačné ocenenia, vedú databázy nehnuteľností vhodných na investovanie a poskytujú poradenstvo k ŠF (informačné centrá prvého kontaktu).

Sekcia na podporu MSP v rámci Združenia predsedov samosprávnych krajov SK 8

V záujme spoločného postupu pri riešení problémov samosprávnych krajov vznikla v rámci Združenia predsedov samosprávnych krajov SK 8 aj Sekcia na podporu malého a stredného podnikania. Jej gestorom je predseda Banskobystrického samosprávneho kraja. Cieľom sekcie bolo navrhnúť spoločne presadzované priority, ktoré vyplynuli zo zhodnotenia situácie v stave podpory MSP v regiónoch.

Boli identifikované nasledovné problémové oblasti, ktoré chcú kraje spoločne riešiť:

- Zvyšovanie podnikateľského a inovačného povedomia
- Potreba sieťovania a vytvárania partnerstiev
- Vznik nových MSP

- Budovanie podpornej inovačnej infraštruktúry
- Vzdelávanie MSP

Z toho vyplynuli spoločné priority Sekcie:

a) krátkodobé:

1. Regionálne inovačné centrá
2. Podpora vzniku a budovania klastrov
3. Vzdelávanie

b) dlhodobé priority:

1. Presadenie legislatívnych zmien – presnejšia definícia podpory a finančné krytie
2. Účasť VÚC na tvorbe programových dokumentov na obdobie 2014 – 2020.

Doterajšie aktivity sekcie sa sústredili hlavne na komunikáciu s ministerstvami a vládou na doriešenie problémov s vyššie spomínanými projektmi RIC. Doteraz sa nepodarilo nájsť obojstranne uspokojivé riešenie. Náhradu RIC centrami excelencie alebo niekoľkými kompetenčnými centrami VÚC nepovažujú za adekvátnu náhradu, ktorá by pomohla inováciám všeobecne a hlavne MSP v regiónoch hlavne z nasledujúcich dôvodov:

- RIC v Európe sú už v praxi overené dlhodobo dobre fungujúce projekty, je možné jednoduchým spôsobom od nich prebrať dobré skúsenosti a vyvarovať sa chýb,
- zriadenie centier hlavne pri univerzitách považujú VÚC za nerealizovateľné z hľadiska finančnej a prevádzkovej udržateľnosti týchto projektov – väčšina univerzít má vlastné finančné problémy s prevádzkou a ich prvé poslanie je vzdelávanie,
- doterajšie centrá excelencie boli väčšinou veľmi úzko špecializované na výskum a spolupracovali len s niekoľkými firmami, v budúcnosti tiež nedokážu pokrývať potreby veľkého množstva MSP, ktoré majú úplne iné problémy ako veľké firmy,
- nemožno súhlasiť s podporou len niekoľkých kompetenčných centier, ktoré sa majú venovať high-technológiám, pretože vo väčšine regiónov

- úplne absentujú podporné služby pre inovácie a vývoj a finančne slabé malé firmy si ich nebudú nikdy môcť dovoliť zakladať,
- VÚC ako jediné dokážu garantovať realizáciu projektov RIC po finančnej stránke a ich činnosť v prospech regiónu, čo napr. nemôžu zabezpečiť menšie samosprávy (mestá).

Literatúra

NADSME Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2010“

Štatistický úrad SR – regionálne databázy

Kontakt:

Ing. Emília Kodríková

odbor regionálneho rozvoja úradu BBSK

Úrad Banskobystrického samosprávneho kraja

14. Sociálne služby regionálnej samosprávy

Ing. Zuzana Jusková

Sociálnu politiku vyšších územných celkov začal písať tzv. kompetenčný zákon – t.j. zákon č. 416/2001 Z.z. o prechode pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky.

Dovtedy bol garantom poskytovania a zároveň financovania všetkých sociálnych služieb pre každého občana, ktorý bol na pomoc odkázaný, štát. Sociálne služby boli poskytované prostredníctvom krajských (pobytové sociálne služby - domovy dôchodcov, domovy sociálnych služieb) alebo okresných úradov (terénne sociálne služby - napr. opatrovateľská služba, zariadenia opatrovateľskej služby) v závislosti od druhu sociálnej služby.

S účinnosťou od 1. júla 2002 v zmysle vyššie uvedeného kompetenčného zákona došlo k prerozdeleniu kompetencií medzi vyššie územné celky a obce nasledovným spôsobom:

- na VÚC boli delimitované domovy sociálnych služieb a kombinované zariadenia – domovy dôchodcov a domovy sociálnych služieb. Okrem tejto povinnosti prešla na samosprávne kraje taktiež **povinnosť registrovať a následne financovať** aj neverejných poskytovateľov, ktorí poskytovali sociálne služby,
- na obce a mestá boli delimitované pobytové zariadenia - domovy dôchodcov, domovy penzióny pre dôchodcov, zariadenia opatrovateľskej služby a terénne sociálne služby – t.j. opatrovateľská služba, jedálne pre dôchodcov, pracovňa, strediská osobnej hygieny, kluby dôchodcov.

Do roku 2005, teda do nadobudnutia účinnosti zákonov upravujúcich fiškálnu decentralizáciu, boli všetky delimitované sociálne služby poskytované VÚC a obcami naďalej financované zo štátneho rozpočtu. Po ukončení procesu fiškálnej decentralizácie **kompetencie samosprávnych krajov** v sociálnej oblasti boli v plnej miere **zabezpečované z vlastného rozpočtu** – teda z podielových

daní jednotlivých VÚC. **Financovanie pobytových sociálnych služieb v obciach**, na rozdiel od samosprávnych krajov, je **naďalej aj v súčasnosti financované zo štátneho rozpočtu** prostredníctvom tzv. štátnej decentralizačnej dotácie (ide o zariadenia pre seniorov a zariadenia opatrovateľskej služby).

Ďalším výrazným medzníkom sociálnej politiky samosprávnych krajov bol rok 2008 a prijatie zákona o sociálnych službách č. 448/2008. Zákon o sociálnych službách priniesol niekoľko zásadných zmien pri poskytovaní sociálnych služieb, ako napr.:

- posudzovaciu činnosť – t.j. posudzovanie odkázanosti fyzickej osoby na sociálnu službu, ktoré predchádza samotnému poskytnutiu služby v konkrétnom zariadení,
- rozdelenie poskytovania sociálnych služieb medzi obce a VÚC,
- rozdelenie financovania sociálnych služieb medzi obce a VÚC.

Prijatie uvedeného zákona znamenalo pre samosprávne kraje ďalšie zvýšenie nárokov na ich rozpočty bez garancie zabezpečenia príjmov zo štátneho rozpočtu na jeho aplikáciu v praxi. Ako príklad uvediem:

- zriadenie posudkových tímov (t.j. prijatie nových sociálnych pracovníkov, zabezpečenie posudkových lekárov),
- financovanie nových druhov sociálnych služieb (domovy na pol ceste, špecializované zariadenia,...),
- zvýšené mzdové výdavky na splnenie počtu odborných zamestnancov v jednotlivých zariadeniach sociálnych služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC,
- zvýšené výdavky na splnenie technických parametrov poskytovania sociálnych služieb a pod. (stavebné úpravy zariadení, spracovanie projektových dokumentácií na rekonštrukciu objektov zariadení, povinné spolufinancovanie projektu v rozsahu 5% - pri ROP, ...).

Práve nedostatočný záujem štátu – t.j. nepremietnutie zvýšených výdavkov na aplikáciu zákona - spôsobuje vážne problémy pri garancii nárokov občanov

jednotlivých regionálnych samospráv na poskytnutie primeranej a vhodnej sociálnej služby.

Pritom je potrebné uviesť, že samosprávne kraje poskytujú, resp. financujú prevažnú časť nákladov súvisiacich s poskytovaním sociálnych služieb pre občanov na celom Slovensku. Príkladom je niekoľko čísel:

- z rozpočtu jednotlivých VÚC bolo k 30.4.2011 financovaných spolu takmer 23 tisíc občanov – prijímateľov sociálnych služieb,
- z celkového podielu daní z príjmov FO samosprávnych krajov predstavovali výdavky na sociálnu oblasť za rok 2009 191 500 tis. €, čo je 46 %, v roku 2010 predstavovali výdavky 172 365 €, čo je 49 %.

V závere chcem poukázať na prebiehajúci proces prípravy zmeny kompetenčného zákona, ktorým chce štát zbaviť obce ich zodpovednosti za sociálne služby určené seniorom – t.j. zariadenia pre seniorov a zariadenia opatrovateľskej služby a preniesť bremeno zodpovednosti za ich financovanie opäť na samosprávne kraje. Dôvodom tohto zámeru MPSVaR SR je vyhovieť požiadavke ZMOS-u, ktorý argumentuje, že obce nie sú schopné zabezpečovať plnenie kompetencií zákona o sociálnych službách z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov. ZMOS, ako aj príslušné štátne orgány ale opomenuli, že mechanizmus prerozdelenia podielových daní pre obce a vyššie územné celky je rovnaký, tak ako je rovnaký percentuálny podiel zohľadnenia občanov nad 60 rokov veku (teda 32%).

Chcem vyjadriť nádej, že problémy pri presadzovaní prospešnej sociálnej politiky, s ktorými sa regionálne samosprávy za obdobie ich existencie potýkali, ako aj skúsenosti, ktoré v tomto procese nadobudli, nájdu v ďalšom období svoje miesto pri prijímaní zákonov ovplyvňujúcich život veľkej časti obyvateľov jednotlivých regiónov Slovenska.

Kontakt:

Ing. Zuzana Jusková

samostatný referent odboru regionálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja

15. Školstvo a šport v samosprávnych krajocho v Slovenskej republike

Ing. Zuzana Mešková

1. Hlavné ciele v oblasti školstva z Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2010 – 2014 sú:

v oblasti základného a stredného školstva:

- zmena systému a obsahu výučby (zmena štátneho vzdelávacieho programu, posun od memorovania k tvorbe spôsobilosti a schopnosti získať informácie, meranie pridanej hodnoty školy pri vzdelávaní žiakov),
- odstránenie byrokracie v školách a voči školám,
- zavedenie povinného posledného ročníka materskej školy s možnosťou alternatívnych riešení pre deti, ktoré majú predpoklad úspešne zvládnuť školskú dochádzku aj bez účasti na predškolskom vzdelávaní,
- prehodnotenie významu špeciálnych škôl, prijatie opatrení na zabránenie segregácie na základe etnickej príslušnosti,
- zavedenie anglického jazyka ako povinného cudzieho jazyka,
- príprava koncepcie na zlepšenie ovládania cudzích jazykov,
- skvalitnenie výučby slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín,
- zrušenie monopolu štátu na učebnice (ponechanie právomoci štátu na posúdenie a potvrdenie súladu učebnice so štátnym vzdelávacím programom),
- zlepšenie mzdového ohodnotenia pedagogických zamestnancov,
- zrovnoprávnenie financovania škôl a školských zariadení bez ohľadu na ich zriaďovateľa,
- podpora prijímania na stredné školy bez prijímacích skúšok na základe objektívneho hodnotenia schopností detí,

- vytvorenie podmienok na zvýšenie celkového objemu športových aktivít žiakov počas vyučovania a vo voľnom čase,
- prijatie opatrení na zlepšenie kvality školského stravovania,
- prijatie opatrení na zaistenie vyššej bezpečnosti na školách.

v oblasti vysokého školstva a vedy:

- prijatie uceleného súboru opatrení na posilnenie kvality vysokých škôl a výskumných ustanovizní,
- prehodnotenie posledných noviel vysokoškolského zákona,
- zavedenie medzinárodných štandardov kvality do akreditačného procesu,
- prijatie krokov na zníženie administratívnej náročnosti akreditačného procesu,
- vytvorenie mechanizmu na odobratie podvodne získaných vysokoškolských a vedecko-pedagogických titulov,
- vytvorenie motivačného finančného nástroja pre vysoké školy, ktoré chcú zvýšiť svoju kvalitu a konkurencieschopnosť,
- odbúranie prekážok pre príchod pracovísk špičkových univerzít a výskumných inštitúcií na Slovensko a finančné motivovanie ich vstupu,
- zmena legislatívy tak, aby bol možný rýchly kariérny postup excelentným pedagógom a výskumníkom a podpora návratu slovenských kapacít zo zahraničia,
- zvýšenie objemu finančných zdrojov pre najlepšie tímy a pracoviská,
- vytvorenie nového systému inštitucionálneho a grantového financovania výskumu,
- transformovanie Agentúry na podporu výskumu a vývoja (APVV) na nezávislú organizáciu a podpora jej významu pri financovaní výskumu a vývoja na Slovensku,
- vytvorenie systémových opatrení na zvýšenie úspešnosti slovenských subjektov v komunitárnych programoch Európskej únie,
- podpora vzniku prestížnej národnej vedeckej ceny,
- zvýšenie úlohy cudzieho jazyka vo vzdelávaní na vysokých školách s dôrazom na anglický jazyk,

- analýza súčasnej situácie vo vyberaní poplatkov a zavedenie účinného postupu proti nezákonnému a nespravodlivému vyberaniu poplatkov,
- podpora rôznorodosti vnútornej organizácie a kompetencie vysokých škôl,
- reforma financovania sociálnej podpory študentov vysokých škôl a ich športových a kultúrnych aktivít,
- podpora vzniku a rozvoja centier pomoci pre študentov so zdravotným postihnutím na vysokých školách.

v oblasti mládeže a športu:

- financovanie športu s dôrazom na mládež, talenty a reprezentáciu,
- kladenie dôrazu na to, aby športové aktivity a súťaže financované z verejných zdrojov boli určené pre všetkých,
- podpora projektov zvyšujúcich spoločenskú angažovanosť a aktivitu mladých ľudí.

2. Kompetencie v regionálnom školstve vyplývajúce z platnej legislatívy

Prenesené kompetencie samosprávneho kraja sú:

- finančné, personálne materiálno-technické a priestorové zabezpečenie výchovno-vzdelávacieho procesu vo vzťahu ku školám, ktorých je zriaďovateľom,
- zriaďovanie a zrušovanie stredných škôl a stredísk praktického vyučovania,
- vykonávanie štátnej správy v druhom stupni vo veciach, v ktorých v prvom stupni rozhodol riaditeľ školy.

Originálne kompetencie samosprávneho kraja sú:

- zriaďovanie a zrušovanie jazykových škôl, základných umeleckých škôl a školských zariadení,
- v oblasti výchovy a vzdelávania kontrola dodržiavania všeobecne záväzných predpisov,

- poskytovanie odbornej a poradenskej činnosti školám a školským zariadeniam,
- prerokovávanie s riaditeľmi škôl a školských zariadení a s územnou školskou radou: koncepcie rozvoja škôl a školských zariadení, návrhov na zriaďovanie alebo zrušovanie škôl a školských zariadení, návrhov na zavedenie nových študijných a učebných odborov a zameraní,
- spracovávanie a poskytovanie informácií v oblasti výchovy a vzdelávania orgánom štátnej správy a verejnosti,
- starostlivosť o budovy, v ktorých školy v zriaďovateľskej pôsobnosti krajov sídlia.

3. Regionálna vzdelávacia politika

Ciele v oblasti všeobecného (gymnaziálneho) vzdelávania:

- rozvoj širokého kultúrneho vzdelanostného základu pre celoživotné vzdelávanie,
- modernizácia materiálno-technického vybavenia gymnázií,
- zvýšenie vzdelanostnej úrovne obyvateľstva, aby 20% obyvateľstva dosiahlo vysokoškolské vzdelanie,
- spolupráca gymnázií s univerzitným prostredím,
- vytvorenie podmienok pre výchovu a vzdelávanie žiakov s nadaním a talentom.

Ciele v oblasti odborného vzdelávania a prípravy:

- rozvoj kľúčových kompetencií žiakov stredných odborných škôl pre ich úspešné uplatnenie sa na trhu práce,
- optimalizácia siete stredných škôl a školských zariadení a siete študijných a učebných odborov a jej zosúladenie s potrebami trhu práce (otvorený systém odborného vzdelávania a prípravy),
- prispôsobenie praktickej výučby žiakov potrebám zamestnávateľov,
- zriadenie centier odborného vzdelávania podľa regionálnych špecifik,

- modernizácia materiálo-technického vybavenia stredných odborných škôl.

Ciele v oblasti rozvoja školských zariadení:

- orientácia výchovy žiakov v školských zariadeniach na zdravý spôsob života a pozitívne medziľudské vzťahy,
- vytvorenie podmienok pre efektívne využívanie voľného času,
- zvýšenie úrovne a zdravého spôsobu stravovania v školských účelových zariadeniach.

Ciele v oblasti projektovej činnosti:

- využívanie zdrojov z fondov Európskej únie na zlepšenie infraštruktúry, kvality a rozmanitosti vzdelávania,
- podpora mobility žiakov, jazykových kompetencií, vzájomného spoznávania kultúr v rámci projektov Leonardo da Vinci a Comenius,
- podpora projektov zameraných na rozvoj kultúry a športu z finančných zdrojov samosprávnych krajov.

Ciele v oblasti prevencie sociálno-patologických javov:

- tvorivé využívanie voľného času s dôrazom na podporu kvality života,
- rozvoj efektívnej prevencie prostredníctvom preventívnych programov pre deti, mládež a širokú verejnosť,
- zvýšenie dostupnosti a kvality informácií o prevencii sociálno-patologických javov.

Ciele v oblasti celoživotného vzdelávania:

- podpora a rozvoj záujmu verejnosti o celoživotné vzdelávanie,
- zvyšovanie kvalifikovanosti a odbornosti pedagogických zamestnancov stredných škôl a školských zariadení,
- podpora celoživotného vzdelávania v centrách odborného vzdelávania a prípravy,

- zvýšenie informačnej gramotnosti obyvateľstva – počítačové zručnosti pre generáciu tretieho veku.

Ciele v oblasti športu a telesnej výchovy:

- ovplyvňovanie kvality života verejnosti prostredníctvom športu a telesnej výchovy,
- podpora vzniku športových tried zameraných na jednotlivé športy,
- podpora mládeže v aktívnom zapájaní sa do športových, turistických a rekreačných aktivít,
- výstavba nových športových objektov a modernizácia existujúcich,
- otvorenie škôl a školských zariadení pre žiakov, rodičov a verejnosť na realizovanie športových aktivít.

4. Financovanie škôl s školských zariadení

Financovanie škôl a školských zariadení upravuje Zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších zmien a doplnkov, ktorý nadobudol účinnosť od 01.01.2004. Na náklady spojené s preneseným výkonom štátnej správy (stredné školy a strediská praktického vyučovania), ktorých zriaďovateľom je samosprávny kraj (ďalej len „SK“), prideluje štát prostredníctvom rozpočtovej kapitoly MŠVVaŠ samosprávnemu kraju:

- normatívne finančné prostriedky na osobné a prevádzkové náklady. Ich výška závisí od počtu žiakov a normatívu platného pre príslušný kalendárny rok (normatív určuje MŠVVaŠ SR). SK zostavuje plán a rozpis takto pridelených finančných prostriedkov a kontroluje efektívnosť ich využívania;
- nenormatívne finančné prostriedky na odchodné, za mimoriadne výsledky žiakov, vzdelávacie poukazy, riešenie havarijných situácií, rozvojové projekty, vzdelávacie poukazy... prideluje MŠVVaŠ SR v priebehu roka; SK ich poukáže školám.

Starostlivosť o budovy (vlastník SK), v ktorých tieto školy sídlia, je predmetom samosprávnej pôsobnosti SK – financovanie zabezpečuje SK z podielových daní, kapitálových príjmov, úverov a pod. Na financovanie originálnych kompetencií (ZUŠ, JŠ a školské výchovno-vzdelávacie zariadenia a školské účelové zariadenia /ďalej len „školské zariadenia“) v zriaďovateľskej pôsobnosti SK ako aj financovanie ZUŠ, JŠ a školských zariadení (tu patria aj špeciálne výchovné zariadenia, školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie) v zriaďovateľskej pôsobnosti neštátnych zriaďovateľov (cirkevní a súkromní) používa SK podielové dane (finančné prostriedky poukázané podľa zákona č. 564/2004 Z. z. o rozpočtovom určení výnosu dane z príjmov územnej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

Rozpis finančných prostriedkov je závislý od počtu žiakov, poslucháčov, detí (u neštátnych zriaďovateľov počet žiakov, poslucháčov, detí nad 15 rokov veku s výnimkou škôl v prírode) a normatívu (na osobné a prevádzkové náklady) určeného všeobecne záväzným nariadením príslušného SK. SK vykonáva finančnú kontrolu na úseku hospodárenia s pridelenými finančnými prostriedkami - kontroluje efektívnosť a účelnosť ich využitia.

Starostlivosť o budovy (vlastník SK), v ktorých sídlia tieto ZUŠ, JŠ a školské zariadenia, je v kompetencii SK a starostlivosť o budovy, v ktorých sídlia neštátne ZUŠ, JŠ a školské zariadenia je v kompetencii neštátneho zriaďovateľa.

5. Prehľad finančných prostriedkov poskytovaných z rozpočtovej kapitoly MŠVVaŠ SR a z príjmov samosprávnych krajov za rok 2010

Prehľad údajov za prenesené kompetencie v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávnych krajov za rok 2010

Samosprávny kraj	Počet škôl	počet stredísk praktického vyučovania	Objem finančných prostriedkov pridelených z MŠVVaŠ SR za rok 2010 (v EUR)		
			SPOLU	z toho:	
				normatívne FP	nenormatívne FP
B. Bystrica	70	0	45 454 051	44 793 371	660 680
Bratislava	58	0	38 537 137	37 990 341	546 796
Košice	76	0	57 795 563	56 720 121	1 075 442
Nitra	70	2	51 118 630	50 329 672	788 958
Prešov	82	0	62 348 404	61 418 690	929 714
Trenčín	48	0	47 092 055	46 342 098	749 957
Trnava	52	0	37 238 517	36 680 313	558 204
Žilina	66	0	59 040 455	58 080 806	959 649
Spolu	522	2	398 624 812	392 355 412	6 269 400

Zdroj: podklady jednotlivých samosprávnych krajov

Vývoj poskytovania finančných prostriedkov z MŠVVaŠ SR samosprávnym krajom v roku 2009 a 2010

Rok	Počet škôl	Počet žiakov	Objem finančných prostriedkov pridelených z MŠVVaŠ SR (v EUR)		
			SPOLU	z toho:	
				normatívne FP	nenormatívne FP
2009	524	241 447	1 239 978 587	1 195 903 625	44 074 962
2010	519	229 309	1 257 537 706	1 213 174 911	44 362 795
Rozdiel	-5	-12 138	17 559 119	17 271 286	287 833

Zdroj: Správa o hospodárení škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti obcí, VÚC, KŠÚ, cirkevných a súkromných zriaďovateľov za roky 2010 a 2011 – spracovaná MŠVVaŠ SR

Aj napriek tomu, že v roku 2010 došlo k poklesu žiakov a objem finančných prostriedkov pridelených z MŠVVaŠ SR bol vyšší ako v roku 2009, sú tieto finančné prostriedky nepostačujúce, a to z dôvodu narastajúcich nákladov na energie, čo súvisí s veľkosťou školy, existenciou dielní, výrobných hál a modernizačným dlhom.

**Prehľad údajov za originálne kompetencie v zriaďovateľskej pôsobnosti
samosprávnych krajov za rok 2010**

Samosprávny kraj	Počet školských zariadení	Objem finančných prostriedkov za rok 2010 (v EUR)
B. Bystrica	59	7 690 846
Bratislava	46	4 287 440
Košice	78	5 477 976
Nitra	81	4 542 796
Prešov	63	3 907 261
Trenčín	41	3 104 404
Trnava	65	3 275 528
Žilina	71	4 947 571
Spolu	504	37 233 822

Zdroj: podklady jednotlivých samosprávnych krajov

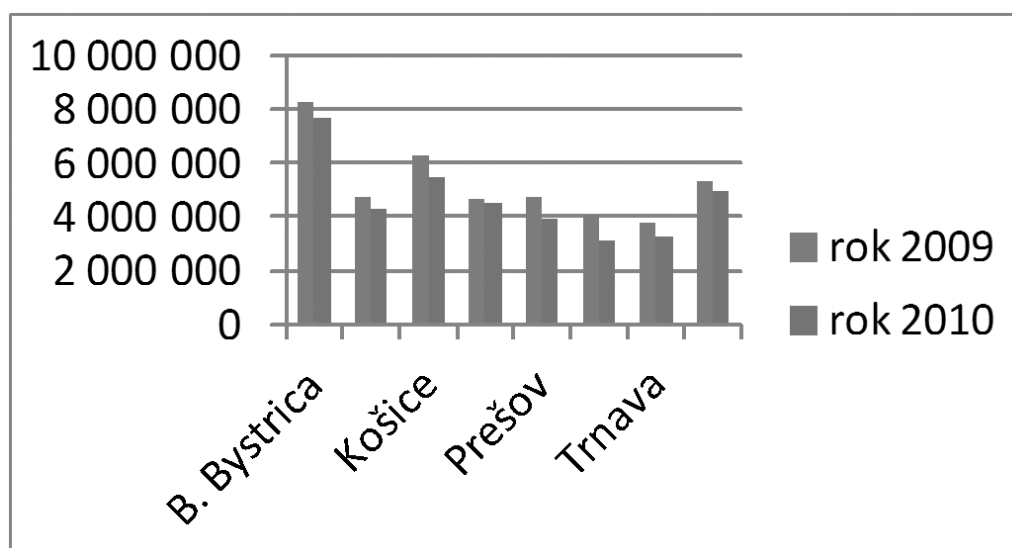
**Vývoj poskytovania finančných prostriedkov na originálne kompetencie
v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávnych krajov v roku 2009 a 2010**

Rok	počet školských zariadení	Objem finančných prostriedkov za rok 2010 (v EUR)
2009	507	41 815 468
2010	528	37 233 822
Rozdiel	21	-4 581 646

Zdroj: podklady jednotlivých samosprávnych krajov

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že objem finančných prostriedkov v roku 2010 mal aj napriek nárastu počtu školských zariadení klesajúcu tendenciu. Pokles finančných prostriedkov bol spôsobený nepriaznivým vývojom daňových príjmov.

**Vývoj poskytovania finančných prostriedkov na originálne kompetencie
v zriaďovateľskej pôsobnosti krajov za roky 2009 a 2010 (v EUR)**

Prehľad poskytovania dotácií neštátnym zriaďovateľom za rok 2010

Samosprávny kraj	počet zriaďovateľov	počet školských zariadení	Dotácia za rok 2010 (v EUR)
Banská Bystrica	34	47	974 929
Bratislava	53	60	1 987 250
Košice	33	47	910 336
Nitra	27	34	691 998
Prešov	37	76	2 225 841
Trenčín	24	28	448 055
Trnava	16	26	807 435
Žilina	36	48	1 253 664
Spolu	260	366	9 299 508

Zdroj: podklady jednotlivých samosprávnych krajov

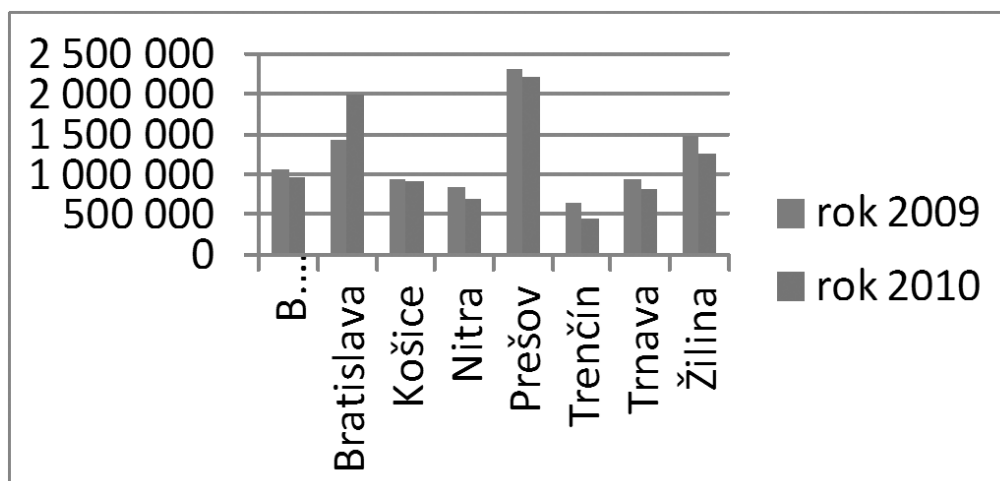
Vývoj poskytovania dotácií neštátnym zriaďovateľom v roku 2009 a 2010

Rok	počet neštátnych zariadení	poskytnutá dotácia (v EUR)
2009	364	9 661 656
2010	366	9 299 508
Rozdiel	2	- 362 148

Zdroj: podklady jednotlivých samosprávnych krajov SR

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že v roku 2010 došlo k poklesu poskytovania dotácií neštátnym zriaďovateľom (okrem BSK) z dôvodu, že **v roku 2009** bola neštátnym zriaďovateľom poskytovaná dotácia najmenej vo výške **90 %** objemu finančných prostriedkov poskytovaných neštátnym školským zariadeniam. **V roku 2010** došlo k zmene poskytovania dotácie na **88 %** objemu finančných prostriedkov poskytovaných neštátnym školským zariadeniam. Zároveň sa výška poskytovanej dotácie v jednotlivých rokoch odvíja od výšky normatívnych príspevkov stanovených vo všeobecne záväzných nariadeniach jednotlivých samosprávnych krajov.

Vývoj poskytovania dotácií neštátnym zriaďovateľom v roku 2009 a 2010 (v EUR)

6. Problémy spojené s financovaním prenesených kompetencií

Zápory normatívneho financovania:

- klesajúci počet žiakov, narastajúce náklady na energie (inflácia) vzhľadom na veľkosť školy, existenciu dielní a výrobných hál, zastaralých budov (modernizačný dlh),
- pridelený normatív nebude postačovať na pokrytie prevádzkových nákladov jednotlivých škôl s počtom menej ako 250 žiakov,
- mzdový normatív nepostačuje v prípade, že v škole je vekovo starší kolektív zamestnancov (nad 50 rokov veku),
- škole chýbajú finančné prostriedky na delenie tried podľa vyhlášky (u škôl s nižším počtom žiakov),
- stredné školy s umeleckým zameraním majú stanovený nízky normatív, ktorý pri 100 % pridelenom normatívnom príspevku nepokrýva potreby škôl,
- určenie percenta pre časť normatívneho príspevku zodpovedajúcu osobným nákladom vo výške najmenej 90 % - vhodné upraviť (znižiť) toto percento na 85 %,
- určenie percenta pre časť normatívneho príspevku zodpovedajúcu prevádzkovým nákladom vo výške najmenej 80 % - vhodné upraviť (znižiť) toto percento na 75 %.

Problémy spojené s financovaním originálnych kompetencií:

Z dôvodu klesajúcich príjmov z daní fyzických osôb vzniká nedostatok finančných zdrojov na zabezpečenie financovania ZUŠ, JŠ a školských zariadení. Nevýhodou súčasného legislatívneho prostredia je, že samosprávnemu kraju bola ustanovená povinnosť financovať neštátne ZUŠ, JŠ a školské zariadenia bez ďalšieho finančného krytia. Samosprávny kraj má povinnosť poskytnúť neštátnemu zriaďovateľovi ZUŠ, JŠ a školského zariadenia finančné prostriedky pre žiakov nad 15 rokov veku, tzn., že financuje aj dospelé osoby, ktoré majú ukončené vzdelávanie na strednej škole. Školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie sa financujú podľa počtu evidovaných detí za uplynulý

školský rok, čo je ne hospodárne (vhodné by bolo financovať tieto zariadenia podľa výkonov, t.j. podľa poskytnutia služby klientovi – žiakovi).

7. Spolupráca so zamestnávateľmi, vysokými školami a III. sektorom

Spolupráca stredných odborných škôl so sociálnymi partnermi sa uskutočňuje v oblastiach:

- činnosť Krajských rád pre odborné vzdelávanie a prípravu,
- priama účasť sociálnych partnerov na zabezpečení materiálnych a didaktických prostriedkov v stredných odborných školách,
- výmena odborníkov a zabezpečenie odbornej praxe žiakov v podnikoch,
- realizácia rekvalifikácií, školení, exkurzií a vzdelávacích aktivít,
- zabezpečenie softvérového a hardverového vybavenia učební a laboratórií,
- spolupráca odborníkov z praxe a žiakov škôl na projektoch a ročníkových prácach.

Medzi negatívne vplyvy, ktoré ovplyvňujú spoluprácu zamestnávateľov so strednými školami patria:

- nedostatočný kvalifikovaný odhad potrieb trhu práce,
- nízka úroveň motivácie zamestnávateľov na spoluprácu so školami,
- zánik tradičných a vznik nových zamestnávateľov (absencia rozpracovaných zámerov v oblasti odborného vzdelávania a prípravy),
- vysoké školy ponúkajú študijné programy, ktorých absolventi nemajú uplatnenie sa na trhu práce (študijné programy nekorešpondujú s požiadavkami zamestnávateľov).

Kontakt:

Ing. Zuzana Mešková

oddelenie ekonomiky úradu Žilinského samosprávneho kraja

16. Rozvoj cestovného ruchu a kultúry v podmienkach samosprávnych krajov

Mgr. Jarmila Moncmannová

V súvislosti s rozvojom cestovného ruchu na Slovensku treba spomenúť predovšetkým absenciu legislatívnej normy o cestovnom ruchu s vymedzením organizačnej štruktúry, s pravidlami pre riadenie a koordináciu, so stanovením zodpovednosti od miestnej úrovne cez mikroregióny až po vyššie územné celky a štátnu úroveň. Nová stratégia rozvoja cestovného ruchu Slovenska na roky 2007 – 2013 definuje strategický cieľ - zvyšovať jeho konkurencieschopnosť pri lepšom využívaní potenciálu, so zámerom vyrovňovania regionálnych rozdielností a tvorby nových pracovných príležitostí. Pre naplnenie tohto cieľa definuje päť špecifických cieľov rozvoja cestovného ruchu SR:

1. posilnenie postavenia odvetvia cestovného ruchu v národnom hospodárstve,
2. zvýšenie atraktívnosti Slovenska ako dovolenkového cieľa,
3. zvýšenie objemu pobytového cestovného ruchu,
4. zlepšenie štruktúry zahraničných návštevníkov Slovenska skvalitňovaním poskytovaných služieb,
5. podpora tvorby nových pracovných príležitostí, najmä v regiónoch s významným potenciálom pre cestovný ruch.

Regionálna samospráva – vyššie územné celky

V zmysle spracovanej Regionalizácie cestovného ruchu Slovenskej republiky sa krajina delí na 21 regiónov cestovného ruchu. Úlohou VÚC je vytvárať koncepcie rozvoja cestovného ruchu v regiónoch, marketingovými a propagačnými aktivitami podnecovať k návšteve regiónu a podporovať samosprávy miest a obcí pri riešení otázok spojených s cestovným ruchom.

Regionalizácia cestovného ruchu definuje potenciál cestovného ruchu v jednotlivých regiónoch CR na Slovensku a následne navrhuje nosné aktivity a formy cestovného ruchu.

Na regionálnej úrovni za rozvoj CR zodpovedá samosprávny kraj. Na základe §4 zákona 302/2001 Z.z. o samospráve VÚC (zákon o samosprávnych krajoch) medzi pôsobnosťami samosprávneho kraja v oblasti cestovného ruchu patrí:

- utváranie podmienok na tvorbu, prezentáciu a rozvoj kultúrnych hodnôt a kultúrnych aktivít a starostlivosť o ochranu pamiatkového fondu,
- koordinácia rozvoja cestovného ruchu.

V rámci reformy verejnej správy prešli na samosprávne kraje na základe §3 zákona 416/2001 Z.z. o prechode niektorých pôsobností z orgánovej štátnej správy na obce a samosprávne kraje nasledovné kompetencie v oblasti cestovného ruchu:

- koordinovanie plnenia koncepcií a úloh súvisiacich s rozvojom cestovného ruchu,
- poskytovanie podkladov, informácií, číselných údajov, rozborov a vyhodnotení orgánom štátnej správy a obci na základe ich žiadosti.

Projekty TTSK

Lávka cez rieku Moravu v archeologickom parku Mikulčice a Kopčany vrátane prístupových komunikácií pre nemotorovú dopravu a pešiu turistiku. Cieľom projektu v spolupráci s Juhomoravským krajom je zvýšenie dostupnosti archeologicky významnej pamiatky Veľkej Moravy, národného a európskeho významu v cezhraničnom území, spojením brehov rieky Moravy mostnou lávkou s cieľom rozvíjať cestovný ruch, turistickú infraštruktúru a nemotorovú dopravu. Projekt je dôležitý z hľadiska vypracovania kompletnej projektovej dokumentácie mostnej konštrukcie lávky spolu s prístupovými komunikáciami k turisticky významnej pamiatke Veľkej Moravy národného a európskeho významu tak z Trnavského samosprávneho kraja, ako aj z Juhomoravského kraja.

Rozvoj spolupráce Juhomoravského kraja a Trnavského samosprávneho kraja v oblasti cyklistiky. Hlavným cieľom projektu je vytvoriť jednotný rámec budovania siete cyklotrás na území TTSK v nadväznosti na JMK a medzinárodné cyklotrasy za účelom vytvorenia podmienok pre trvalo udržateľný rozvoj cestovného ruchu pre všetkých domácich aj zahraničných turistov a cykloturistov. Jedným z dôležitých výstupov projektu je vytvorenie spoločného informačného systému v oblasti cykloturistiky, vytvorenie koncepcie cyklotrás na území TTSK, propagácia a prezentácia cykloturistiky domácej aj zahraničnej verejnosti.

Podpora spolupráce Juhomoravského kraja a Trnavského kraja v oblasti regionálneho rozvoja pri vytváraní cezhraničnej siete prípravy projektov. Hlavným cieľom projektu bolo vytvorenie stabilnej kooperačnej siete za účelom zosieťovania Trnavského samosprávneho kraja a Juhomoravského kraja, výmeny informácií a zdieľania dobrých príkladov z praxe, čo viedlo k posilneniu aktívnej komunikácie a spolupráce medzi regiónmi a následnej realizácii konkrétnych projektov.

Trnavský kraj - región pre všetkých. Cieľom projektu je podpora aktivít zameraných na propagáciu regiónov a kľúčových foriem cestovného ruchu v územiach Trnavského samosprávneho kraja, ktoré sú v Novej stratégii cestovného ruchu SR do roku 2013 definované ako územia s medzinárodným a národným významom a ako územia v regióne vyššej kategórie ako príslušný región. Podľa regionalizácie cestovného ruchu v SR toto vymedzenie predstavuje celé územie Trnavského samosprávneho kraja okrem okresov Skalica a Senica. Výnimkou je mesto Šaštín – Stráže, ktoré patrí k územiu vyššej kategórie ako príslušný región. Projekt prispeje k intenzívnemu rozvoju všetkých kľúčových foriem cestovného ruchu, zvýši kooperáciu verejného a súkromného sektora a komplexnou propagáciou jednotlivých logicky nadväzujúcich aktivít prispeje k tomu, aby sa Trnavský samosprávny kraj stal plne konkurencieschopným krajom cestovného ruchu v SR.

Vzájomné prepojenie turistických stredísk a ciest prostredníctvom kompy cez staré koryto Dunaja medzi obcami Gabčíkovo a Dunaremete. Hlavným cieľom projektu je napomôcť udržateľnej spolupráci medzi „obyvateľmi – susedmi“ na oboch stranách hranice, oživenie turizmu, ekonomiky pohraničného regiónu a zvýšenie životnej úrovne zefektívnením dopravnej obslužnosti regiónu. Hlavný cieľ sa zabezpečí vybudovaním kompy premávajúcej podľa cestovného poriadku, vybudovaním potrebnej infraštruktúry (prístavisko, parkovisko, obslužná budova, sociálne zariadenia) a vybudovaním cestnej siete spájajúcej prístavisko s príslušnými obcami, resp. spevnenie vozovky.

Zlepšenie cezhraničnej dostupnosti v oblasti Hrušovskej zdrže Vodného diela Gabčíkovo. Strategickým cieľom projektu je zvýšenie hospodárskej a sociálnej integrácie v cezhraničnej oblasti - spojenie pobrežných obcí predtým rozdelených Dunajom, v súčasnosti zdržou vodného diela, čo má veľký význam aj z hľadiska hospodárskeho, ako aj spoločenského rozvoja. Prepojením brehov predpokladáme zvýšenie hospodárskej konkurencieschopnosti v prihraničnej oblasti, pozitívny vplyv na rozvoj cestovného ruchu a generovanie nových investícií do infraštruktúry.

Klaster cestovného ruchu – západné Slovensko - záujmové združenie právnických osôb. Nepolitická inštitúcia, ktorá vystupuje nezávisle voči štátnym orgánom, orgánom samosprávy obcí, miest a vyšších územných celkov, zamestnávateľom, odborovým organizáciám, politickým stranám a hnutiam a ďalším subjektom spoločenského systému predstavuje koncentrované zoskupenia nezávislých, regionálne prepojených firiem a pridružených inštitúcií s potenciálom zvyšovania ich konkurencieschopnosti plní úlohu partnerskej inštitúcie pre rozvoj cestovného ruchu aktivizuje rozvoj cestovného ruchu regiónu na báze princípu partnerstva. Zakladajúcimi členmi klastra cestovného ruchu – západné Slovensko je Trnavský samosprávny kraj a Mesto Galanta. Klaster má v súčasnosti 5 pridružených členov – mesto Sered', obce Dolná Streda, Šoporňa, Smolenice a Klaster Smolenice.

Aktivity klastra

Klaster je partnerom implementovaného projektu „Trnavský kraj – región pre všetkých“, ktorého výstupom bude analyticko-strategický dokument, v rámci ktorého bude spracovaná štúdia osobitne vymedzeného územia VD Kráľová na jeho konkrétne využitie v budúcnosti. Ďalšími aktivitami projektu sú vydanie propagačných materiálov, internetový portál a workshopy. V rámci podpory rozvoja infraštruktúry hľadá klaster možnosti vybudovania cyklotrasy na korune hrádze VD Kráľová formou podania žiadosti o finančnú podporu z fondov EÚ.

Klaster cestovného ruchu sa prezentuje na veľtrhoch cestovného ruchu (Regiontour Brno, Slovakiatour Bratislava, Holiday World Praha) v priestoroch výstavného stánku TTSK. Jednou z dôležitých aktivít bola aj účasť klastra na III. ročníku Žitnoostrovských poľovníckych slávností patrónky poľovníctva Diany v Báči, ktoré sa konali v areáli kaštieľa. Informačný pult bol označený logom KCR a použitý bol prezentačný banner klastra. K obohateniu prezentácie prispela SOŠ rozvoja vidieka Dunajská Streda ukážkami zručností študentov. Pri propagácii regiónu spolupracuje so strednými školami a remeselníkmi z regiónu.

Propagácia Trnavského samosprávneho kraja

Hlavným ťažiskom odboru cestovného ruchu a propagácie je spolu s ostatnými subjektami CR prispieť k celkovému zviditeľneniu TTSK doma i v zahraničí. Dôležitou formou propagácie TTSK je účasť na veľtrhoch a výstavách.

S cieľom komplexnej prezentácie kraja ako územia turizmu prizýva TTSK do svojej výstavnej expozície spoluvystavovateľov - mestá, obce a subjekty cestovného ruchu.

ELEKTRO EXPO BRATISLAVA – medzinárodný veľtrh elektrotechniky, elektroniky, svetelnej techniky a energetiky.

REGIONTOUR BRNO – medzinárodný veľtrh turistických možností v regióne, ktorý každoročne zabezpečuje najväčšiu prezentáciu priemyslu cestovného ruchu so zameraním na regióny v strednej Európe.

SLOVAKIATOUR BRATISLAVA – medzinárodný veľtrh cestovného ruchu patrí k najvýznamnejším podujatiam v oblasti cestovného ruchu v Slovenskej republike a k najprestížnejším podujatiam svojho druhu v Európe.

HOLIDAY WORLD PRAHA – stredoeurópsky veľtrh cestovného ruchu, ktorý je najdôležitejšou akciou svojho druhu v Českej republike a patrí rozsahom k špičke podobných akcií v strednej Európe.

CONECO – medzinárodná špecializovaná výstava výrobcov v oblasti stavebníctva, realít, klimatizácie a vzduchotechniky.

Spolupráca s miestnymi akčnými skupinami (MAS)

Trnavským samosprávnym krajom bolo finančne podporených 9 mikroregiónov, ktoré vytvorili integrované stratégie svojho územia. Následne mikroregióny podávali žiadosti na Ministerstvo pôdohospodárstva v rámci Programu rozvoja vidieka na schválenie a činnosť Miestnych akčných skupín (MAS). Podporené boli OZ Podhoran, MAS Stará Čierna Voda, MAS Dudváh, Agroprameň Lehnice, Vodný raj Aquaparadiso, s ktorými chce Trnavský samosprávny kraj spolupracovať na rozvoji regiónu.

Kultúra

Samosprávne kraje realizujú svoju pôsobnosť v oblasti kultúry, to znamená utvárajú podmienky na tvorbu, prezentáciu a rozvoj kultúrnych hodnôt a kultúrnych aktivít a starajú sa o ochranu pamiatkového fondu, prostredníctvom organizácií kultúry vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti.

Samosprávny kraj na úseku divadelnej činnosti:

- koordinuje a riadi činnosti na úseku divadelnej činnosti,
- kontroluje plnenie plánu činnosti na úseku divadelnej činnosti,
- vypracúva a na požiadanie zastupiteľstva samosprávneho kraja predkladá správy o činnosti divadla za príslušný kalendárny rok,

- vypracúva návrh rozpočtu divadiel v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávneho kraja,
- vypracúva návrh na zriaďovanie, zakladanie a zrušovanie profesionálnych divadiel ako právnických osôb,
- podporuje vybrané okruhy divadelných aktivít formou účelových prostriedkov,
- podporuje kultúrne aktivity národnostných menšín na území samosprávneho kraja,
- kontroluje hospodárnosť a účelovosť vynaložených prostriedkov v divadlách zriadených samosprávnym krajom a v oblasti podporovaných divadelných aktivít,
- spolupracuje s ministerstvom v odbornej oblasti.

Samosprávny kraj na úseku múzeí a galérií:

- koordinuje a riadi činnosti na úseku múzeí a galérií,
- vypracúva a na požiadanie zastupiteľstva samosprávneho kraja predkladá správy o činnosti múzeí a galérií,
- vypracúva návrh rozpočtov múzeí a galérií v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávneho kraja,
- vypracúva návrhy na zriaďovanie, založenie, alebo zrušovanie múzeí a galérií,
- určuje odborné zameranie múzeí a galérií,
- určuje špecializáciu múzeí a galérií,
- zabezpečuje registráciu múzeí a galérií na MK SR,
- zabezpečuje nadobúdanie, odbornú evidenciu, ochranu, využívanie a prezentáciu zbierkových predmetov,
- zabezpečuje múzeá a galérie po odbornej, personálnej a finančnej stránke,
- vykonáva kontrolu činnosti múzea alebo galérie,
- zabezpečuje povolenia na trvalý vývoz a zámenu zbierkových predmetov,

- zabezpečuje stanovisko MK SR k spôsobu naloženia so zbierkovými predmetmi,
- vydáva súhlas na vyradenie zbierkových predmetov,
- zabezpečuje vydanie súhlasu na dočasný vývoz zbierkových predmetov,
- zabezpečuje ponuku vyradených zbierkových predmetov alebo zbierkových predmetov múzeí a galérií, ktoré sa zrušili, inému múzeu a galérii,
- zabezpečuje označenia objektov, ktoré slúžia na uchovávanie a prezentovanie zbierkových predmetov,
- určuje vybrané regionálne múzeum a regionálnu galériu s koordinačnou, metodickou a odbornou-poradenskou pôsobnosťou pre ostatné múzea a galérie v územnom obvode kraja a pre vlastníkov predmetov múzejnej hodnoty a galerijnej hodnoty,
- nariaďuje mimoriadnu revíziu zbierkových predmetov,
- kontroluje hospodárnosť a efektívnosť vynaložených finančných prostriedkov na úseku múzeí a galérií.

Samosprávny kraj na úseku osvetovej činnosti:

- koordinuje a riadi činnosti na úseku osvetových činností,
- kontroluje plnenie plánov činnosti na úseku osvetovej činnosti,
- vypracúva a na požiadanie zastupiteľstva samosprávneho kraja predkladá správy o činnosti osvetových stredísk,
- vypracúva návrhy rozpočtov osvetových stredísk v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávneho kraja,
- vypracúva návrhy na zriaďovanie, zakladanie a zrušovanie osvetových stredísk,
- určuje odborné zameranie osvetového strediska,
- zabezpečuje činnosti osvetových stredísk po odbornej, personálnej a finančnej stránke,
- koordinuje osvetovú činnosť prostredníctvom osvetových zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávneho kraja,

- ustanovuje vybrané zariadenie, ktoré vykonáva odbornú – poradenskú, metodickú a informačnú – dokumentačnú činnosť pre osvetové zariadenia, iné právnické osoby a fyzické osoby, ktoré vykonávajú osvetovú činnosť na území samosprávneho kraja,
- kontroluje hospodárnosť a efektívnosť vynaložených finančných prostriedkov na úseku osvetovej činnosti.

Samosprávny kraj na úseku knižníc:

- koordinuje a riadi činnosti na úseku knižníc,
- kontroluje plnenie plánov činnosti na úseku knižníc,
- vypracúva a na požiadanie zastupiteľstva samosprávneho kraja predkladá správy o činnosti knižníc,
- vypracúva návrhy rozpočtov knižníc v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávneho kraja,
- vypracúva návrhy na zriaďovanie, zakladanie a zrušovanie knižníc,
- určuje zameranie knižnice,
- zabezpečuje vhodné priestory pre knižnice, primerané veľkosti ich knižničného fondu, rozsahu poskytovaných knižnično – informačných služieb a zamerania knižníc
- zabezpečuje knižnice z finančnej a personálnej stránky,
- podporuje ďalšie vzdelávania zamestnancov knižnice,
- zabezpečuje pravidelné dopĺňanie, odbornú evidenciu, odborné spracovanie, ochranu, využívanie a sprístupňovanie knižničného fondu,
- podporuje spoluprácu knižníc,
- utvára predpoklady na integráciu knižničného systému do medzinárodných knižničných a informačných systémov a sietí,
- zabezpečuje ponuky vyradených dokumentov alebo knižničného fondu knižnice, ktorá sa zrušila, iným knižniciam,
- vykonáva kontrolu činnosti knižníc
- určuje vybranú regionálnu knižnicu, ktorá koordinuje a poradensky usmerňuje ostatné regionálne knižnice v samosprávnom kraji, zabezpečuje úlohy spojené s bibliografickou registráciou a koordináciou

bibliografickej činnosti v samosprávnom kraji, zabezpečuje úlohy spojené s dokumentovaním stavu a rozvojom knižnično – informačných služieb verejnosti prostredníctvom knižničného systému v samosprávnom kraji,

- kontroluje hospodárnosť a efektívnosť vynaložených finančných prostriedkov na úseku knižníc.

Zoznam kultúrnych organizácií v samosprávnych krajocho v roku 2011								
	TTSK	BASK	BBSK	NRSK	KESK	TNSK	ZASK	POSK
Múzeá	6	1	5	5	5	3	4	8
Galérie	2	-	2	2	2	1	5	2
Divadlá	1	4	3	3	4	-	2	2
Knižnice	4	1	6	5	5	3	5	7
Osvety	4	1	7	5	8	4	5	7
Hvezdárne	1	-	3	1	1	1	2	2
Umelecké súbory	-	-	-	-	-	-	-	1

Trnavský samosprávny kraj je zriaďovateľom 18 organizácií kultúry:

1 divadlo

Divadlo Jána Palárika v Trnave

4 knižnice

Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave

Žitnoostrovná knižnica v Dunajskej Strede

Galantská knižnica v Galante

Záhorská knižnica v Senici

6 múzeí

Žitnoostrovné múzeum v Dunajskej Strede

Vlastivedné múzeum v Galante

Záhorské múzeum v Skalici

Západoslovenské múzeum v Trnave

Vlastivedné múzeum v Hlohovci

Balneologické múzeum v Piešťanoch

2 galérie

Záhorská galéria v Senici

Galéria Jána Koniarka v Trnave

4 osvetové strediská

Žitnoostrovské osvetové stredisko v Dunajskej Strede

Galantské osvetové stredisko v Galante

Záhorské osvetové stredisko v Senici

Trnavské osvetové stredisko v Trnave

1 hvezdáreň a planetárium

Hvezdáreň a planetárium Milana Rastislava Štefánika v Hlohovci

Všetky kultúrne inštitúcie sú samostatnými právnickými osobami, hospodáriacimi ako príspevkové organizácie. Po vzniku regionálnej samosprávy v roku 2002 boli organizácie kultúry delimitované z Krajského úradu v Trnave (štátna správa) do zriaďovateľskej pôsobnosti Trnavského samosprávneho kraja.

Najmä fiškálna decentralizácia v roku 2004 prispela k tomu, že regionálna samospráva dokázala v období rokov 2006 – 2008 zabezpečiť financovanie viacerých významných kultúrnych aktivít v rámci regiónu a zásadným spôsobom zlepšiť podmienky pre rozvoj kultúry v celom kraji. Kým príspevok bežných výdavkov na činnosť pre 18 kultúrnych zariadení TTSK bol v roku 2002 **2 480 946 €**, v roku 2010 činil objem 4 012 334 €, čo je vyše 60% nárast. Trnavský samosprávny kraj začal realizovať významné kultúrne podujatia, tzv. župné podujatia s krajským dosahom, oslavy výročí štátnych sviatkov, výročí významných historických udalostí a výročí významných dejateľov našich dejín. Pripomínaním si týchto udalostí sa snažíme budovať hrdosť občanov nášho kraja

na naše dejiny a budovať tak regionálnu identitu a vedomie príslušnosti k svojej obci – kraju – štátu.

K najvýznamnejším patria oslavy 210. výr. nar. Štefana Moyzesa vo Veselom (2007), 100. výr. nar. Gejzu Dusíka v Križovanoch (2007), 50. výr. úmrtia M. Schneidra- Trnavského (2008), slávnostné otvorenie expozície venovanej významnému medailérovi Wiliamovi Schifferovi v Západoslovenskom múzeu v Trnave (2007), ukončenie Roka J. Miloslava Hurbana v Hlbokom (2008), 160. výr. úmrtia J. Hollého v Maduniciach a na Dobrej Vode (2009), 225. výr. nar. J. Hollého v Borskom Mikuláši (2010), 140. výr. úmrtia J. Palárika v Majcichove (2010), 200. výr. úmrtia J. Fándlyho v Naháči (2011).

Zároveň Trnavský samosprávny kraj venuje významnú pozornosť veľkým festivalom a prezentácii nášho nehmotného kultúrneho dedičstva – folklóru. Od roku 2007 sa koná župný festival v Krakovanoch – Festival kultúry a v roku 2011 sa konali už 46. slávnosti spevu hudby a tanca - Deň úcty k poľnohospodárom v Červeníku – na počesť slovenského družstevníctva.

Osvetové strediská pravidelne organizujú prehliadky a súťaže záujmovo – umeleckej činnosti našich detí, mládeže, ale aj dospelých – čím nielen zabezpečujú zmysluplné rozvíjanie voľného času, ale zároveň prispievajú k rozvoju ich talentov a súťaživosti. V roku 2010 realizovali vyše 600 podujatí.

Regionálne knižnice majú nezastupiteľné miesto v inštitucionálnom systéme kultúry ako informačné body regiónov. Knižničné fondy regionálnych knižníc tvorilo k 31. 12. 2010 501 249 knižničných jednotiek. Celkový prírastok knižničného fondu za rok 2010 bol o 1 581 ks nižší ako v roku 2009 – 8 662 knižničných jednotiek. Na nákup 4 regionálne knižnice vynaložili 61 643 €.

V roku 2010 zaregistrovali knižnice spolu 28 510 používateľov, čo je nárast o 2 314 viac ako v predchádzajúcom roku. Spolu navštívilo knižnice v našom kraji 338 085 návštevníkov a 108 455 návštevníkov využilo on-line služby knižníc. Spokojnosť čitateľov sa prejavila v globálnom počte výpožičiek, ktorý zaznamenal po troch rokoch stagnácie rast. (V roku 2007 to bolo 981 990 ks, v roku 2008 980 524 ks, v roku 2009 – 953 964 ks a v roku 2010 - 1 001 629 ks).

Knižnice realizovali rôzne kultúrno-spoločenské podujatia, ktorými sledovali predovšetkým:

- pripravovať programy na podporu čítania detí,
- napomáhať vzdelávaniu detí a mládeže podujatiami určenými pre základné a stredné školy,
- propagovať knižnicu a čítanie ako voľnočasovú aktivitu,
- zabezpečovať odbornú prípravu nekvalifikovaných pracovníkov obecných knižníc.

Medzi najvýznamnejšie podujatia, ktoré organizujú knižnice patria:

Týždeň slovenských knižníc – všetky regionálne knižnice

Literárna Senica Ladislava Novomeského – Záhorská knižnica v Senici

Noc s Andersenom – všetky regionálne knižnice

Hľadá sa kráľ čitateľov – Knižnica J. Fándlyho v Trnave, Žitnoostrovská knižnica

Kniha Záhoria – čitateľskej ankety - Záhorská knižnica

Medzinárodný literárny festival J. Smreka - Knižnica J. Fándlyho v Trnave

Fórum humoristov - Knižnica J. Fándlyho v Trnave

Okrem spomenutých podujatí sa v regionálnych knižniciach konali besedy so spisovateľmi a tvorcami kníh, rôzne literárne súťaže pre deti.

Divadlo J. Palárika v Trnave zabezpečuje vznik a verejné šírenie divadelných diel so zameraním na tvorbu pre deti a mládež, ako aj dramatických diel určených najširšiemu okruhu divákov. Prezentuje svoju činnosť v sídle divadla a na území celej Slovenskej republiky formou zájazdov. Poskytuje priestor na prezentáciu i iným profesionálnym divadelným súborom.

Ešte v roku 2002 bola ukončená komplexná rekonštrukcia divadla, vrátane otvorenia ďalšej scény – štúdia divadla zriadeného na malé a experimentálne predstavenia. Každoročne navštívi divadlo vyše 45 tisíc návštevníkov. V roku 2010 sa uskutočnilo 230 predstavení, ktoré videlo 45 395 spokojných divákov.

Úlohou múzeí a galérií v Trnavskom samosprávnom kraji je na základe prieskumu a vedeckého výskumu zhromažďovať, vedeckými metódami zhodnocovať a odborne spravovať zbierkové predmety. V múzeách Trnavského kraja sa k 31.12.2010 nachádzalo 437 167 ks zbierkových predmetov. Vzhľadom k tomu, že ochrana kultúrneho dedičstva je pre zbierkotvorné organizácie prioritnou úlohou, v roku 2010 venovali múzeá a galérie veľkú pozornosť

akvizícii. Múzeá a galérie získali 4 496 ks zbierkových predmetov. Pracovníci múzeí a galérií v priebehu roka realizovali ošetrovanie zbierkového fondu, pravidelne uskutočňovali dezinfekciu, plynovanie, konzervovanie a reštaurovanie zbierok.

V roku 2010 múzeá a galérie skonzervovali, zreštaurovali a spreparovali 4 453 zbierkových predmetov. Pracovníci múzeí a galérií pripravili pre svojich návštevníkov 185 výstav. Úlohou odvetvia kultúry je aj starostlivosť o kultúrne dedičstvo – organizácie kultúry sídlia zväčša v pamiatkovo chránených objektoch, ktorých rekonštrukcia bola dlhé roky zanedbávaná a je mimoriadne finančne nákladná. Napriek tomu sa nám podarilo v rokoch 2002- 2011 zrekonštruovať Divadlo J. Palárika v Trnave, strechu Západoslovenského múzea v Trnave, premiestnili sme do novozrekonštruovaného objektu Záhorské osvetové stredisko v Senici, zabezpečili sme nový depozit pre Záhorské múzeum v Skalici, prístrešok pre poľnohospodárske vozidlá, obnovu vodných mlynov a nový depozitárny priestor pre Vlastivedné múzeum v Galante. Žiaľ, finančná situácia nedovoľuje realizovať potrebnú rekonštrukciu synagógy (Galéria J. Koniarka v Trnave) a Knižnice J. Fándlyho v Trnave.

V roku 2002 činil objem finančných prostriedkov na kapitálové výdavky 1 030 272 €, v roku 2010 iba 23 809 €.

Mimoriadny význam má pre rozvoj kultúry v Trnavskom samosprávnom kraji grantový systém, ktorý bol zavedený v roku 2006. Napomáha financovať rôzne aktivity miest, obcí, občianskych združení, nadácií, cirkví a iných aktérov v oblasti kultúry a rozvíja tak ich iniciatívu, tvorivosť, v širšom kontexte napomáha k budovaniu občianskej spoločnosti.

V rokoch 2006 – 2010 bolo v oblasti kultúry schválených 693 projektov v hodnote 412 136 €. Z rezervy predsedu bolo podporených 161 projektov v hodnote 117 059 €. Na pamiatky a pamätihodnosti bolo vynaložených 91 800 €.

Kontakt:

Mgr. Jarmila Moncmannová

odborný referent odboru cestovného ruchu a propagácie TTSK